

**ЗАМИСЛИ
ЖИВОТ...**

НАЦИОНАЛНА СТРАТЕГИЈА ЗА МЛАДЕ

Нацрт

Београд, фебруар, 2008.

Уводна напомена: Ово није завршен документ, већ нацрт Националне стратегије за младе. Завршна верзија биће уобличена током другог круга консултативног процеса и широке јавне расправе. Очекујемо предлоге за све делове нацрта Националне стратегије за младе.

У овој фази израде Националне стратегије за младе започете су припреме које се односе на предлог акционог плана којим ће се конкретизовати и прецизирати примена Стратегије, начини њеног праћења, вредновања и усавршавања.

Садржај:

1. УВОД
 - 1.1. Зашто Национална стратегија за младе?
 - 1.2. Ко су млади у Србији?
2. ВИЗИЈА, ПРИНЦИПИ И ОПШТИ СТРАТЕШКИ ЦИЉЕВИ НАЦИОНАЛНЕ СТРАТЕГИЈЕ ЗА МЛАДЕ
 - 2.1. Визија
 - 2.2. Принципи односа државе према младима
 - 2.3. Општи циљеви Националне стратегије за младе
3. ОПИС И АНАЛИЗА СТАЊА
 - 3.1. Проблеми младих у Србији
 - 3.2. Истраживања, чињенице и процена стања у односу на опште циљеве Националне стратегије за младе
 - 3.2.1. Информисање младих
 - 3.2.2. Формално и неформално образовање у функцији професионалног, личног и друштвеног остваривања младих
 - 3.2.3. Запошљавање, самозапошљавање и предузетништво младих
 - 3.2.4. Квалитет провођења слободног времена младих: културна потрошња и спортске активности
 - 3.2.5. Безбедност младих
 - 3.2.6. Здравље младих – здравствено понашање, фактори ризика и превенција поремећаја здравља
 - 3.2.7. Млади и животна средина и одрживи развој
 - 3.2.8. Активно учешће младих у решавању друштвених, генерацијских и личних проблема
 - 3.2.9. Институционални оквир за сарадњу, организовање и учествовање младих у доношењу одлука
 - 3.2.10. Животне шансе свих група младих и ризици од социјалне искључености и неједнакости
4. СПЕЦИФИЧНИ ЦИЉЕВИ И МЕРЕ КОЈИ ВОДЕ РЕШАВАЊУ ПРОБЛЕМА МЛАДИХ И ОСТВАРЕЊУ СТРАТЕШКИХ ЦИЉЕВА НАЦИОНАЛНЕ СТРАТЕГИЈЕ ЗА МЛАДЕ
5. ПРИЛОЗИ
 - 5.1. Скраћенице
 - 5.2. Појмовник
 - 5.3. Списак учесника у изради Стратегије

УВОД

1.1. Зашто Национална стратегија за младе?

Израда Националне стратегије за младе у Србији је први корак ка системском решавању положаја младих. Израда националне стратегије и политике за младе¹ је један од приоритета Владе Републике Србије и приоритет Министарства омладине и спорта Републике Србије. Влада Републике Србије и Министарство омладине и спорта сматрају да је неопходно да се израде системска решења за подршку младима у различитим областима друштвеног живота. Обавеза је друштва да уважи младе и да им помогне да искажу и остваре своје могућности на личну и друштвену добробит.

Они млади који су данас (2008), на пример, двадесет година стари, имали су три године када су почели први оружани сукоби на територији бивше Југославије, четири године када су проглашене санкције, седам година у време склапања Дејтонског мировног споразума, једанаест када је бомбардована Србија, а петнаест када је убијен премијер. Они су одрастали у изолацији, без одговарајуће друштвене бриге, преплављени сликама насиља у медијима, затечени у сиромаштву које нису проузроковали. Истовремено, сада се очекује од њих да прођу кроз транзицију, а да у блиској будућности поведу друштво напред. Национална стратегија за младе је потребна и друштвима која су имала мирнији развој, а нашем још више.

Младима је неопходна подршка, поготово зато што није реч само о њиховом бољем животу, већ и о будућности наше земље. Ако омладина буде сиромашна, маргинализована и апатична – као што је, нажалост, добрим делом сада – онда земља неће имати квалитетну будућност, неће бити увећања наталитета, а на крају земља неће имати ни ту омладину, јер ће многи млади једину шансу за пристојан живот потражити у емиграцији.

Стратегија за младе, пре свега, треба да одреди улогу државе према младима, могућу улогу младих према друштву, као и начине за успостављање партнерског односа. Зато је неопходно прецизно дефинисати: права, прилике и одговорности, као и јасне, институционалне механизме који ће младима отворити простор за деловање, и помоћи им да нађу своје место у друштву.

Национална стратегија за младе у Србији:

- заснована је на договору свих заинтересованих страна
- препознаје и подстиче даљи развој способности младих; посматра младе као потенцијал
- дугорочна је, а не везана само за мандат једне владе.

Предуслови за развој националне стратегије за младе били су: широк консултативни процес, истраживање о омладини и сарадња између државних органа, невладиног сектора и самих младих. Свака стратегија за младе мора да поштује постојеће потребе младих, али и да буде у контакту са реалним стањем у земљи. У овој стратегији покушали смо да ускладимо потребе и проблеме младих, специфичности наше земље и једанаест индикатора политике за омладину препоручених од стране Савета Европе.²

¹ Сви термини употребљени у овом документу, који су наведени у мушком роду могу да се користе и у женском роду.

² Peter Lauritzen (2002): Управа за омладину и спорт Савета Европе.

Полазне основе у изради Националне стратегије за младе и постојећи стратешки оквир обухвата: Националну стратегију за придруживање Србије Европској унији, Стратегију за смањење сиромаштва, Миленијумске циљеве развоја у Србији, секторске стратегије, као и међународна документа (Бела књига Европске комисије о политици за младе, Повеља о учешћу младих у локалном и регионалном животу Конгреса локалних и регионалних власти у Европи и Светски акциони план за младе од 2000. године па надаље УН). Омладинска политика треба да постане саставни део политичке агенде и подигне свест о проблемима са којима се млади суочавају.

1.2. Ко су млади у Србији?

У Националној стратегији за младе, млади су особе узраста од петнаест до тридесет година старости. У Србији има око милион и по младих, што у односу на укупан број становника чини двадесет процената.³

Појам „млади“ описује фазу живота између детињства и одраслог доба. Младост је посебно животно раздобље у којем се, уз биолошко и психолошко сазревање, одвија и процес интеграције појединца у друштвену заједницу. Током тог раздобља, од младих се очекује да развију вештине и способности да би могли да преузму друштвене улоге у свим подручјима људског деловања. Процес по правилу траје док се не постигне примерен степен социјалне аутономије, одговорности и самосталности. Тешко је једнозначно одредити и дефинисати узрасну границу младости, те се и формална одређења овог животног раздобља разликују између институција Уједињених нација, Европске уније и националних институција. У свету постоје различите дефиниције узраста младих и сматра се да ни један други животни циклус не провоцира толико дискусија о добним границама.

Трајање младости је у ствари социјално, а не биолошки одређено. Школовање је кључни чинилац који скраћује или продужава младост. Младост јесте краћа код оне групе младих који се краће школују, док је дужи пут до одрастања младих који се најдуже школују. У земљама у транзицији, као што је Србија, продужена младост је често ствар принуде. Млади у Србији се залажу да при разматрању њиховог живота горња граница младости буде тридесет година живота.⁴

Специфичности ситуације у Србији као што су: сиромаштво у друштву, низак проценат запослености младих и изазови са којима се суочавају млади људи у процесу преласка из детињства у одрасло доба захтевају флексибилнији приступ. Зато је горња граница младости померена на тридесет година, са пуном свешћу да је у питању веома хетерогена популација коју карактеришу различити развојни циљеви у различитим фазама младости.

С обзиром на основни критеријум одређења младих – узраст - могуће је издвојити више подгрупа младих зависно од контекста и потребе. У овом документу обухваћене су три подгрупе младих: од 15 до 19 година, од 20 до 24 године и од 25 до 30 година. Наведени циљеви и мере односе се на целокупну популацију младих, а у акционом плану ће се по потреби конкретизовати специфичне активности у односу на три подгрупе младих.

³ Попис 2002. године, Републички завод за статистику. Ови подаци, као и остали подаци у овом документу односе се на Републику Србију без Косова и Метохије.

⁴ Конференција Саветодавних одбора, Ваљево: новембар 2007.

2. ВИЗИЈА, ПРИНЦИПИ И ОПШТИ СТРАТЕШКИ ЦИЉЕВИ НАЦИОНАЛНЕ СТРАТЕГИЈЕ ЗА МЛАДЕ

2.1. Визија

Наша визија је модерна, европска Србија, коју напред воде креативни, вредни и храбри људи, Србија у којој постоје услови за квалитетан живот младих у свакој локалној заједници.

Визија нам је да Србија постане земља у којој ће млади активно учествовати у свим областима друштвеног живота. То подразумева активну улогу младих људи у породици, образовању, запошљавању, здравству и друштвеном животу, како би сами имали прилику да стварају услове за добар живот, за путовање, студирање, рад и усавршавање.

То је Србија из које млади неће трајно одлазити: не зато што немају избора, већ зато што не желе. Млади треба да путују, да стичу нова знања и искуства, да се друже и такмиче са својим вршњацима широм света, али да се враћају у своју земљу, где ће примењивати сва стечена знања.

2.2. Принципи односа државе према младима

Принципи произилазе из вредносног система чији су основ Универзална декларација о људским правима, Конвенцији Савета Европе о људским правима и основним слободама и Устав Републике Србије.

- Сви млади имају иста права без обзира на пол, расну и националну припадност, религијско, политичко и сексуално опредељење, социјални статус, инвалидитет и тд.
- Препознају се и уважавају капацитети младих као важног друштвеног ресурса и исказују се поверење и подршка њиховим потенцијалима: млади знају, могу, умеју
- Обезбеђују се равноправне могућности за развој младих према потребама, у складу са сопственим изборима и способностима;
- Афирмише се, подржава и обезбеђује активно укључивање младих у све сфере живота;
- Поштује се слобода, достојанство, лични и друштвени развој младих и подржава њихово осамостаљивање;
- Афирмише се и подржава целоживотно учење;
- Развија се интергенерацијска солидарност и улога младих у изградњи демократског грађанства;
- Афирмише се принцип одговорности оних који раде са младима и одговорност младих у складу са развојним могућностима;
- Омогућава се доступност ресурса државе младима.

Све активности за младе, и са младима, предузимаће се у складу са наведеним принципима и подложне су праћењу, вредновању и унапређивању.

2.3. Општи циљеви Националне стратегије за младе

Општи стратешки циљеви политике државе према младима проистекли су из консултативног процеса у 166 општина у Србији, анализа и предлога Саветодавних одбора, анализа и системског погледа Радне тематске групе и истраживања о ставовима и мишљењима младих.

- Унапређивати систем информисања младих на свим нивоима и у свим областима
- Подржати развој отвореног, делотворног, ефикасног и праведног система формалног и неформалног образовања који је доступан свим младима и који је у складу са европским трендовима у образовању и националним контекстом
- Подстицати све облике запошљавања, samozapošljavanja и предузетништва младих
- Унапређивати могућности за квалитетно провођење слободног времена младих
- Унапређивати безбедност младих
- Чувати и унапређивати здравље младих, смањивати ризике и водеће поремећаје здравља и развијати здравствену заштиту прилагођену младима
- Оснаживати младе за иницијативе и активности које су у складу са основним циљевима одрживог развоја и здраве животне средине
- Подстицати младе да активно учествују у решавању друштвених, генерацијских и личних проблема
- Развити одржив институционални оквир за сарадњу, организовање и учествовање младих у доношењу одлука
- Уједначити животне шансе свих група младих и смањити ризике од социјалне искључености и неједнакости
- Систематски подржавати и вредновати изузетна испољавања и постигнућа младих у различитим областима.
- Спроводити научна истраживања о младима

3. ОПИС И АНАЛИЗА СТАЊА

3.1. Проблеми младих у Србији

Заједничке теме и проблеми за све младе у Србији идентификовани су на конференцији „Израда Нацрта националне стратегије за младе: усклађивање исхода консултативног процеса“⁵. Конференција је била посвећена уважавању и усаглашавању исхода широког консултативног процеса и усклађивању ставова и мишљења различитих актера овог процеса. Уважен је:

- глас младих и оних који су учествовали у раду округлих столова;
- мишљење Саветодавних одбора, који представљају различите заинтересоване стране,
- процене и мишљење Радне тематске групе.

У току консултативног процеса одржано је 167 округлих столова у 166 општина у Србији на којима је дискутовано о проблемима младих у Србији. Укупно је било укључено 4077 учесника. Овај процес је водило тридесет НВО, Ресурс центара. Њихов рад су подржавале и пратиле десет НВО, Јединица за подршку и праћење, које су приказале резултате консултативног процеса.

Артикулисане проблеме младих анализирали су учесници конференције и издвојили битне аспекте живота који су заједнички за све младе у Србији. Учесници конференције су се усагласили да Стратегија за младе треба да се бави следећим темама и проблемима у циљу побољшања квалитета живота младих у Србији:

- неинформисаност младих;
- недостатак функционалних знања и вештина неопходних за наставак школовања, запошљавање и сналажење у животу;
- незапосленост младих;
- несигурно окружење за младе;
- недовољно активно учешће младих у друштвеном животу;
- непознавање и непрактиковање здравих стилова живота;
- недостатак и недоступност ресурса за младе (школа, спортских терена, културних садржаја...).

У оквиру консултативног процеса током израде Националне стратегије за младе основано је и шест саветодавних одбора. На конференцији Саветодавних одбора⁶ идентификоване су области на којима треба радити да би се побољшао квалитет живота младих. Заједнички став Светодавних одбора је да Национална стратегија за младе треба да обухвати питања из следећих области:

- образовања
- запошљавања
- јачања капацитета цивилног друштва
- активног учешћа младих
- здравља
- стварања атмосфере толеранције и осуђивања насиља
- једнаких могућности/равноправност
- информисаности
- културе
- спорта и рекреације

⁵ Конференција у Сремским Карловцима од 30. новембра до 2. децембра 2007.

⁶ Конференција Саветодавних одбора у Ваљеву, 9-11. новембра 2007.

- забаве и слободног времена

Наведене области нису рангиране исто унутар свих Саветодавних одбора, мада се на првом месту, у већини случајева, јављају образовање и запошљавање, што их чини најзначајнијим међу наведеним областима. Проблеми из социјалне политике и безбедности су идентификовани и на различите начине поменути током дискусије, али као тематска целина у смислу области нису препознати. Заштита животне средине скоро да уопште није препозната као проблем, односно приоритет, што се може тумачити тиме да ово питање код нас није довољно афирмисано, као и да постоје приоритети који се директно везују за постојећи положај младих, што утиче на неку врсту “сужене перспективе” при идентификацији циљева. Важно је истаћи да је информисаност високо рангирана, посебно ако се узме у обзир да се у готово свакој од наведених области издваја као један од проблема (недовољна информисаност о одређеном питању) и наглашава слаба информисаност младих по свим питањима.

Поред наведених области, у стратегији ћемо се бавити заштитом животне средине, социјалном заштитом и различитим облицима безбедности јер су те теме од огромног значаја за друштво, а тиме и за младе и њихову будућност, а и зато што уважавамо релевантне државне стратегије и миленијумске циљеве (UN).

3.2. Процена стања у односу на опште циљеве Националне стратегије за младе

Први значајан податак јесте да не постоје систематична, свеобухватна, кохерентна истраживања која доприносе разумевању позиције и проблема младих људи у Србији.

Процена стања рађена је на основу расположивих истраживања и релевантних података, као и истраживања које је наручило Министарство. Опис и анализа стања извршени су у односу на опште циљеве Националне стратегије за младе који су формулисани на конференцији у Сремским Карловцима, а на основу исхода консултативног процеса.

3.2.1. Информисање младих

Недовољна информисаност младих је препозната као важан проблем, а благовремено и свеобухватно информисање младих је предуслов за успешно остварење свих циљева Стратегије за младе.

Када је реч о начину информисања, као и у општој популацији, тако је и међу младима од 15 до 30 година телевизија најзаступљенији медиј⁷. Редовно или повремено, овај медиј прати чак 80% младих. Новине се налазе на другом месту, а информисање путем расправа и дискусија (неформални канали комуникације) на трећем. Радио прати око 40% младих, док јавна предавања и трибине прати релативно мали број испитаника.

Истраживања показују да младе у Србији не занимају дневни и политички догађаји. Они готово да не гледају политичке емисије и информативни програм, а 57,3%⁸ готово уопште не прати вести. То говори о пасивном односу младих према

⁷ ЦеСИД (2008): *Лични и друштвени активизам младих у Србији*.

⁸ нпр. Институт за психологију (2007): *Свакодневница младих у Србији: снимак буџета времена*.

амбијенту који их окружује и који креира њихове животне могућности, али говори и о односу медија према младима.

Телевизија је главни извор информативних и културних садржаја младих. Пред телевизором се седи сатима (44% младих радним данима гледа телевизију 1-3 сата, а 29% гледа 3-5 сати)⁹. Висока гледаност указује на посебну одговорност телевизија у погледу квалитета програма који млади највише гледају, култивисању вредности и развијању свести младих.

Око 18% средњошколаца у Србији гледа научно популарне програме којима се промовише наука и истраживачки приступ проблемима и феноменима из живота. Популарност ових канала изгледа још већа уколико се сагледа у светлу чињенице да 44% младих у својим домовима нема кабловску телевизију.

Радио је присутан у животу младих, али највише за слушање музике. Релативно висок проценат младих прати спортска дешавања, сваки пети средњошколац слуша квизове, а вероватно и учествује у њима. Популарност радио програма међу средњошколцима вероватно може да објасни употреба мобилних телефона, јер према подацима из овог истраживања, 34% средњошколаца слуша радио програме преко мобилног телефона.

У дневним новинама средњошколци најчешће читају рубрике везане за разоноду, спортске теме и црну хронику. Средњошколци нису у великом броју заинтересовани за озбиљне теме и садржаје, за политичка дешавања и свакодневницу, не прате информације о проблемима из свакодневног живота и културна дешавања. Посебно је индикативан податак да трећина средњошколаца из узорка никад не чита културне рубрике, те не прати ни бар информативно дешавања из културе, актуелне представе, концерте, књиге, изложбе.

Када је реч о часописима, интересовања младих су нешто хетерогенија, а понуда часописа нешто разноврснија. Доминантне теме су очекивано тинејџерске и оне о одрастању. Млади се занимају за спорт и живот славних, али је индикативан и податак да око трећине ученика из узорка повремено и редовно прати и научно-популарне часописе.

У савременом свету, информатичке технологије постају све значајнији извор за стицање информација. Доступност компјутера и ниво информатичке писмености у Србији има динамичан раст¹⁰, иако је то још увек далеко испод нивоа Европске уније и у великој мери одређено социо-економским статусом породице и средине. Један од индикатора информатичке писмености је доступност компјутера код куће и у школи. У Србији је компјутер код куће доступан великом броју ученика средњошколског узраста (85% по подацима истраживања Института за психологију), док могућност свакодневног коришћења компјутера у школи практично не постоји. Половина ученика компјутер може да користи само на часу, што је једном недељно, а једна трећина (32,3%) нема ни наставу информатике. Веома мали број младих овог узраста (3,9%) има завршен курс компјутера, што значи да се обучио раду са компјутером на систематичан начин. Другим речима, млади савладавају компјутерске вештине углавном самоуко: самостално или у друштву вршњака. Самоуконост подразумева да се знања потребна за рад на рачунару стичу несистематски. Поред тога, компјутер се претежно користи за забаву: играње игрица (38,5% младих игра игрице свакодневно) и скидање музике или филмова (27,5% то ради свакодневно). Истовремено, чак 40% младих нема прикључак за интернет. Велики проценат младих не користи компјутер за писање и/или цртање и графичко приказивање, чак 80% готово никад не користи

⁹ Цветичанин, П. (2005): *Културне потребе, навике и укуси грађана Србије и Македоније*, Одбор за грађанску иницијативу, Ниш

¹⁰ OECD (2004): *Learning for Tomorrow's World: First Results from PISA 2003*, Paris: OECD

образовни софтвер, а 66,1% не користи електронску пошту. Укратко, информатичка писменост је још увек на ниском нивоу и има много простора за њено унапређивање.

3.2.2. Формално и неформално образовање у функцији професионалног, личног и друштвеног остваривања младих

Младост је период интензивног стицања знања и вештина у оквиру различитих облика формалног и неформалног учења.

Гледано из друштвеног угла, степен развоја образовања је показатељ друштвеног, културног и економског развоја земље. Истовремено, бржи развој земље и њена успешна интеграција у међународну заједницу подразумева писмено, образовано и радно оспособљено становништво. У том смислу, образовање младих је приоритетан задатак државе и као такав препознат од различитих актера у току консултативног процеса.

Поред обимне законске регулативе и бројних стратегија у којима се разматра образовање, поставља се питање због чега се и Стратегија за младе бави питањем образовања. Одговори на ово питање могу бити многобројни, а овде издвајамо три становишта која се оцртавају кроз консултативни процес, постојећа документа, истраживања и искуства:

(1) у оквиру консултативног процеса и из оквира своје животне свакодневице млади су издвојили ову област као област од приоритетног значаја, будући да је образовање базични и самоодређујући развојни и животни ослонац;

(2) начин на који су млади проблематизовали ову област указује на то да оно што «досеже» до њих из постојеће законске регулативе и оквира различитих стратегија, нема очекиване непосредне учинке на образовни простор у којем се млади крећу;

(3) с обзиром на дугогодишњу изолацију земље, мало је вероватно да су млади могли стећи слику о многобројним променама које су се десиле и које се дешавају у европском образовном простору.

У Србији у 2007. години за образовање је издвојено 3,5% БДП¹¹ што је знатно мање од препоручених 6% колико износи издвајање за образовање у земљама ОЕСД-а.

У Србији има 3,4% неписмених становника и 22,3% без потпуне основне школе и након скоро шездесет година постојања Уставом и законом гарантованог обавезног и бесплатног основног образовања и васпитања за све.¹² Међу младима старости од 15 до 30 година има чак 0,6% неписмених, а без потпуне основне школе их је 4,70%.

Стопа завршавања основне школе у периоду од 2000. године до 2006. године износила је између 92% и 99%, док је стопа наставка школовања након основне школе била између 97% и 99%.¹³ Међутим, процењује се да су обе стопе реално ниже. Завршавање основног образовања је један од приоритетних задатака Миленијумских циљева развоја,¹⁴ а реализација овог циља је од посебног интереса за младе.

¹¹ Влада Републике Србије (2007): 2.извештај о имплементацији Стратегије за смањење сиромаштва у Србији,

¹² Попис 2002, Републички завод за статистику,

¹³ Статистички годишњак 2007, Републички завод за статистику

¹⁴ Национални миленијумски циљеви развоја у Републици Србији 2006

Већина земаља које имају развијен образовни систем и уведено обавезно основно образовање настоје да прошире обавезност и на средње образовање, као и да повећају обухват у терцијарном образовању и образовању одраслих. Подаци пописа из 2002. године показују да у Србији међу младима од 15 до 30 година око 33% има завршену основну школу. Највише је оних са четворогодишњом средњом стручном школом (31%), потом са стручном двогодишњом/трогодишњом школом (14%), док их је 9% завршило гимназију. Стопа одустајања¹⁵ у средњем образовању износи 2,3 за 2005/2006. годину.

Кад је реч о преласку са средњег на више и високо образовање, бруто стопе уписа досежу високе износе (за 2006/7 стопа износи 64,7). Иако се велики број младих уписује на факултете, студира се дуго (у просеку 6 година), а мали број завршава студије у року (у 2006. години 21,7 %). Међутим, треба истаћи да просечна дужина студирања показује тренд опадања, од 6,46 (1997.) на 5,64 године (2006.), док проценат оних који студије завршавају у року показује тренд пораста (од 2002.). Према подацима пописа (2002), са завршеним вишим образовањем је око 2% младих од 15 до 30 година, а са високим образовањем је око 3% њих. С обзиром на разматрани старосни оквир ови проценти су у крајњем исходу нешто већи.

Наведени подаци упућују на неопходност већег укључења младих на свим нивоима школовања, као и неопходност стварања услова и механизма који би подстицали враћање у систем оних који су одустали од школовања. Ова констатација је посебно значајна када је реч о не малом броју младих који живе у посебно тешким условима и којима су образовне могућности недоступне, тешко доступне или врло ограничене.¹⁶

Изузетно је важно пратити и индикаторе који говоре о квалитету образовних постигнућа. Међународна и национална испитивања постигнућа ученика¹⁷ указују на недовољан квалитет образовних постигнућа ученика на крају основног образовања у Србији, тј. на далеко већу овладаност репродуктивним знањима у односу на она која имају високу трансферну вредност за даље учење и сналажење у свакодневним ситуацијама. Истраживања показују да млади улазе у систем средњег образовања без квалитетне подлоге за наставак школовања и сналажење у савременом друштву.

Опредељеност земље ка унапређивању квалитета образовних постигнућа препознаје се кроз учешће Србије у међународним испитивањима и формирање релевантних институција и механизма за вредновање квалитета образовања и васпитања и подстицање културе вредновања и самовредновања.

Млади су суочени са бројним променама животне свакодневице које су најизраженије у сфери рада и које захтевају брзо и флексибилно прилагођавање образовног система условима транзиције. У нашем друштву простор учења ван образовних институција посматра се као компензаторан. Европска документа¹⁸ и препоруке упућују на комплементарни однос формалног и неформалног образовања.

¹⁵ Стопа одустајања се рачуна као однос разлике броја ученика на почетку и на крају школске године и броја ученика на крају школске године.

¹⁶ Анализа статистичких показатеља и релевантних истраживања о проблемима са којима се у образовању сусрећу групе младих под ризиком од социјалне искључености дата је у поглављу 3.2.10. Животне шансе свих група младих и ризици од социјалне искључености и неједнакости.

¹⁷ Јањетовић, Д., Д. Малинић, О. Тошић (2005). Постигнућа ученика у истраживању TIMSS-2003 у свету и у Србији.; Павловић Бабић, Д. (2007): *Прелиминарни извештај о постигнућима ученика из Србије на OECD&PISA 2006 тестирању*, Институт за психологију, Београд, www.pisaserbia.org; Хавелка, Н. и сарадници (1990): *Ефекти основног школовања*, Београд, Институт за психологију

¹⁸ (2004) Council of Europe and European Commission: Pathways Toward validation and Education, Training & Learning in the Youth Field

Разнородне потребе младих за учењем захтевају проширивање контекста образовних могућности. Препознавање, подржавање и ефективна контрола квалитета и праћење различитих неформалних образовних програма су пут ка задовољавању ових потреба младих.

Процес формирања новог образовног простора Европе је у току, а препоруке, и поуке досадашњих искустава, представљају добру основу за концептуализацију образовних активности у оквиру Стратегије за младе. Реч је, пре свега, о афирмацији целоживотног учења, повезивању формалних и неформалних облика образовања и развијању и акредитацији квалитетних програма формалног и неформалног учења.

Да би и Србија просперирала у правцу друштва заснованог на знању она треба да постане земља у којој свака млада особа, без обзира на друштвену групу којој припада, животне услове и/или пол, има једнаку прилику и довољно стимулативне услове да се квалитетно образује.

3.2.3. Запошљавање, самозапошљавање и предузетништво младих

Нарочито неповољну слику о статусу младих на тржишту рада даје стопа незапослености која је далеко виша од просека за радно активно становништво.

Питање запошљавања младих је од изузетног значаја у сваком друштву. Учесници консултативног процеса у току израде Националне стратегије за младе су се посебно бавили овом темом, а у исходу консултативног процеса издвојен је и проблем регионалних разлика. Анализа стања у овој области укључује неколико битних аспеката: млади на тржишту рада, облик запослења, неформално запошљавање, утицај образовања на запосленост, каријерно вођење и професионално саветовање младих, активне мере и програми запошљавања, развој предузетништва и политика зарада.

Млади на тржишту рада. Стопа активности младих на тржишту рада је ниска. Према подацима Анкете о радној снази¹⁹ у 2006. год. стопа активности младих од 15 до 24 године старости је износила 37,4%, од чега за жене 30,1%. Поред тога што је благо повећана у односу на 2005. годину, када је износила 35,8%, ова стопа је далеко нижа него на тржишту рада EU-25, где 45,1% младих активно учествује на тржишту рада. Разлози за ниску стопу активности младих су одлагање рада због школовања, ниска стопа учешћа жена, затим недовољан ниво квалификација или неодговарајуће образовање, као и припадност руралним срединама.²⁰

Међутим, уколико младе посматрамо кроз генерације, почевши од тинејџера до зрелијег животног доба младих, ситуација се значајно мења. У групи младих до 19 година на тржишту рада је активно свега 1/5 лица, у старосној групи од 20-24 године активно је 53,6% младих, а у групи од 25-29 година 75,1%. Но, и поред тога, стопа

(2006) Recognition of the Council of the Representatives of the Governments of the Member States, meeting within the Council, on the recognition of the value of the non-formal and in-formal learning within the European youth field; Official Journal of the European Union C168/1

(2006) Recommendation of the European Parliament and of the Council on key competences for lifelong learning; Official Journal of the European Union C 394/10 and Anex L 394/13

¹⁹ Републички завод за статистику (2006), Билтен "Анкета о радној снази".

²⁰ ILO (2007), „Situation Analysis of Youth Employment in the Republic of Serbia“, нацрт.

активности младих од 15-29 година износи свега 49,5%, наспрам 63,6% за укупну радно-способну популацију.

Нарочито неповољну слику о статусу младих на тржишту рада даје стопа запослености која је далеко нижа од просека за радно активно становништво. Наиме, у 2006. год. стопа запослености младих (15-29 година) износила је свега 30,1%, при чему је нарочито била ниска стопа запослености младих жена – 23,4%. Стопа запослености радно способног становништва у Србији износила је 49,9%. Овакве тенденције прати и забрињавајуће висока стопа незапослености младих која је у 2006. години износила 39,2%, док је истовремено 44,4% младих, радно способних, жена било незапослено. С обзиром на неусклађеност образовног система са потребама тржишта рада, младима је веома тешко наћи посао без обзира на достигнути ниво образовања. Наиме, већина младих је дугорочно незапослена, с тим да близу 4/5 младих чека на запослење дуже од године дана. Такође, веома је висок прилив младих на тржиште рада који први пут траже запослење, што у основи доприноси расту националне стопе незапослености.

Облик запослења. Већина младих заснива свој први радни однос код послодавца, тако да чак 79% младих ради за плату, док је далеко мањи број оних који се одреде за samozапосљавање (11%), а остали су помажући чланови у домаћинству било на пољопривредним газдинствима или у радњама. Посматрано по полу, ситуација је нешто другачија, будући да се већи проценат младих жена, тражећи сигуран посао, одређује за запослење код послодавца, док веома мали удео жена има склоност ка започињању сопственог пословања – 5,6%.

Неформално запошљавање. Велики број младих је укључен у неформално тржиште рада. У 2005. год. стопа неформалног запошљавања младих износила је чак 52,1%, док је укупна стопа неформалне запослености износила 26,7% међу радницима који примају зараду. Основно обележје младих у неформалном сектору је низак ниво образовања, при чему чак 86,4% лица без формалног образовања учествује на неформалном тржишту рада или 65,8% оних који имају завршену само основну школу. Најнижа стопа неформалног запошљавања је међу младима са вишим и високим образовањем (15,9%)²¹. Високо учешће ангажовања младих на неформалном тржишту рада повезано је са ниским зарадама и slabим могућностима напредовања, те спорим развијањем квалитетних радних вештина.

Утицај образовања на запосленост. Образовање, или боље речено, профил образовања је једна од пресудних одредница у будућем статусу младих на тржишту рада. Непоседовање одговарајућих квалификација основни је узрок незапослености младих у Србији данас. Подаци НСЗ за 2006. год. показују да 30% незапослених младих спада међу неквалификовану или полуквалификовану радну снагу, тј. лица без занимања и стручности, 62% су лица са трећим и четвртим степеном средње школе, док су 8,6% млади са вишим и високим образовањем неодговарајућих образовних профила, за којима постоји слаба тражња на тржишту рада. Квалификациона структура младих незапослених жена је нешто неповољнија. Наиме, међу незапосленим младим женама које чине 55% незапослених младих, 30,4% су лица без квалификација, 59,3% жена поседује средње стручно образовање, док је 10,3% младих незапослених жена са вишим и високим образовањем.

Дакле, на боље шансе за запошљавање младих не утиче само ниво већ и профил и квалитет образовања. Висок ниво образовања у мањој мери спречава прелазак лица из статуса незапослености у статус неактивности. Тако 12,7% младих са вишим и

²¹ Светска банка (2006), *Србија: Процена тржишта рада*, Извештај бр. 36576-YU, стр. 40.

високим образовањем не учествује у радној снази, док је само 11% младих са осталим облицима образовања искључено са тржишта рада.²²

Анализе утицаја образовања на запошљавање младих²³ указују на то да се може очекивати растући јаз између нивоа образовања и вештина, услед тога што ће реструктурирани корпоративни сектор, али и сектор малих и средњих предузећа, у настојању да опстану на тржишту, тражити нова знања која образовни систем неће бити у стању да пружи уколико не буде пратио потребе модерне привреде. Стога, реформу школског система треба ускладити са потребама за радном снагом на нивоу националне економије, али и регионалних тржишта рада, а образовне програме поставити флексибилно.

Концепт друштвено одговорног пословања само је један од могућих начина који води ка решавању проблема незапослености и неформалног рада младих као и унапређивању квалитета заснованог радног односа. Део пословног сектора као и одређена пословна удружења већ спроводе различите активности (као што су организоване посете компанијама, семинари сл.) у циљу изграђивања практичних и применљивих знања. Како су оваква знања и вештине младима неопходна важно је подстицати даљу сарадњу са компанијама и пословним удружењима која негују друштвено одговорно пословање и подстичу младе да се припреме за сферу рада.

Послодавце такође треба упознати са могућностима сарадње са најталентованијим младим људима који су носиоци друштвеног и економског просперитета земље, али треба и пратити потребе младих за даљим усавршавањем.

Каријерно вођење и професионално саветовање младих. Кроз помоћ професионалаца младима у школама и на факултетима, кроз саветодавну активност НСЗ, путем информисања младих, ђака и студената, о избору смера и занимања, усмеравања младих у програме обука и додатног образовања, као и путем других видова помоћи при активном тражењу посла, такође се реализује један део активне политике запошљавања за младе.

Дакле, ефикасно спровођење политике запошљавања могуће је само уз непосредну спрегу образовног система и институција тржишта рада. Кроз мере информисања и саветовања за запошљавање, које подразумевају да су за лица која су у њих укључена, претходно урађене процене запошљивости и сачињени индивидуални планови запошљавања, током 2006. год. прошло је 43,8% укупног броја незапослених младих. Када је реч о осталим мерама активног тражења посла, већина младих учествује у тражењу посла преко клубова за тражење посла – 72,8%, затим путем похађања обука за активно тражење посла – 64,1% и на сајмовима запошљавања – 52,1%, док тренинге самоефективности као меру активног тражења посла похађа мали број младих – свега 12,7%.

Активне мере и програми запошљавања. У 2006. години НСЗ је обухватила 7.245 младих програмима обука и додатног образовања (укључујући функционално основно образовање одраслих, програме за приправнике и практиканте волонтере, обуке, преквалификацију и доквалификацију, новчану помоћ за запошљавање постдипломаца, обуке у виртуелним предузећима). Иако је у програм функционалног основног образовања одраслих у 2006. год. био укључен мали број лица, 83,1% су били млађи од 30 година. С обзиром на саму сврху програма за приправнике, приправнике-волонтере и практиканте-волонтере највећи број младих испод 30 година учествује у овим програмима, и то 66,2% у програмима субвенција за приправнике, и по 81,1% и 67,2% у програмима за приправнике-волонтере и практиканте-волонтере.

²² Ibid.

²³ Арандаренко, М. (2006), „Преглед питања везаних за транзицију од школе до посла у Србији“, необјављени материјал из новембра 2006.

Учешће младих у програмима обука (страни језици, обуке за рад на рачунарима) се креће на нивоу половине свих учесника, док је нешто виши проценат младих који пролазе кроз обуке у виртуелним предузећима – 63,7%. Новчану помоћ за последипломце користило је 78% младих, док је кроз преквалификацију и доквалификацију прошло 46,8% младих. Неповољно је сазнање да скоро половина младих у односу на укупан број корисника ове активне мере, своја додатна знања стиче кроз преквалификације и доквалификације, што додатно сведочи да треба убрзати реформе образовног система.

Током 2006. године уведена је подстицајна пореска политика запошљавања младих усмерена ка послодавцима. Законом о изменама и допунама Закона о доприносима за обавезно социјално осигурање (Сл. гласник РС, бр. 62/06.) уведена су ослобађања од плаћања доприноса за обавезно социјално осигурање за две категорије младих испод 30 година: незапослена лица која заснивају први радни однос као приправници и лица која су имала раније запослење, као и за особе са инвалидитетом. Према подацима НСЗ, током периода од септембра до децембра 2006. год., по основу ових подстицајних мера запослило се укупно 2.438 лица млађих од 30 година, затим 738 приправника који заснивају први радни однос и 23 особе са инвалидитетом. С обзиром на значајан буџетски ефекат, примена ове активне мере захтева пажљиву алокацију средстава.

Међутим, нису све активне мере и програми запошљавања за младе довољно присутни на регионалним тржиштима рада. Наиме, у Београду се реализује између 20% и 30% укупних мера и програма АПЗ. Приступ у развијању и увођењу активних мера и програма запошљавања на регионална тржишта рада је вертикалан, тј. већина активних мера се најпре уведе за кориснике у Београду, а затим се искуства преносе и на остале регије. Стога је сасвим оправдан захтев младих да се активне мере и програми запошљавања спусте до нивоа свих јединица локалне самоуправе, а нарочито до оних општина које немају адекватне средње школе или где учешће младих у укупном броју незапослених значајно надмашује национални просек.

Развој предузетништва. Недовољно се развијају предузетничке вештине код младих, као и њихово укључивање у програме samozapošljavanja, што је резултат непостојања адекватних образовних програма у средњим школама (изузев увођења наставних садржаја у пилот одељења) који би подстицали развијање предузетништва код младих. Стога је неопходно креирати посебне програме за младе којима би се подстицало омладинско предузетништво. У 2006. год. учешће младих у регионалним програмима запошљавања и програмима субвенција за samozapošljavanje кретало се на нивоу од око 2/5 свих корисника, што је испод просека за групу програма којима се развијају предузетништво и samozapošljavanje код младих.

Међутим, ипак би се могло закључити да су млади заинтересовани за развијање сопственог пословања, будући да их је велики број похађао обуке за предузетнике у оквиру Агенције за МСПП – 86,8% од укупног броја учесника су били млади. Посебним програмима, националним и локалним, такође треба подстицати иновативност код младих и пружати подршку оним пројектима који на дугорочно одржив начин подстичу запошљавање и локални економски развој.

Политика зарада. Основни образац за утврђивање политике зарада у Републици Србији дефинисан је Законом о раду (Сл. гласник РС, бр. 24/05, 61/05), а суштину тог обрасца чини одређивање минималне зараде. Минимална зарада у Републици Србији се утврђује јединствено, два пута годишње, на основу споразума социјалних партнера које чине Влада, Унија послодаваца Србије и представници репрезентативних синдиката (Уједињени грански синдикат „Независност“, Асоцијација слободних и независних синдиката и Савез самосталних синдиката Србије). Минимална зарада се

креће у висини од око 40% просечне нето зараде утврђене на нивоу националног просека. С обзиром да мали проценат запослених пријављује просечну зараду нижу од минималне²⁴, не постоји бојазан да ће минимална зарада имати негативан утицај на запошљавање нискоквалификованих и радника без квалификација који чине значајан број незапослених младих. Како исте анализе показују, ниско постављена линија минималне зараде у односу на просечну чини је необавезујућом, и самим тим фактором који нема значајнијег утицаја на укупну запосленост, као ни на запосленост ниско продуктивних неквалификованих радника или младих.

Надаље, недостатак радног искуства и висок проценат младих ангажованих у неформалном сектору, који нуди ниске зараде, поред достигнутог нивоа образовања, основни су фактори диференцијације у зарадама младих и осталих запослених. Уважавање индивидуалних социјално-економских карактеристика младих запослених помаже нам у сагледавању јаза у зарадама који износи око 16%²⁵.

3.2.4. Квалитет провођења слободног времена младих: културна потрошња и спортске активности

Посебна вредност програма намењених слободном времену огледа се у могућности превенције различитих болести зависности и социјално девијантних понашања, као што је наркоманија, алкохолизам, различити облици насилничког и делинквентног понашања.

Формативни значај активности које се организују у слободно време за психички, когнитивни и социјални развој младих препознат је у већини савремених друштава. Ово је тематски веома разуђена област активности која покрива учешће младих у култури, укљученост у медијски и информатички простор, забаву, спортске активности и један део образовних активности ван редовног школовања, те ће се и у овом документу квалитет слободног времена разматрати преко активности у овим доменима. С обзиром да активности у слободном времену у великој мери доприносе емоционалном и социјалном развоју младих, важно је предузети све мере да програми намењени слободном времену не постану средства индоктринације младих или њиховог искључивања из других аспеката социјалног живота.

Типични начини на које млади средњошколског узраста проводе слободно време у Србији данас приказани су у наредној табели²⁶.

Табела 1: Начини провођења слободног времена²⁷

Како средњошколци најчешће проводе слободно време?	%
Уз мобилни	32,8%
Уз ТВ	45,8%
Сам-а уз компјутер и Интернет	19,6%
Уз компјутер и Интернет са друштвом	9%
Сам-а слушам музику	28,3%
Слушам музику са друштвом	14,2%

²⁴ Светска банка (2006): *Србија: Процена тржишта рада*, Извештај бр. 36576-YU, стр.32.

²⁵ Светска банка (2006): *Србија: Процена тржишта рада*, Извештај бр. 36576-YU, стр. 41-42.

²⁶ Институт за психологију: *Свакодневница младих у Србији: снимак буџета времена*, 2007, Београд

²⁷ Испитаници су могли да наведу до три активности.

Виђам се са дечком/девојком	23,3%
Дружим се са пријатељима	47,6%
Проводим време на креативан начин (нпр. пишем, сликам, цртам, свирам и сл.)	6,7%
Рекреативно се бавим неким спортом	20,5%
Досађујем се код куће	4,5%
Глуварим, смарам се у крају, сам/а или са друштвом	5,9%
Излазим у кафиће и на разна друга места	9,4%
Читам књиге	8,4%
Читам часописе	6,5%
Идем у шопинг	5,8%
Пратим културне догађаје у граду	0,8%
Нешто друго, како?	2,6%

Уобичајени начини провођења слободног времена су вршњачко дружење, гледање телевизије и забава уз компјутер или мобилни телефон. Сваки пети средњошколац се бави спортом, мали број средњошколаца у слободно време чита књиге или прати догађаје из културе, а још мањи број се бави неким видом стваралачких активности.

Типични начини провођења слободног времена и њихова учесталост врло су слични и на студентском узрасту²⁸. Најчешћа активност је слушање музике (78%), затим дружење (73%), па изласци (55%) и гледање ТВ програма (45%). Следи читање, помагање родитељима у кућним пословима и културне активности. Међу понуђеним, најмање је заступљено чланство у омладинским и студентским удружењима и активности у КУД-овима.

Овакву структуру слободног времена можемо оценити као сиромашну, а слободно време којим млади располажу као простор за промоцију вредности путем богатије понуде, нпр. у области културе, спорта, образовања итд. Из перспективе младих, најзначајнија препрека за квалитетно провођење слободног времена је недостатак новца, а овај разлог је много важнији за студенте (наводи га 65% студената) него за средњошколце (35%).

Културна потрошња и стваралаштво младих. Културна потрошња и културно стваралаштво су саставни део слободног времена младих. Истраживања у Србији и земљама у окружењу²⁹ (Хрватска, Македонија) показују да су садржаји високе културе (посета позориштима, биоскопима, музејима и галеријама, одласци на концерте

²⁸ Покрајински секретаријат за спорт и омладину (2007): *Коришћење слободног времена младих у АП Војводини*, Нови Сад

²⁹ Илишин, Власта ур. (2006): [Млади између жеља и могућности: положај, проблеми и потребе младих Загребачке жупаније](#), Институт за друштвена истраживања, Загреб.

Илишин, Власта и Радин, Фурио ур.(2002): *Млади уочи трећег миленија*, Институт за друштвена истраживања у Загребу, Загреб

Илишин, Власта (2006): [Млади у локалној власти у Хрватској: \[до 29 год. - преко 29 год.\]](#), ДИМ, Загреб

Илишин, Власта (2005): *Млади Хрватске и еуропска интеграција*, Институт за друштвена истраживања у Загребу, Загреб

Измењена и допуњена Европска повеља о партиципацији младих у локалном и регионалном животу, Стразбург, 2003

Михаиловић, С. и др. (2004): *Млади загубљени у транзицији*, ЦПА/ЦПС; Београд

Михаиловић, С. и Поподић, Д. (2003): *Омладина Србије пред изазовима будућности*, ЦПА/ЦПС, Београд

Михаиловић, С. и др. (2005): *Пет година транзиције у Србији*, СД клуб и ФЕС, Београд

класичне музике итд.) међу најнепопуларнијим активностима. Према истраживању Института за психологију³⁰ око 50% средњошколаца у Србији готово никад не иде у позоришта и музеје. Оних око 15% који на та места иду неколико пута годишње, вероватно иду са школом. Са узрастом, тренд је још неповољнији. У посете позориштима, галеријама и музејима, концертима класичне или цез музике, у оквиру укупне културне потрошње, учествује око 3-4% младих. Облици културног стваралашта младих још су ређи, односе се на 2,5% младих.

Најучесталији облик културне потрошње је гледање телевизије (што чини око 95% младих, у просеку 2-3 сата дневно), затим слушање музике. Следе посете биоскопима (опадајући тренд, јер телевизијска и видео понуда преузимају све већи број посетиоца биоскопа) и одласци на концерте популарне музике.

Што се тиче читалачких навика, подаци говоре да млади мало читају и књиге и новине, а 37.6% средњошколаца није учлањено ни у једну библиотеку. За време летњег распуста највећи број средњошколаца не прочита ниједну књигу.

Општи профил културне потрошње младих у Србији је релативно јасно издиференциран, а главни извори диференцијације су социо-економски статус односно материјалне могућности родитеља, место порекла и становања (у унутрашњости је далеко мања културна понуда него у већим градовима), степен образовања и школски успех, узраст (већина интересовања се шири и јача са узрастом), пол. Постоји извесна повезаност и са избором професије (младе раднике више занимају делатномануелне активности као рецимо, бављење хобијем и савлађивање технике, док млади стручњаци имају далеко разумљивија интересовања због вишег образовног нивоа и стимулативније породичне атмосфере)

Спорт и рекреација. Спорт представља све форме физичке активности које кроз необавезно или организовано учешће појединаца има за циљ унапређење физичког и менталног здравља, образовања, социјалне повезаности или постизања резултата на такмичењима свих нивоа.³¹

С преласком из детињства у адолесценцију мења се улога спорта, (то више није спонтана, природна и креативна активност) као и његова развојно-психолошка функција. Спорт постаје агенс вршњачке социјализације. Ово је, истовремено, и прелазни период у којем постоји опасност³² наглог смањења интересовања за спорт. Уколико се спорт опажа као компетитиван, физички напоран и захтеван у погледу времена, и/или уколико се користи као средство вредновања особа, млади могу да се осећају недовољно способним за такво улагање. Ова опасност прети свим категоријама становништва, а девојчице и девојке свих узраста и из свих социо-економских средина су посебно рањива категорија, јер их и родни стереотипи обесхрабрују у бављењу спортом. Илустрација за то су и подаци добијени у јесен 2007. године у средњим школама у Србији,³³ који указују на велике разлике између дечака и девојчица у погледу бављења спортом.

Истраживачки подаци Института за психологију говоре да се у Србији релативно мали број младих бави спортом, организовано или рекреативно, у периоду средње школе (61%)³⁴. Према истраживању Покрајинског секретаријата за спорт и омладину, у Војводини је укљученост младих још неповољнија: на основношколском узрасту спортом се бави око 50%, а на средњошколском и студентском узрасту тек

³⁰ Институт за психологију (2007): *Свакодневница младих у Србији*, Министарство омладине и спорта и Институт за психологију, Београд, прелиминарни извештај

³¹ Савет Европе 2001

³² SportScotland Research Unit, 2002, www.sportscotland.org.uk

³³ Институт за психологију (2007): *Свакодневница младих у Србији: снимак буџета времена*, Београд

³⁴ Институт за психологију (2007): *Свакодневница младих у Србији: снимак буџета времена*, Београд

нешто више од 30% младих.³⁵ Светски подаци показују да до највећег пада у бављењу спортом долази при преласку са средњошколског на факултетско школовање³⁶.

Настава физичког васпитања код нас је укинута на Универзитету 1998. године. Студенти немају своје објекте за вежбање и такмичење на факултетима, а чак ни матични факултети за спорт немају довољан број објеката за наставу.

Истовремено, у Србији постоји тренд све раније „професионализације“ спорта - деца на све млађим узрастима постају чланови спортских клубова и све се раније суочавају са селекцијом и организованом обуком. Бављење спортом, на тај начин, уместо да буде масовна и игровна активност, постаје престижна активност доступна само одабраним, тако да је неретко критеријум за бављење спортом социо-економски статус породице. Најчесталији одговор младих на питање о разлозима небављења спортом је недостатак времена (46%). Међу младима су традиционално најпопуларнији спортови фудбал, кошарка и одбојка, а следе тенис, пливање и одласци у теретану. Спортске сале у школама и уређена игралишта у школским двориштима се, по правилу, изнајмљују чиме постају недоступна за рекреативно и бесплатно бављење спортом.

Укратко, ослонци за развој спорта били би: спорт је међу младима препознат као вредност и опажен као активност којом се подиже квалитет живота; одржава људе у доброј кондицији и добром физичком и менталном здрављу; превентива је болестима, посебно болестима зависности, као и социјалној ексклузији; развија смисао за сарадњу али и такмичарски дух. Појаве и трендови у спорту који имају негативне последице по развој појединца: рана селекција, елитизам и остављање по страни великог броја деце и младих; употреба спорта као средства вредновања личности; недоступност; навијачке страсти које воде у физичко насиље и нетолеранцију.

3.2.5. Безбедност младих

Млади су међу најчешћим жртвама али и починиоцима кривичних дела.

Безбедност, односно слобода од претњи по живот и основна људска права, представља предуслов за лични развој младих. Током деведесетих година, оружани сукоби, дубока економска криза, разарање система вредности, међународна изолација и распад државе учинили су да безбедност свих грађана па тако и младих људи драстично опадне. Према резултатима неких истраживања, у том периоду, у Србији се само 5,5 % младих осећало безбедно.³⁷ Стабилизација и демократизација политичких прилика од 2000. године до данас знатно су побољшали безбедност свих грађана па и младих људи. Ипак, анализа актуелног стања показује да њихова безбедност још увек није на задовољавајућем нивоу. Најзначајнији изазови, ризици и претње за безбедност младих представљају насиље и криминал, саобраћајне незгоде и недовршена реформа сектора безбедности.

Насиље и криминал – Током неколико последњих година, економска, социјална и политичка стабилизација довели су до општег смањења насиља над младима. Међутим, иако не постоји једно свеобухватно истраживање, по многим оценама у Србији су

³⁵ Покрајински секретаријат за спорт и омладину (2007): *Коришћење слободног времена младих у АП Војводини*, Покрајински секретаријат, Нови Сад

³⁶ General Household Survey: UK Sport Participation, 1999

³⁷ Tomanović S., Ignjatovic S. (2006):“ Attitudes on transition to adulthood among young people in Serbia“, *Sociologija*, vol 48, no 1

широко распрострањени различити облици насиља међу младима и над младима. Млади су изложени насиљу у породици, у школи, институцијама за смештај, бригу, васпитавање и преваспитавање, у заједници и на раду и то како од стране одраслих који су одговорни за васпитавање и образовање младих, укључујући и породицу, тако и од стране вршњака. Млади су често жртве насиља због своје сексуалне или политичке оријентације, етничке, верске или националне припадности. Такође, нове технологије као што су мобилни телефони и Интернет отварају простор за нове форме насиља. Насиље над младима је најчешће скривено, и то из многобројних разлога. Млади не пријављују насиље из страха, услед осећања стида, зато што га доживљавају као „нормално“ или, пак, услед недостатка поверења да ће одговорне установе адекватно реаговати.

Млади су међу најчешћим починиоцима али и жртвама кривичних дела. Млади су као учиниоци (најчешће мушкарци) и као жртве (најчешће особе женског пола) заступљени у свим видовима криминала, а посебно када се ради о трговини наркотицима, људима и оружјем. Нема поузданих података о жртвама насиља. Према подацима неких НВО, свака осма девојка у популацији до 22 године макар једном је сексуално злостављана.³⁸ Насиље се дешава у породици, школи, на радном месту, спортским манифестацијама, институцијама социјалне заштите. У новије време у Србији је откривена још једна табу тема: деца и млади жртве трговине људима. У периоду 2001-2004. у Србији је идентификовано укупно 55 малолетника жртва трговине, а током 2005. и 2006. године 45 младих.³⁹ Преко 90% идентификованих жртва трговине људима у Републици Србији чине особе млађе од 30 година углавном женског пола, а у последње време међу њима има све више домаћих држављанки. Фактори који доприносе криминалитету међу младима јесу, између осталог, висока стопа незапослености, доступност ватреног оружја као и урушен систем вредности.⁴⁰ Проблем коме је посебно потребно посветити пажњу је малолетнички криминал. Иако је сам феномен малолетничког криминала последњих година у опадању, није редак случај појаве све израженије агресивности малолетних лица, као и одређеног степена испољавања бескрупулозности и суровости приликом извршења појединих кривичних дела. Кривични поступак се покреће само за малолетнике изнад 14 година старости, док лица испод ове старосне границе потпадају под искључиву надлежност органа старатељства (центра за социјални рад).

Реализација васпитних мера и налога предвиђених законом захтева партнерску и координисану сарадњу социјалних, образовних, здравствених служби и других система у заједници. Због недостатка одговарајуће међусистемске сарадње, као и због неразвијеног система праћења изречених васпитних мера и налога, судови ретко изричу ове мере. У 2006. години изречено је 116 васпитних налога и посебних обавеза, што представља само 0,7% изречених мера.⁴¹

Насиље у породици је дуго у Србији било табу тема о којој се у јавности није много говорило. Међутим, у последњих неколико година ова тема све више заокупља пажњу

³⁸ Педагошко друштво Србије, 2006.

³⁹ Служба за координацију помоћи жртвама трговине, 2006

⁴⁰ Према подацима МУП из новембра 2007. године у Републици Србији регистровано је око 1.075.000 комада ватреног оружја, које је у поседу око 700.000 грађана. Према евиденцији овог Министарства, од наведеног броја, у поседу грађана старости од 18 до 30 година налази се 23,328 комада ватреног оружја чији су власници 17.966 лица. Такође, према подацима UNDP за 2005. годину, у Србији поред регистрованог има још и око 900,000 комада нерегистрованог ватреног оружја. Извор истраживање „Живети са наслеђем“. Доступно на: http://www.seesac.org/reports/SerbianSurvey_bcs.pdf

⁴¹ Анализа података центара за социјални рад о социјалној и породичној правној заштити, 2006.

јавности, грађанског друштва и државних установа. Ипак, држава још увек није успоставила систематичан начин прикупљања и објављивања статистичких података о починиоцима и жртвама породичног насиља, због чега је јако тешко пратити тенденције. Бројна истраживања која су на ту тему спровођена показала су да је насиље у породици општа и широко распрострањена појава са тенденцијом пораста.⁴² Осим тога, истраживања и званични подаци показују да значајан број жртава чине деца и млади.⁴³

Насиље у школи и институцијама за резиденцијални смештај младих. Вршњачко насиље је све учесталије. Око 65% ученика се барем једном у три месеца нађе у улози жртве међувршњачког насиља, док 44% ученика памти да је током школовања лично доживело насиље⁴⁴. Осим тога, потребно је издвојити и проблем масовних туча у школским објектима и у њиховом окружењу. На пример, само у 2006. години, у различитим облицима насилничког понашања у школама и њиховој непосредној близини, 40 ученика је задобило тешке (Београд - 24), а 331 лаке телесне повреде (Београд – 127).⁴⁵ Насиљу су посебно изложени млади који се налазе у институцијама за резиденцијални смештај. Близу 24% младих корисника домова за децу без родитељског старања изјавило је да је било жртва сексуалног злостављања од стране особа из блиског окружења: старијих особа или бивших домаца.⁴⁶ Млади са инвалидитетом у установама за резиденцијални смештај изложени су ризицима од различитих форми насиља и занемаривања. Иако су последњих година учињени почетни кораци у правцу деинституционализације и хуманизације услова живота, стање у појединим установама за резиденцијални смештај је још увек незадовољавајуће са становишта инфраструктурних, материјално-техничких и кадровских капацитета. Млади се претуго задржавају у институцијама, изоловани су из локалне средине, са минималним шансама за интеграцију у заједницу.

Насиље на спортским приредбама и у угоститељским објектима. Последњих година, на територији Републике Србије све је присутније насиље навијача на спортским приредбама.⁴⁷ Оваква понашања постају све екстремнија по обиму, форми и средствима која се користе, а на стадиону се често може чути и говор мржње. Такође, истакнут је и проблем туча у угоститељским објектима које неретко укључују и употребу ватреног оружја. Оваквој ситуацији погодује веома распрострањена појава недозвољеног и прековременог рада у угоститељским објектима и неефикасна контрола надлежних служби.

⁴² „Насиље у партнерским односима и здравље“, Аутономни женски центар и СЗО, Београд, 2005. доступно на <http://www.womenngo.org.yu/publikacije-azc/istrazivanje-zdravlje.pdf>; „Истраживање насиља у породици“, Удружење судија за прекршаје, Београд, 2005., доступно на <http://www.usudprek.org.yu/pdf/naspor.pdf>; „Истраживање прекршаја са елементима насиља у породици за подручје Републике Србије 2004. године“, Удружење судија за прекршаје, Београд, 2005., доступно на <http://www.usudprek.org.yu/pdf/izvestaj.pdf>. Према подацима МУП, у 2006. години у односу на 2005. годину, регистрован је већи број кривичних дела насиља у породици за 35,8%. У периоду од јануара до августа 2007. године, извршено је 108 кривичних дела насиља у породици или за 15% мање него у истом периоду 2006. године (127).

⁴³ Према подацима за 2004. годину, 24,7% жртава насиља у породици имале су до 30 година старости. Извор: Истраживање прекршаја са елементима насиља у породици за подручје Републике Србије 2004. Стр.32. Према подацима МУП, у 2006. години, евидентирано је 186 кривичних дела насиља у породици извршених над/на штету 206 малолетних лица.

⁴⁴ UNICEF, 2007.

⁴⁵ Извор: МУП.

⁴⁶ Видановић И. (1998) „Насиље у домовима за децу и младе без родитељског старања“, У: Милосављевић М. (ур.) *Насиље над децом*, Факултет политичких наука, Београд.

⁴⁷ Према подацима МУП током 2006. године у 159 случајева је дошло до тежег нарушавања јавног реда на спортским приредбама у којима је 13 лица задобило тешке, а 156 лаке телесне повреде. У периоду за првих десет месеци 2007. године до тежег нарушавања јавног реда и мира је дошло у 87 случајева при чему су 23 лица задобила тешке, а 172 лица лаке телесне повреде.

Екстремни видови дискриминације и нетолеранције. Веома је тешко установити екстремне видове дискриминације и нетолеранције.⁴⁸ Међутим, бројни извештаји и истраживања показују да су инциденти мотивисани мржњом као и говор мржње веома присутни у нашем друштву.⁴⁹ Размере овог проблема могу се наслутити када се узме у обзир процена да се око 90 % екстремних видова дискриминације и нетолеранције никад не пријави из страха од освете, неповерења према институцијама или страха од стигматизације.⁵⁰ Млади су често жртве али и починиоци ових злочина. Међу најугроженије групе спадају Роми, лезбејска и геј популација, мањинске верске заједнице, ХИВ позитивни и друге мањинске, маргинализоване и социјално рањиве групе.

Саобраћајне незгоде спадају у сам врх узрока смрти међу младима како у земљама чланицама ОЕЦД тако и у Србији.⁵¹ Поред тога, статистички подаци показују да Србија спада међу водеће земље према стопи настрадалих по броју становника и по броју моторних возила у Европи.⁵² Млади у Србији изазивају и учествују у две трећине свих евидентираних саобраћајних незгода.⁵³ Таквој ситуацији доприносе неразвијена саобраћајна инфраструктура, неадекватна законска регулатива, застарео систем обуке и недовољна саобраћајна култура грађана. Проблему безбедности младих у саобраћају посебно доприноси њихова склоност брзој вожњи као и вожњи без сигурностних појасева, у алкохолисаном стању.

Недовршена реформа сектора безбедности. Деведесетих година сектор безбедности био је претња личној безбедности великом броју младих људи. Током неколико протеклих година учињен је велики напор и позитиван напредак у реформи и демократизацији овог сектора који је данас постао гаранција безбедности, слобода и права свих грађана. Међутим, иако то није више системска појава, и данас се дешава да слободе и права младих буду угрожене од стране делова сектора безбедности. Наслеђе из деведесетих оставило је последице како на перцепцију младих о сектору безбедности тако и на безбедносну културу запослених унутар овог сектора. Иако је поверење друштва у Војску Србије традиционално на високом нивоу, велики број младих се и даље одлучује на цивилну службу. Притом, док војници у униформи служе шест месеци, војници на одслужењу цивилног рока служе девет што је облик дискриминације. Постоје и даље неразјашњени смртни случајеви регрута до којих је дошло током служења војног рока што младе не чини спокојним. Што се тиче полиције

⁴⁸ Један од разлога је непостојање категорије „злочина из мржње“ у нашем законодавству. Министарски Савет ОЕБС охрабрио је све државе чланице да сакупљају и чувају статистичке податке „злочинима из мржње“ као и да се активно боре против ове појаве. Детаљније у: *Tolerance and Non-Discrimination, Decision No/03*, Ministerial Council, OSCE, MC.DEC/4/03, доступно на: http://www.osce.org/documents/mcs/2006/06/19330_en.pdf.

⁴⁹ Нека од скорашњих истраживања су: „Challenges and Responses to Hate Motivated Incidents in the OSCE Region: for the period January-June 2006“, OSCE/ODIHR, 2006, доступно на: http://www.osce.org/documents/odihr/2006/10/21496_en.pdf; „Hate Crimes in the OSCE Regions, incidents and responses: annual report for 2006“, OSCE/ODIHR, 2006, доступно на http://www.osce.org/publications/odihr/2005/09/16251_452_en.pdf; „Combating Hate Crimes in the OSCE Region: an Overview of Statistics, Legislations and National Initiatives“, OSCE/ODIHR, 2005, доступно на http://www.osce.org/publications/odihr/2005/09/16251_452_en.pdf; „Политичко насиље у Србији од октобра 2006. до априла 2007. Године“, Иницијатива младих за људска права, 2007, <http://www.yihr.org/uploads/publications/bhs/17.pdf>; „Говор мржње према лезбејској и геј популацији у електронским медијима“, ЛАБРИС, 2007, доступно на <http://www.labris.org.yu/images/npublikacije/govor-mrznje.pdf>; „Истраживање о насиљу над ЛГБТТИQ популацијом у Србији“, Лабрис, Београд, 2006. доступан на http://www.labris.org.yu/images/npublikacije/istrazivanje_web.pdf; Извештај Хјуман рајтс воча о насиљу над мањинама за 2005. годину „Dangerous Indifference: violence against minorities in Serbia“, доступан на <http://hrw.org/reports/2005/serbia1005>.

⁵⁰ „Combating Hate Crimes in the OSCE Region: an Overview of Statistics, Legislations and National Initiatives“, стр.23.

⁵¹ <http://www.amss.org.yu/un/makeroadssafe.html>, Републички завод за статистику

⁵² Извор: Eurostat / EC. *Health in Europe. Data 1998-2003. Luxembourg: Office for Official Publications of the European Communities 2005. page 101. Available at URL: www.europa.eu.int/comm/eurostat/*

⁵³ У периоду од јануара до октобра 2007. године, евидентирано је укупно 3.109 кривичних дела против безбедности јавног саобраћаја извршених од стране младих. Извор: МУП Србије.

и других делова државног сектора безбедности, и поред великог напретка учињеног у реформи, поједини извештаји о људским правима указују да се лицима лишеним слободе, задржаним, приведеним, притвореним и на издржавању кривичних санкција у Србији, међу којима су и млади, у одређеном броју случајева и даље крше елементарна људска права.⁵⁴ Коначно, приватни сектор безбедности, у коме је по незваничним проценама запослено око 50.000 људи и даље је недовољно законски регулисан што код многих младих људи изазива страх и осећање неизвесности.

3.2.6. Здравље младих – здравствено понашање, фактори ризика и превенција поремећаја здравља

Здравље младих представља вишеструку вредност и основу за одрживи развој сваког друштва, а здравље уопште се често посматра као највеће животно добро које у великој мери зависи од напора који се улажу да се оно очува и унапреди.

Свеобухватно разумевање и подстицање здравља младих као стања потпуног физичког, менталног и социјалног благостања, а не само одсуства болести и неспособности⁵⁵, наглашава нераскидиву везу између индивидуалног начина живота и здравља, али и улагања у детерминанте здравља и предуслове за здравље који обухватају одговарајуће друштвене и економске услове, физичко окружење и стабилни екосистем. Адолесценција као период младости се посебно издваја имајући у виду физичко, ментално и друштвено сазревање које отвара многа, међусобно повезана питања здравља и намеће специфичне потребе и приоритете. Ипак, млади се уобичајено посматрају као здрава популација будући да подаци рутинске здравствене статистике у Србији указују на најниже оболевање и умирање у овој узрасној групи⁵⁶, па се при анализи стања полази од приступа оријентисаног ка здрављу, а не ка болести⁵⁷. Поред здравог и ризичног понашања, анализира се и капацитет система здравствене заштите да препознаје, благовремено и адекватно одговори на здравствене потребе младих.

Правилна исхрана, физичка активност и поремећаји исхране. Бројни докази из скорашњих истраживања у популацији младих Србије указују на недовољну контролу над сопственим здрављем и присутно ризично понашање^{58,59}. Правилна исхрана, физичка активност и превенција поремећаја, посебно гојазности, представљају здравствене изазове у 21. веку у европском региону⁶⁰ и посебно у Србији, имајући у виду неправилан режим исхране, све лакшу доступност намирница и производа „брзе хране“, уз смањене могућности за организоване физичке активности.

Хигијенске навике, орално здравље и поремећаји оралног здравља. Устаљене хигијенске навике представљају моћну превенцију класичних инфективних болести, а

⁵⁴ Амнести интернешнал извештај за 2007.: <http://thereport.amnesty.org/eng/Regions/Europe-and-Central-Asia/Serbia>
Европски комитет за превенцију тортуре Савета Европе, извештај за 2004. : <http://www.cpt.coe.int/documents/srb/2006-18-inf-eng.pdf>

⁵⁵ Устав Светске здравствене организације.

⁵⁶ Министарство здравља Републике Србије. Стратегија за развој и здравље младих у Републици Србији. Београд Министарство здравља Републике Србије 2006.

⁵⁷ Министарство здравља Републике Србије. Истраживање здравља становника Републике Србије. Београд: Министарство здравља Републике Србије 2007.

⁵⁸ УНИЦЕФ. MICS-2005

⁵⁹ Министарство здравља Републике Србије, Европска агенција за реконструкцију. Истраживање злоупотребе психоактивних супстанци међу адолесцентима у Србији 2005. Београд: Министарство здравља Републике Србије 2006. pp 54

⁶⁰ WHO. The challenge of obesity in the WHO European Region and the strategies for response. Copenhagen> WHO Regional Office for Europe 2007.

њихова промоција једно од јавноздравствених достигнућа 20. века. Нажалост, редовност одржавања хигијенских навика у смислу туширања и прања зуба међу младима у Србији је опала 2006. године у односу на 2000. и мање је изражена у популацији оних који живе у сиромаштву. Само 34% најсиромашнијих се купа или тушира више од три пута недељно,

Сексуално понашање, трудноћа током адолесценције и намерни прекиди трудноћа. Према резултатима бројних студија учесталост сексуалне активности међу младима у Србији је у порасту. То се манифестује кроз све већи удео сексуално активних у овој популацији и пораст учесталости полне активности међу млађим адолесцентима (до навршених 15 година живота). Према истраживању из 2006. године 29% младих узраста 15-19 година је ступило у сексуалне односе (значајно више младих мушког него женског пола), а међу студентима сексуално је активно око три четвртине студената и преко половине студенткиња узраста од 19. до 21. године⁶¹. Према проценама, током сваке календарске године догоди се око 50 трудноћа на 1000 девојака узраста 15 до 19 година. Анализом модела репродуктивног понашања становништва Републике Србије запажа се незадовољавајући тренд задржавања релативно високих стопа специфичног фертилитета (број породиља на 1000 женских особа одређеног узраста) међу адолесценткињама у поређењу са старијим добним групама. За последњих пет деценија ова стопа показује пад у групама старијих адолесценткиња, у групи девојака узраста 16. година има непромењене, а у групи девојака од 15 година чак и веће вредности. У структури свих порођаја, према званичној статистици 7,3% чине породиље млађе од 20 година. Стопа порођаја жена 15-19 година је 17.4 на 1000 жена овог животног доба.

О размерама намерних прекида трудноће, који код младих жена које нису рађале представљају значајан предиктор за настанак спонтаних побачаја и превремених порођаја, односно за развој инфертилитета у каснијем животном добу, нема поузданих података, јер је развој приватног здравственог сектора, утицао на изразиту подрегистрацију. Истраживања у популацији младих указују на високе стопе абортуса, а докази из истраживања показују да је 40% младих жена било трудно најмање једном, од којих 20% је имало један или више абортуса. Процењује се да сваке године искуство са овом врстом медицинског поступка има шест до седам хиљада девојака адолесцентног узраста, а према резултатима мањег, дубинског испитивања искуство непланиране трудноће до навршених 19 година живота има свака шеста девојка из Београда, која је са сексуалном активношћу почела током адолесценције. Међутим, према званичним подацима Републичког завода за статистику стопа абортуса је 4.33 на 1000 жена овог доба.

Полно преносиве инфекције и ХИВ/АИДС. Све више преовладава свест да су млади људи ти који могу променити ток и смер епидемије полно преносивих инфекција. Млади у исто време на најбољи начин прихватају програме спречавања ширења ХИВ-а и ефикасни су учесници и промотери акција превенције. Чињеница је да су значајни напори уложени у превентивне активности у вези са контролом ХИВ/АИДСа током протеклих година и охрабрују налази да далеко већи број младих користи кондом приликом сексуалних односа у вези која је краћа од 6 месеци у поређењу са претходном деценијом^{62,63}. На жалост још увек је присутна изузетно ниска стопа добровољног тестирања на ХИВ (2,7 на 1000 становника). Из истих разлога, димензије

⁶¹ Министарство здравља Републике Србије. Стратегија за развој и здравље младих у Републици Србији. Београд Министарство здравља Републике Србије 2006.

⁶² UNICEF. *Multiple Indicator Cluster Survey 2005. Belgrade: UNICEF 2007.*

⁶³ Министарство здравља Републике Србије. Истраживање здравља Републике Србије – 2006. година. Београд: Министарство здравља Републике Србије 2007.

проблема ППИ међу младима у Србији се могу само процењивати, чему доприноси и неадекватно регистровање ових обољења. Рутински подаци указују да су поједине ППИ, као на пример: гонореја, у просеку чак 3 до 4 пута чешће у добној групи 20-29 година него у осталим узрасним групама (2006. године, инциденција гонореје износила је 3,93 у овој добној групи, док је у просеку била 0,91). Слично је запажање и када се ради о инфекцији хламидијама, чија инциденција од 63,91 у добној групи 20-29, далеко превазилази републички просек (29,24)⁶⁴. Поједина истраживања указују да су ови поремећаји здравља међу сексуално активним адолесцентима далеко присутнији⁶⁵. Тако, према једном истраживању, хламидијске инфекције гениталних органа у групи од 300 сексуално активних девојака узраста 19 година присутне су у 30% случајева. Под ризиком за ППИ су нарочито млади који имају нерегуларне сексуалне партнере, који упражњавају комерцијални секс и/или имају сексуалне односе под дејством алкохола и друге ПАС када је сексуална активност чешће без заштите. Тако, према УНИЦЕФовом истраживању у Србији (*MICS-2005*) чак 60% младих жена од 15-24. године изјављује да је у протеклој години имало сексуалне односе са нерегуларним партнером потврђујући присутно ризично понашање.

Ментално здравље и поремећаји менталног здравља. Клиничко искуство и резултати истраживања у Србији указују на значајно психолошко трпљење популације младих, које се често везује са периодом адолесценције⁶⁶. Млади манифестују одређену, за овај узраст специфичну психопатологију⁶⁷. Истраживања показују да трећина средњошколске популације показује знаке психолошког трпљења и менталних проблема. Слични подаци добијени су и у истраживањима студентске популације. Угроженије су девојке и адолесценти у урбаним срединама. Најчешће психопатолошке манифестације су депресивна стања и поремећаји понашања. Према подацима Републичког завода за статистику, 1990. године је регистровано 99 самоубиства младих од 15-29 године, да би тај број растао и достигао кулминацију 1997. године (192), са тенденцијом пада до 2005. године (106 случајева). Ипак, у 2006. години регистровано је у овој добној групи чак 120 случајева самоубиства. Поремећаји понашања и делинквенција су такође у порасту и у променљивим формама.

Коришћење (злоупотреба) психоактивних супстанци и болести зависности

Ниво препознавања и избегавања различитих ризика по здравље од стране младих није задовољавајући. Иако се уочава да је број пушача међу младима опао за 7% од 2000. до 2006.⁶⁸ године, учестало конзумирање алкохола (25%) далеко превазилази просек који се виђа у земљама Европске Уније⁶⁹. Приближно свака пета млада особа у Србији наводи да неко од њених пријатеља користи дрогу, а значајно већи број младих били су је у ситуацији да проба дрогу. Посматрајући болести зависности, оне се налазе на петнаестом месту као разлог хоспитализације студената, међутим, истовремено су на првом месту по броју дана хоспитализације у 2006. години⁷⁰. Када се говори о теми психоактивних супстанци потребно је имати у виду да постоји јасна законска регулатива која прописује забрану продаје психоактивних супстанци малолетним

⁶⁴ База података 2006. године Института за јавно здравље Републике Србије "Батут".

⁶⁵ Министарство здравља Републике Србије. Стратегија за развој и здравље младих у Републици Србији. Београд Министарство здравља Републике Србије 2006.

⁶⁶ Министарство здравља Републике Србије. Стратегија за развој и здравље младих у Републици Србији. Београд Министарство здравља Републике Србије 2006.

⁶⁷ Министарство здравља Републике Србије. Стратегија развоја заштите менталног здравља. Београд Министарство здравља Републике Србије 2007.

⁶⁸ Министарство здравља Републике Србије. Истраживање здравља Републике Србије – 2006. година. Београд: Министарство здравља Републике Србије 2007.

⁶⁹ Министарство здравља Републике Србије, Европска агенција за реконструкцију. Истраживање злоупотребе психоактивних супстанци међу адолесцентима у Србији 2005. Београд: Министарство здравља Републике Србије 2006.

⁷⁰ База података 2006. године Института за јавно здравље Републике Србије "Батут".

лицима (важи за алкохол и дукан, а за остале супстанце важи и за општу популацију), а коју је потребно у потпуности применити у пракси. Спречавање трговине и хапшење одговорних, такође, има велику улогу у смањењу доступности супстанци.

Систем здравствене заштите. Иако здравствени систем представља само једну у низу детерминанти здравља његов утицај на унапређење и очување здравља као и на отклањање последица нарушавања је веома велики. Потенцијални ефекти тог утицаја су утолико већи уколико здравствени систем својим јавним залагањем, постигне да компонента очувања здравља буде интегрисана у све друге секторе заједнице и уколико он сам успева да са тим секторима оствари ближу и суштинскију сарадњу. У погледу доступности службе примарне здравствене заштите, у 2006. години скоро свака друга млада особа до навршене 19. године наводи да има свог педијатра или лекара опште медицине, међутим у значајно мањем проценту млади из најсиромашнијих група. Иако само 7% младих пријављује да је имало одређени поремећај здравља током последњег месеца, изненађује да њих 46% није користило здравствене услуге углавном сматрајући да се радило о мањем поремећају, па су се сами лечили⁷¹. Најчешће, ради контроле здравља адолесценткиње одлазе код гинеколога просечно са 16,5 година, међутим, у узрасту од 15 до 19 година ову могућност користи само 18% девојака. Од оних које су посећивале гинеколога 8% је то чинило услед трудноће, а само 3,4% ради предузимања заштите од нежељене трудноће. Међутим, посматрајући жене са инвалидитетом у добној групи 21-29 година, само 9,8% је обухваћено комплетним специјалистичким гинеколошким прегледом, што може да указује како на ниску стопу свести о значају контрола репродуктивног здравља код младих са инвалидитетом, тако и на потенцијалне баријере које смањују доступност и коришћење здравствене заштите ове осетљиве популационе групе⁷². Пре усвајања Стратегије за развој и здравље младих, није било јединствених докумената, а нарочито законодавних регулатива која су се односила на здравље младих што је, у општем недостатку ресурса, довело до нејасних одговорности и недовољно дефинисаних надлежности, не само у систему здравствене заштите већ и у другим друштвеним областима. Изузетак чини Правилник о ближим условима за обављање здравствене делатности⁷³ у делу који се односи на здравствену заштиту школске деце: У седишту управног округа, односно у општини са најмање 7.000 школске деце узраста од 10 до 18 година може се организовати саветовалиште за младе са следећим кадром: један доктор медицине специјалиста педијатрије и једна виша медицинска сестра, и по један психолог и доктор медицине специјалиста гинекологије и акушерства са половином радног времена, а по потреби и доктор медицине друге специјалности и социјални радник.

3.2.7. Млади и животна средина и одрживи развој

Млади имају и интерес и обавезу да се баве проблемима животне средине и одрживог развоја јер морају да живе са последицама онога што су им оставиле претходне генерације и морају мислити о генерацијама које долазе.

⁷¹ Бјелоглав Д, Даив Х, Крстић Г, Матковић г. Анкета о животном стандарду 2003-2003. Живот у Србији према резултатима истраживања. Београд: Strategic Marketing 2007.

⁷² Анђелић С. Жене са инвалидитетом и здравствена заштита: Београд: „Из круга“ 2007. Доступно на: www.izkruga.org

⁷³ Правилник о ближим условима за обављање здравствене делатности у здравственим установама и другим облицима здравствене службе. Сл гласник РС бр. 43/06. члан 4, став 2.

Проблеми везани за животну средину и одрживи развој су постали веома сложени и захтевају посебну пажњу, поготово када је реч о младима. Млади поседују таленат за развој нових форми деловања, усвајање знања, повећање свесности и промену става што им омогућава да успешно одговорају на изазове у животној средини и одрживом развоју. При сагледавању улоге младих у овој области важно је имати у виду да је кључни проблем недовољно повезивање између сектора заштите животне средине, здравља и образовања, као и проблема сиромаштва и изостанак мултидисциплинарног приступа.

Укупно стање животне средине у Србији није на задовољавајућем нивоу. То се односи како на стање вода и водних ресурса, стање биодиверзитета, тако и на стање шума, земљишта и ваздуха, а неадекватан је и приступ управљању отпадом и хемикалијама. Стање животне средине у бројним привредним секторима додатно негативно утиче на чиниоце животне средине у Србији.

У домену политике заштите животне средине уочава се, такође, слаба повезаност политике заштите животне средине са другим секторима: непостојање институционалних капацитета за одговор на постојеће проблеме, неефикасан систем праћења стања и извештавања о животној средини, недовољан број прописа, неадекватност постојећих прописа, као и недовољно ефикасно спровођење прописа. Уочава се и проблем ниског нивоа инвестиција у овој области, као и одсуство економских подстицаја, а нарочито је низак ниво свести о проблемима у животној средини и одрживом развоју.

Стање образовања у области заштите животне средине и одрживом развоју

Национални програм за заштиту животне средине истиче два начела: 1) начело подизања свести о значају заштите животне средине, где се промовише важност образовања, а у циљу повећања нивоа разумевања проблема од стране јавности и 2) начело информисања и учешћа јавности, где су подаци о стању јавни.

У оквиру реформе образовања заштита животне средине и одрживи развој укључују се у наставни план и програм на свим нивоима образовања. Више од 20 факултета је основало катедре или групе за изучавање тема о животној средини на редовним и последипломским студијама. Постоји 21 акредитовани програм за обуку о екологији и 19 о биологији, где наставници могу да унапреде своје знање. Ипак, општа је процена да у Републици Србији формални видови образовања из области заштите животне средине нису довољно развијени.

Осим тога, неформално образовање и други видови подизања свести су недовољно координирани и нису доступни свим категоријама становништва. Национални програм за заштиту животне средине сугерише увођење малих субвенција за невладине организације укључене за образовање о животној средини и активности на подизању нивоа свести.

Обука младих о одрживој потрошњи и одрживом стилу живота кроз савремене информационе технологије представља значајан аспект образовања младих. У оквиру текуће Декаде образовања за одрживи развој у оквиру UN –а, учествује и Србија. Као део договора Декаде образовања за Одрживи развој (2005 до 2014)⁷⁴, Влада би требало да потпомогне све Универзитете да почну са образовањем о одрживом развоју.

Стање информисања младих о стању у животној средини

У домену информисања издвајају се два основна аспекта: питање информисаности о стању у животној средини, како на локалном, тако и на глобалном нивоу и доступност информација о ризицима по здравље младих, а који се тичу њихове животне средине. Промовисање здравих стилова живота је приоритетан задатак информисања. Да би се

⁷⁴ United Nations Decade of education for Sustainable Development, proclaimed in General Assembly resolution A/RES/57/254, 2002.

ови задаци успешно остварили, потребно је решити проблеме мерења и праћења стања у животној средини и омогућити бољи проток и сакупљање информација.⁷⁵

Приступ информацијама, као и учешће јавности у доношењу одлука је знатно побољшано у последњем периоду. Уставом из 2006. године, као и бројним законима који су ступили на снагу у периоду од 2004. до 2005. предвиђена је обавеза надлежних органа у погледу објављивања информација и право грађанина на информисаност о стању животне средине, као и учешће у процесу доношења одлука.

Активношћу Агенције за заштиту животне средине (основана 2004. године) побољшан је проток информација, а присутне препреке су последица недефинисаности процедура и надлежности. Међутим, проток информација о стању у животној средини је још увек отежан на свим нивоима (локалном и националном, између различитих сектора). Информације о стању су расуте и често пролазе без записа, подаци нису усклађени и није могуће створити целокупну слику о стању у животној средини. У овом процесу значајне су улога медија и информационих комуникационих технологија.

Утицај животне средине на стање здравља младих

Животна средина представља једну од важних детерминанти које одређују здравље младих. Процеси испитивања и праћења утицаја животне средине на здравље становништва, а посебно деце и младих, у Европи су отпочели крајем осамдесетих година. Пред нашом земљом, која није пратила ове активности, је дуг пут у развијању веза и стварању капацитета за један савремен, мултисекторски приступ овој области. ЕНХИС база података о животној средини и здрављу, која се примењује у земљама ЕУ, прати 29 индикатора животне средине и здравља, од којих се неки односе посебно на децу и младе, као најосетљивији део популације. У Републици Србији прати се око 70% ових индикатора, мада је нередовно извештавање наше земље Светској здравственој организацији проузроковало да се у међународној презентацији и размени података нађе само пет индикатора животне средине и здравља. Четири основна препозната ризика из животне средине по здравље младих су: недостатак приступа здравој води за пиће и добрим санитарним условима, повреде везане за кретање и саобраћај, загађење ваздуха (животна средина и амбијентални ваздух) и опасне хемикалије и професионални ризици.

Међу наведеним ризицима, један од највећих проблема у Србији је загађење ваздуха проузроковано индустријским емисијама или саобраћајем. Од посебног значаја је изложеност повишеним вредностима тропосферског озона, ПМ₁₀ и ПМ_{2.5}, сумпордиоксиду, азотним оксидима, тешким металима, као и канцерогеним материјама у ваздуху. Млади изложени повишеним концентрацијама олова у животној средини показују промене у понашању, успорен интелектуални развој, као и низ психичких и неуролошких симптома као што је отежано учење и смањена концентрација.⁷⁶ Квалитет ваздуха у затвореним просторијама у многоме утиче на здравље младих. Према Стратегији развоја здравља младих, усвојеној од стране Владе Републике Србије 2006. године, велики број младих је изложен дуванском диму, било као активни пушачи (24% студентске популације пуши), или кроз изложеност секундарном дуванском диму у амбијенталном ваздуху (97.4% младих). Опште познати ризици по здравље проузроковани деловањем дуванског дима су проблем који се у многоме може смањити вођењем добре законодавне политике и имплементацијом законодавних мера.

⁷⁵ Посебно је важно ратификовати Архуску Конвенцију о приступу информацијама, учешћу јавности у одлучивању и приступу правосуђу (1998) Закон о ратификацији је усвојен на Влади 28. децембра 2007. и чека се усвајање у Скупштини).

⁷⁶ У Београду је на свих десет мерних места која прате аерозагађење пореклом из саобраћаја повишена средња годишња концентрација олова у периоду 1995-2005 (Животна средина у Србији, Извештај базиран на индикаторима, Агенција за заштиту животне средине Републике Србије, 2007).

Млади су у животној средини (вода, ваздух и храна) посебно изложени опасним хемикалијама, али не треба занемарити ни изложеност младих у радној средини. Како се већ са 15 година, док развој младог организма увелико траје, може засновати радни однос, веома је важно строго поштовање законске регулативе којом се забрањује рад малолетника на радним местима са посебним ризиком. Не треба занемарити и рад деце и младих у сеоским домаћинствима, који такође може носити ризик по њихово здравље.

Млади и изненадне претње по здравље у животној средини

Бројне природне непогоде (земљотреси, поплаве, ветрови, снежни наноси, клизање тла, пожари и др.), удеси, производња и коришћење опасних материја, акцидентална загађивања ваздуха, воде и земљишта, заразне болести, и друго, указују не само, на присуство несрећа насталих услед интензивног развоја и неконтролисане примене технолошког развоја, него и на висок степен угрожавања и потребе да млади стичу знања и вештине, о заштити од негативних утицаја потенцијалних опасности. Последице природних и технолошких ризика се најчешће огледају у великом броју настрадалих (погинулих, повређених), уништеном имовином, загађеном животној средином, психо-социјалном угроженошћу итд. Оспособљавање младих да препознају и предузму мере и активности да се ризик смањи, најефикаснији је вид заштите.

3.2.8. Активно учешће младих у решавању друштвених, генерацијских и личних проблема

Од младих у Србији се очекује много, пре свега, да буду носиоци новог европског духа промена, да буду у првим редовима транзиционих збивања и да активно допринесу процесима одлучивања, али у исто време одлуке о њиховим животима се доносе негде другде⁷⁷.

Смислено учешће младих у друштву захтева сигурно, пријатељско и подстицајно окружење које омогућава младима да учествују у процесу доношења одлука које директно утичу на квалитет њиховог живота и развој друштва у целини. Овај процес треба да се заснива на обавештениости о могућностима које су у окружењу и које омогућавају учешће младих у животу друштва. Подаци о различитим облицима учешћа младих у животу друштва су разнородни и несистематизовани. Недостају, такође, информације намењене младима о могућностима, релевантним активностима, организованим догађајима и о важним аспектима из њиховог живота. Ови проблеми указују на чињеницу да млади већ годинама представљају једну од највећих маргинализованих група у нашем друштву а њихово активно учешће није било тема интересовања и истинског ангажовања носилаца власти у Србији.

Култура активног учешћа Иако већина младих себе види као заинтересоване (70%) и способне (76%) за решавање проблема, само трећина младих (32%) је барем једном узела учешће у акцији којом је решаван неки локални проблем⁷⁸. Када је у питању учешће младих у раду неких организација и институција, више од 90% испитаника није члан/чланица ниједне политичке партије, ниједне невладине организације (92%), не

⁷⁷ Храбра нова генерација, Млади у Савезној Републици Југославији, Чињенице и препоруке (2002), Београдска канцеларија UNICEF-а

⁷⁸ Испитивање положаја и потреба младих Србије у локалним заједницама (2002), НВО Грађанске иницијативе

припадају црквеним организацијама (88%), ни неким од хобистичких организација (96%), ни културно уметничким друштвима (87%), нити организацијама грађана (90%). Мање од једне трећине (31%) младих узело је учешће бар једном у решавању локалних проблема, док су 9 % били покретачи тих акција⁷⁹. На основу наведених података, стиче се утисак да је култура активног учешћа младих у друштву данас недовољно развијена иако су управо млади у недавној прошлости били кључни ресурс у мобилисању других грађана и развоју свести о потреби за променама (студентски протести: 1992⁸⁰, 1996/97⁸¹, демократске промене 2000). Млади у данашњем окружењу, суочени са ограниченим простором, могућностима и подршком за учествовање, недовољно препознају своју улогу у друштву. Ипак, наведени подаци само делимично говоре о култури активног учешћа.

Док на једној страни постоји велики број младих који не учествују, такође је истина да постоји значајан број младих који веома компетентно учествују у процесима доношења одлука и развоју националних и локалних политика. Најбољи пример за то су активности заговарања које су омладинске групе и организације које се баве младима у оквиру Коалиције младих Србије спровеле у периоду од 2003. до 2007. године што је у великој мери резултирало формирањем садашњег Министарства омладине и спорта, као и појединачних тела на локалном нивоу у градовима Србије. У појединачним фазама овог процеса, било је укључено чак 177 организација из 41 града Србије.

Волонтеризам У Србији не постоје специфични извори информација о броју волонтера, волонтерских програма нити о учешћу младих у волонтерским активностима. Радна група која се бавила и питањима учешћа волонтера у раду НВО у Србији у оквиру Иницијативе за законско регулисање статуса волонтера у Србији урадила је истраживање⁸² према коме се може закључити да већи део популације волонтера чине млади, при чему је учешће жена заступљено у већој мери. Значајан број удружења грађана ангажују волонтере по потреби (41%), у појединим организацијама су сви волонтери (27%), а једна четвртина испитаних организација волонтере ангажује у скоро свим пројектима (24%). Најчешће навођени разлози за волонтирање, међу младима су: задовољство у обављању заједничких активности, дружењу, провођењу слободног времена, потреба за самопотврђивањем и осећањем корисности, као и задовољство послом.

Као важни демотивишући фактори навођени су: страх од злоупотребе и манипулације, губитак мотивације, страх од неуспеха и процене да волонтери добијају ситне, безначајне послове што често одговара реалности. Многи млади сматрају да нико не жели да чује њихово мишљење, и уверени су да ће их старији ометати у раду. Ипак, као посебан разлог за не волонтирање млади често наводе да их никада нико није позвао и питао да се укључе у било какву активност.

Резултати истраживања Института за психологију⁸³ показују да је највећи број средњошколаца учествовао у хуманитарним акцијама скупљања новца (45.5%) и скупљања одеће и обуће за угрожену децу (42.5 %), а потом у акцијама чишћења: школског дворишта (35.7 %), околине у којој живи (15.9 %) и активностима скупљања старог папира (24.1 %). Мали број младих био је укључен у акције које се односе на бригу о животињама и активности добровољног давања крви. Млади износе да се не

⁷⁹ Игњатовић, С., Томановић, С. (2006), Attitudes on Transition to Adulthood Among Young People in Serbia, Publication: Sociology (XLVIII No1/2006), Социолошко удружење Србије и Црне Горе

⁸⁰ Кузмановић, Б. и сар. (2003). *Студентски Протест 1992*. Београд, Институт за психологију и књижара Плато.

⁸¹ Група аутора (2003). *Студентски Протест 96/97*. Психолошка истраживања 13. Београд, Институт за психологију.

⁸² Волонтери, извор хуманизма, толеранције и друштвеног богатства (2005), International Center for Not-for-Profit Law

⁸³ Институт за психологију (2007). *Свакодневница младих у Србији: снимак буџета времена*.

укључују у волонтерске акције најчешће јер се оне не организују у њиховој средини, јер немају времена и зато што нису на време информисани.

У Србији не постоји регулатива која се посебно бави питањем волонтеризма. Прописи признају чињеницу добровољног рада у корист другог или за опште добро, али не постоји пропис који би такав рад регулисао на општи начин. Волонтери и волонтирање се у прописима који важе у Србији помињу само у смислу обављања обавезне праксе без заснивања радног односа и без накнаде за рад, ради стицања услова за полагање стручног испита, што представља битан проблем за активно учешће младих кроз волонтирање.

Мобилност (покретљивост) Лоша материјална и социјална ситуација младих, непостојање адекватне инфраструктуре, спорост реформи у друштву, ограниченост слободе кретања у региону⁸⁴ допринела је ширењу ксенофобије и резултирала незаинтересованошћу једног броја младих на пољу покретљивости. Са друге стране, ова ситуација је допринела великој заинтересованости знатно већег броја младих не само ка покретљивости из мањих средина у веће и према другим државама у циљу образовања, културне размене, туризма, међународне сарадње, него и ради сталне промене боравка.

Иако је преко 80% младих спремно да оду на путовање, четвртина њих у протеклих пет година није имала прилику да оде на летовање, а више од две трећине испитаника није могло себи да приушти одлазак на зимовање. У Србији свега 15% младих путује ван земље редовно, у просеку једном годишње, а чак 49%, није било ни једном у иностранству у последњих пет година⁸⁵. Када је у питању средњошколска популација, према новијим истраживањима у последње две године нигде није путовало 24% средњошколаца. У иностранство ниједном није путовало 44% средњошколаца, 15% је путовало једном, два или три пута 17% а више од 3 пута 23% (под иностранством се нису подразумевале земље бивше СФРЈ)⁸⁶.

Док се Београд и Нови Сад изложени приливу становништва, поједини делови Србије могли би да опусте. Од 166 општина у Србији свега 28 њих забележило је благ пораст броја становника у последњих неколико година⁸⁷. Овај тренд се наставља тако да већина младих из мањих средина жели да напусти своје место становања уколико им се за то укаже прилика (80,5% младих из Лесковца, Врања и Врањске Бање), пре свега, због бољег стандарда живота, сигурније будућности, запослења и образовања⁸⁸. Од укупног броја оних који будућност везује за сеобу, 52% има на уму иностранство, 35% мисли на селидбу унутар земље, а 13% се не изјашњава о томе где би се селило, али пресељење види као извесно.

Много је особа које су напустиле Србију у последњих десетак година. У дилеми између тражења излаза у својој земљи и тражења решења у другим земљама, код знатног броја младих превагнула је жеља за животом негде другде. У првој половини деведесетих, две трећине младих желело је да напусти земљу, а према истраживању из 2003. године, сваки други⁸⁹. Ови млади у својим срединама не налазе могућности да се развију, организују добар живот, нађу посао и обезбеде сигурну будућност. Када се

⁸⁴ Акциони план политике за младе у Војводини (2005), Покрајински секретаријат за спорт и омладину партнерству са Омладинским саветом Војводине

⁸⁵ НВО грађанске иницијативе (2002): Испитивање положаја и потреба младих Србије у локалним заједницама.

⁸⁶ Институт за психологију (2007): *Свакодневница младих у Србији: снимак буџета времена*.

⁸⁷ Никитовић, В. (2007): Центар за демографска истраживања Института друштвених наука, Чланак у дневном листу Политика, 28.10.2007

⁸⁸ CARE International Канцеларија у Србији (2006): Истраживање о проблемима и потребама младих људи на подручју Лесковца, Врања и Врањске Бање.

⁸⁹ Пејић Владимир (2003): Young people in Serbia – attitudes, moral values and perspectives, South-East Europe Review

узму у обзир постојећи демографски трендови, и потреба за развојем економије засноване на знању, јасно је да ће трајни одлазак младих људи имати озбиљне последице на развој земље.⁹⁰

Неинтегрисаност младих у европске токове проузрокована је дугогодишњом затвореношћу друштва. На покретљивост младих утицали су материјални услови и строг визни режим. Процес усклађивања наших прописа са међународним стандардима тече веома споро (Болоњска декларација, Лисабонска конвенција, итд.), као и учешће у међународним програмима размене (Млади у акцији, ERASMUS, итд.). У 2008. години започињање примена нове визне политике, која је резултат споразума Србије и Европске Уније, којом би процедура добијања визе за студенте, активисте цивилног друштва и запослене у НВО требало да буде на неки начин лакша.

Посебно су отежани услови за мобилност појединих група младих, пре свега, за сиромашне и незапослене младе и избегла и интерно расељена лица.⁹¹

3.2.9. Институционални оквир за сарадњу, организовање и учествовање младих у доношењу одлука

Код нас још увек не постоје механизми за учешће младих у доношењу одлука органа локалне самоуправе и државне управе, иако су стандарди омладинске партиципације утврђени бројним документима на нивоу Савета Европе и Европске уније.

Омладинске организације су најзначајнији облик сарадње младих. Ове организације су од 2000-те године имале само спорадичан утицај на доношење битнијих одлука у друштву. Најзначајнији утицај везан је за формирање Министарства омладине и спорта које је настало и као резултат активног четворогодишњег заговарања младих у оквиру Коалиције младих Србије, других НВОа и подмладака политичких партија. Реч је о јединственом процесу у Европи који је спроведен од локалног ка националном нивоу и који је успео да укључи у партнерски однос и сарадњу преставнике омладинских група/НВО-а који се баве младима и подмлатке политичких партија. Значајнији помак у омладинској партиципацији у одлучивању постигнут је и на универзитетима, увођењем тзв. „болоњских“ стандарда. Студенти су учествовали у изради законске регулативе из области високог образовања, студентског стандарда и студентског организовања и имају своје представнике у свим органима универзитета, чији је задатак да заступају студентске интересе.

У периоду од 2003. године, у оквиру кампање заговарања на локалном нивоу, започело се са активним трагањем за могућим инситуционалним решењима донешеним од стране локалне самоуправе који би допринели побољшању положаја младих у тим срединама. Резултат су спорадично формирана локална тела у појединачним општинама (Панчево, Ариље, итд.). Посебно су значајне активности Покрајинског секретаријата за спорт и омладину који од 2002. године активно спроводи мере за унапређење положаја младих у Војводини кроз реализацију Акционог плана политике за младе у АП Војводини. Ипак, не постоји систематски

⁹⁰ Баришић, С. (2003): Истраживање о младима, чланак на основу истраживања "Статус и улога омладине на прелазу векова. Потонути или пливати у таласима транзиције. Од жртвоване генерације крајем осамдесетих и у деведесетим, до генерације која учи да плива почетком новог века", Центар за проучавање алтернатива

⁹¹ UNFPA (2007): DRAFT Report, Young People in Serbia: their situations, needs and the prospects for youth policy development

приступ и могућности за младе да буду део процеса и утичу и доносе одлуке које их се тичу.

Консултативни процес израде ове стратегије представља институционални покушај да се млади укључе у процес одлучивања о сопственој будућности, као и о будућности нових генерација младих.

Организовање Генерално постоје две групе организација младих: оне које су организоване од стране младих људи око одређене теме и оне чији је фокус рада на младима али у свом чланству немају само младе. Иако се на основу регистра невладиних организација ЦРНПС⁹² 138 организација определило да је њихово подручје деловања омладина и студенти, тачан број није могуће уствановити јер не постоји јасна класификација „омладинског НВО-а“. Од овог броја 60 организација су студентске, 43 су организације локалног карактера, а постоји и већи број регионалних и географски одређених организација, организација националних мањина, организација особа са инвалидитетом, организација незапослених као и других специфичних удружења. Треба имати у виду да неке организације које се баве младима нису изабрале ово подручје деловања у регистру ЦРНПС-а иако у пракси раде много са младима и за младе⁹³.

Одредбама Закона о основама система образовања и васпитања из 2003. године предвиђена је слобода удруживања у различите групе, клубове и организовање ученичког парламента тако да данас у великом броју школа у Србији постоје ученички парламенти. Ипак, постоје битни проблеми у функционисању ових парламента због недовољно јасно дефинисане улоге, права и обавеза, као ни оквира за рад тако да је доста ученика дезоријентисано у свом раду. Иако велики број ученика (96%) зна за постојање Парламента у њиховој школи, само 21% зна чиме се Парламент бави, 50% је делимично упознато, док 25 % не зна чиме се бави парламент. Према истраживањима 88% ученика није активно у раду Парламента.

Парламенти нису препознати од стране професора и родитеља као легитиман и важан вид ученичког организовања. Мишљење Парламента врло често се не уважава и не схвата озбиљно. Ученик је у школском одбору само у функцији посматрача, са могућношћу коментарисања, али без икакве могућности одлучивања. Ова пракса демотивише ученике, јер они саветодавну функцију не виде као довољну да би нешто променили. За активности парламента нису предвиђене било какве финансије ни у школском, ни у општинском буџету^{94,95}.

Када је у питању струкура омладинских организација с обзиром на пол, учешће младих жена у НВО сектору је висок. У Студенској Унији Србије, која се састоји из организација чланица, нема индивидуалног чланства али интервјуисани тврде да постоји родна равноправност и да је састав чланства око 50% жена и 50% мушкараца⁹⁶. Ипак, мора се закључити да поред мишљења и ставова појединаца готово да и нема издвојених података о учешћу младих жена у омладинским организацијама тако да се не може са сигурношћу донети закључак о постојању родне равноправности у омладинским организацијама. Приметно је, на пример, одсуство жена на челу различитих омладинских НВО. Упадљиво је одсуство младих жена у престижним

⁹² Центар за развој непрофитног сектора

⁹³ Директоријум Невладиних организација, <http://www.crnps.org.yu/direktorijum> (12. Новембер 2007)

⁹⁴ ЦЕСИД (2005): Развој и ангажман младих у локалној заједници: Ученички парламент – први корак ка демократији

⁹⁵ Уније средњошколаца Србије (2005): Истраживање у оквиру пројекта “Научи и укључи се – средњошколци за средњошколце”

⁹⁶ Bigini, S. (2007): Report on youth and youth policy in Serbia, UNIFEM, Programme office in Belgrade

доменима, као што је међународна омладинска сарадња. Јавно мњење и доносиоце политичких одлука одликује дубоко неразумеваше овог проблема⁹⁷.

Посебно осетљива група младих су особе са инвалидитетом, а нарочито су прикраћене за могућност учешћа у друштвеном животу младе особе са инвалидитетом смештене у институције. Када су у питању организације које се баве особама са инвалидитетом као основна перспектива рада узима се активност како би се младима и деци са инвалидитетом обезбедила социјална примања (туђа нега и помоћ и сл.) и остале бенефиције. Поред тога, у оквиру тих организација на челним положајима и у главним телима тих организација чланови су најчешће мушкарци и особе старије од 35 година (најчешће секретари тих организација немају инвалидитет коју одређена организација заступа) док млади у оквиру тих организација, воде омладинске секције без права самосталног одлучивања и одређивања планова, акција и стратегије. Главне активности се свде на недељна окупљања за неке спортске активности или хоби, као и пар пута годишње за такмичења која се односе искључиво на предметни инвалидитет.⁹⁸

Постоје и друге осетљиве групе младих са специфичним проблемима организовања учешћа у друштву и потребама, као и неформалне групе младих и млади који учествују у политичким организацијама. Ипак поузданих податке о овим групама младих нема.

Одлучивање Код нас још увек не постоје механизми за учешће младих у доношењу одлука органа локалне самоуправе и државне управе, иако су стандарди омладинске партиципације утврђени бројним документима на нивоу Савета Европе и Европске уније. Од демократских промена у Србији до ове године једино државно тело које је матично одређено да се бави питањима младих био је Сектор за младе у оквиру тадашњег Министарства за образовање и спорт Републике Србије (2002 - 2003. године) који је, политички маргинализован и укинут већ након почетних корака у стварању услова за формирање Стратегије за младе.

Немогућност утицаја на доношење одлука у установама које се баве младима и у институцијама власти, изазива неповерење према институцијама и резултује искључивањем младих из јавног живота. Истраживање Грађанских иницијатива показује да чак 64% верује да би својим учествовањем, иницијативом и саветима могло да допринесе решавању проблема младих. Када су у питању разлози за одсуство активног укључивања у неке од организација, неуважавање мишљења младих се издвојило као једина препрека младима ка томе да буду активни⁹⁹.

Битан проблем омладинских организација је и фрагментираност и недостатак сарадње. Омладински савет Србије, који је требало да наткриљује све омладинске организације и да заступа интересе младих на националном нивоу, одавно не функционише, а његов назив је компромитован шпекулацијама око сумњивих отуђивања друштвене имовине. Остале постојеће омладинске организације нису довољно умрежене, ни међусобно интегрисане. Зато је њихово деловање ограничено и усмерено на веома мали број младих људи¹⁰⁰. То угрожава снагу омладинских НВО-а и ограничава репрезентативност омладинских ставова на свим нивоима друштва.

⁹⁷ Београдска канцеларија UNICEF -а (2002): Храбра нова генерација, Млади у Савезној Републици Југославији, Чињенице и препоруке

⁹⁸ Закључци са округлих столова организованих од стране организације Центар за развој инклузивног друштва ЦРИД по Србији у току 2006 (учесници су били млади са инвалидитетом)

⁹⁹ Марковић, Ј. и Кијевчанин, Ј. (2004): Проактивни капацитети младих; Публикација: Млади загубљени у транзицији, Центар за проучавање алтернатива

¹⁰⁰ Акциони план политике за младе у Војводини (2005): Покрајински секретаријат за спорт и омладину партнерству са Омладинским саветом Војводине

Посебно треба истаћи питање осетљивих група (нпр. млади Роми, младе девојке, млади у руралним срединама) које су суочени са додатним баријерама у процесу одлучивања (почевши од породице) условљених културом и патријархалним односом који је још увек изразито присутан и који им онемогућава право гласа.

3.2.10. Животне шансе свих група младих и ризици од социјалне искључености и неједнакости

Млади нису хомогена група, колико год да се чини да «деле заједничку судбину».

Када говоримо о младима мислимо на популацију између 15 и 30 година, која обухвата различите групе младих. За однос државе према младима и за Националну стратегију за младе посебно је важно да узме у обзир и уважи разлике које постоје у шансама за развој и живот различитих група младих. У прегледу и анализи стања неопходно је уважити неједнаке животне шансе осетљивих група младих и могуће ризике социјалне искључености и неједнакости оних који живе у посебно тешким условима или пак у удаљеним и забаченим крајевима.

У Србији постоје и регионалне разлике које се огледају у могућностима за образовање и запошљавање младих као и доступности културних и спортских садржаја.

Постоје различите осетљиве групе младих.

Млади угрожени сиромаштвом

Готово сви млади у Србији у некој мери трпе последице сиромаштва у друштву: у свакодневном животу, у оквиру образовања, у ограниченим могућностима да квалитетно проведу своје слободно време, у остваривању својих права на здравствену и социјалну заштиту итд. Посебно су угрожени млади који живе у сиромаштву. У нашој средини се здравље осетљивих група младих не прати посебно, мада поједина истраживања указују на већу угроженост њиховог здравља у односу на просечну популацију и мању приступачност здравственој заштити¹⁰¹.

Свега 74% младих свакодневно има сва три obroка. Ипак, само 37% младих размишља о свом здрављу при избору начина исхране. Редовност одржавања хигијенских навика (туширање и прања зуба) међу младима у Србији је опала 2006. године у односу на 2000. и мање је изражена у популацији оних који живе у сиромаштву¹⁰². И даље је мали број интервенција и програма намењен посебно осетљивим групама младих. Процент оних који имају неки облик хроничне болести је по правилу већи међу сиромашним групама него међу оним који живе са месечним примањима изнад линије сиромаштва. Ова разлика је нарочито уочљива када се посматрају хроничне болести које доводе до неких облика дуготрајније неспособности – инвалидитета (20% међу људима који живе у сиромаштву и 7% међу онима који живе изнад линије сиромаштва). У једном делу популације младих, који живе са инвалидитетом или имају друге развојне тешкоће, постоји кумулација неповољних услова у смислу додатног деловања фактора сиромаштва.

У старосној структури, млади корисници материјалног обезбеђења од 16-30 година учествују са 17,2%. Просечан износ материјалног обезбеђења по породици је око 58 евра. Чињеница да је значајан број породица вишегенерацијски корисник овог

¹⁰¹ Влада Републике Србије. Национални миленијумски циљеви развоја у Републици Србији. Београд: 2006

¹⁰² Министарство здравља Републике Србије. Истраживање здравља Републике Србије – 2006. година. Београд: Министарство здравља Републике Србије 2007.

права, један је од показатеља репродукције сиромаштва и недовољно ефикасног система који не успева да спречи дуготрајну зависност од социјалних служби. Изостанак мера активне политике у запошљавању корисника материјалног обезбеђења, условљава да највећи број радно способних младих средства за живот обезбеђује у сфери сиве економије.

Сви грађани Србије под једнаким условима и околностима остварују право на услугу социјалне заштите. Услед незадовољавајућег материјалног положаја млади из осетљивих група, пре свега из ромске популације, чешће се јављају као корисници система социјалне заштите.

Младе Ромкиње и Роми

Млади Роми и Ромкиње којих је, према подацима и проценама Републичког завода за статистику, у популацији младих од 15-20 година 5,7%, упадљиво су мање обухваћени на свим нивоима школовања од њихових вршњака у општој популацији. Основну школу, од деце евидентиране у ромским насељима, похађа 66,2% (наспрам 94,4% остале деце у Србији), а велики број рано напушта школовање (посебно девојчице), у средњу школу уписује се свега 14,1% младића Рома (наспрам 82,4% осталих) и 5,9% девојака Ромкиња (наспрам 88,9% осталих). Међу онима који накнадно (друга шанса) завршавају основну школу, такође је највише Рома (8,5% мушкараца и 8,6% жена) Међу уписаним студентима је веома мали број Рома (2006/2007. године износи око 0,06%). Један део проблема у образовању младих Рома је рано улажење у брак. Укључење Рома у образовни систем и обезбеђивање континуитета образовања за све младе Роме, иако већ присутно као циљ у акционом плану Декаде Рома (2005-2015), мора бити подржано и у Стратегији за младе. Овоме треба додати очекивано усложњавање и отежавање ситуације доласком већег броја Рома у оквиру реадмисиције (извештај UNDP-а)

Услед непостојања ажурних података на националном нивоу о статусу на тржишту рада младих Рома, навешћемо податак који се односи на целу ромску популацију. Наиме, стопа незапослености Рома је висока и износи око 39%, при чему 2/3 незапослених лица ромске националности никада није имало посао¹⁰³. Надаље, обухваћеност Рома мерама активне политике запошљавања није задовољавајућа, с обзиром на њихов веома тежак социо-економски положај у друштву и неадекватну образовну структуру која их спречава у бржем проналажењу запослења. Као илустрацију наводимо податак НСЗ да је у 2007. години било планирано да се у програм функционалног основног образовања одраслих укључи 180 Рома.

Млади са инвалидитетом

У Републици Србији живи између 700.000 и 800.000 особа са инвалидитетом, од чега је 20,6% оних који су млађи од 24 године. Подаци из три одвојена истраживања¹⁰⁴ говоре да највећи број особа са инвалидитетом завршава школовање на нивоу средње школе (у укупном узорку особа са инвалидитетом то износи 62,9%), док их је на високим школама и основним студијама знатно мањи број (25,5%). Такође, значајан број младих из ове групе завршава школовање у специјалним школама. У поменутиим истраживањима је назначено да дискриминација према овој групи младих још увек постоји, иако је сада мања.

¹⁰³ UNDP (2006), *At Risk: The Social Vulnerability of Roma, Refugees and IDPs in Serbia*, стр. 6.

¹⁰⁴ Публикације: Хендикеп је питање људских права, 2006; Положај младих са хендикепом у средњем образовању, 2007; Промоција инклузивног високог образовања у Југоисточној европи, 2006

Особе са инвалидитетом су у веома тешком социо-економском положају, због тога што се споро запошљавају, и поред свих програма које је НСЗ увела да би се особе са инвалидитетом лакше укључивале на тржиште рада. Истраживања показују да су основни разлози њихове недовољне социјалне укључености физичке препреке и неприхватање од стране околине¹⁰⁵. Међутим, и поред тога, особе са инвалидитетом су веома расположене да се запосле, а нарочито млади од 19 до 24 године али их у томе спречава застарелост образовног система, који кроз специјалне школе нуди занимања за којима више не постоји потреба на тржишту рада.¹⁰⁶ С обзиром да не постоји прецизан број младих особа са инвалидитетом у Србији, веома је тешко израчунати стопу незапослености. Међутим, на основу изјашњавања кроз анкету процењује се да је само око 13% особа са инвалидитетом запослено.¹⁰⁷ Према неким истраживањима стопа запослености особа са инвалидитетом је 20,7%, што је 2,5 ниже од просека у ЕУ-25.¹⁰⁸

Не располаже се ни тачним бројем младих особа са инвалидитетом које су укључене у програме запошљавања код НСЗ посебно намењене овој категорији лица. Током 2007. године, у програмима новог запошљавања које спроводи НСЗ укупно је учествовало 616 особа са инвалидитетом, од којих је 311 лица добило запослење по основу опремања радног места, а 305 кроз субвенционисање зарада. На основу мере исказане кроз члан 45 Закона о изменама и допунама Закона о доприносима за обавезно социјално осигурање запослило се 58 особа са инвалидитетом млађих од 30 год. Према подацима из 2006. год. укупно 100 особа са инвалидитетом се запослило посредством програма самозапошљавања.

Међу корисницима система социјалне заштите регистровано је 5512 малолетника ометених у менталном, 3484 ометених у физичком развоју и 1958 са комбинованим сметњама, који у зависности од потреба остварују права на: додатак за помоћ и негу другог лица, помоћ за оспособљавање за рад, смештај у установу социјалне заштите или другу породицу, право на помоћ у кући и дневни боравак.

У Србији постоји пет установа за смештај деце и младих са сметњама у развоју. Одликује их велики број корисника (од 300 до 650), деце, младих и одраслих у распону од 4 до 50 и више година, који је већи од броја предвиђеног нормативима и стандардима. Услед непостојања одговарајуће мреже услуга, домови за децу и младе временом постају и институције за одрасле. Већина корисника читав живот проведе у институцији, изолована од природног окружења. Породични смештај за младе ометене у развоју рудиментарно је развијен. Највећи број оних који не могу да остану у природној породици, живот наставља у институционалном окружењу.

Иако је законом гарантовано, право на помоћ у кући и дневни боравак се не остварују у многим општинама. Помоћ у кући је углавном намењена старијим особама, док се ретко проширује и на особе са инвалидитетом. Услуге дневних боравака су мање заступљене од помоћи у кући и ретке су општине које их реализују. Недостатак одговарајућих услуга, чини да се млади ометени у развоју и њихове породице, суочавају са одсуством адекватне друштвене подршке, што доводи до исцрпљивања и онако ограничених ресурса.

¹⁰⁵ UNDP (2007), *Усклађивање јаза између политике и праксе: сервиси социјалне заштите намењени особама са инвалидитетом*, материјал у штампи.

¹⁰⁶ Центар за развој инклузивног друштва и Центар за мониторинг и евалуацију (2007), *Истраживање о запошљавању и самозапошљавању особа са инвалидитетом у Србији*.

¹⁰⁷ UNDP (2007), *Усклађивање јаза између политике и праксе: сервиси социјалне заштите намењени особама са инвалидитетом*, материјал у штампи.

¹⁰⁸ Истраживање о запошљавању и самозапошљавању особа са инвалидитетом у Србији“ Центар за развој инклузивног друштва и Центар за мониторинг и евалуацију, Београд 2007.

Млади који живе у избеглиштву и расељењу

Када је реч о младима са искуством избеглиштва, истраживања рађена у нашој средини указују на њихов константно и дискретно слабији школски успех.¹⁰⁹ Истраживања упућују на то да мањи број младих завршава средње школе, а још мањи факултете, да су слабије социјално интегрисани, да имају ниско самопоштовање, да велики број живи у сиромаштву, нарочито они који су смештени у колективне центре.

Стопа незапослености избеглих и интерно расељених лица је висока и износи око 32%, уз то се процењује и да 49% незапослених нема никакво искуство и да раније није радило¹¹⁰. Међутим, не може се са сигурношћу рећи колико је избеглих и интерно расељених лица користило услуге НСЗ при запошљавању, али на основу програма субвенција за samozapošljavanje у 2006. год. на конкурсима је учествовало само 98 лица из ове категорије незапослених.

Млади повратници у процесу реадмисије

У току је повратак из земаља Западне Европе грађана Србије, углавном Рома са Косова и Метохије, којима је одбијен захтев за азил или укинута привремена заштита. Према проценама Савета Европе из 2006. године, у Србију ће се вратити између 100.000 и 150.000 људи. Значајан број младих не говори ни српски ни ромски језик, не могу да нострификују дипломе, а због недостатка личних докумената имају проблема приликом уписа у школе. Овим особама не гарантује се статус расељених лица, те су им самим тим недоступна основна грађанска, социјална, економска и културна права, као и организовани облици пружања помоћи и економског оснаживања. Основни проблем који се јавља након њиховог повратка је процес реинтеграције.

Осетљиве групе младих с обзиром на пол

Многи животни исходи, а међу њима и путања школовања, избор занимања и могућности запошљавања, одређени су полом. Посебно су осетљиве поједине групе младих девојака, односно жена. Према подацима МІСС истраживања (2005), на узрасту од 15 година 12,4% Ромкиња су у браку, до 18 година у браку их је 45,9%. Младе Ромкиње су у погледу образовања једна од најискљученијих група младих. Такође је важно истаћи да се у Србији и кроз формални систем школовања (превладава женска радна снага; ниво и начин уџбеничког представљања полних улога) и друге образовне програме, још увек стереотипно приказују жене и мушкарци те да је потребна већа заступљеност садржаја о равноправности полова (родној равноправности).

У Србији процес образовања, за већину младих, поклапа се са периодом заснивања породице и уласком у родитељство. С једне стране одлагање уласка у брак и рађања (успорени у отежани услови школовања и налажења посла), а с друге стране одлагање или анулирање прилика за школовање и наставак школовања раним уласком у брак и /или родитељство. Тако млади родитељи, посебно младе/самохране мајке представљају ризичну и искључену групу када је у питању процес образовања. Ова је проблематика «увезана» и са проблематиком сиромаштва, те представља «окидач» новог круга сиромаштва (лоши услови за развој деце у следећој генерацији).

Разлике с обзиром на пол постоје и када је реч о здрављу и ризичним понашањима. Нису сви подједнако изложени опасности за ХИВ инфекцију. У

¹⁰⁹ Joksimović, S. & Milanović-Nahod, S. (1997). School children in exile. In G. Zindović-Vukadinović, B. Trebješanin & Krnjajić, S. (eds), *Children in the time of social crisis* (22-36). Belgrade, Institute for educational research.

Крњајић, З. и Омчикус, С. (2004). Перспектива ученика расељених са Косова и Метохије. У Плут, Д. и З. Крњајић (ур), *Образовање и друштвена криза: Документ о једном времену* (135-185). Београд, Институт за психологију
Павлов, Т. (2007). Породица у расељењу и школа. У Половина, Н., Богуновић Б.(ед), *Сарадња школе и породице* (156-173). Београд, Институт за педагошка истраживања.

¹¹⁰ UNDP (2006), *At Risk: The Social Vulnerability of Roma, Refugees and IDPs in Serbia*, стр. 6.

друштвима где се епидемија шири хетеросексуалним путем, као што је то у Србији последњих неколико година, младе жене су више изложене ризику од ХИВ инфекције него млади мушкарци. Жене су биолошки више подложне инфекцији него мушкарци, а често су и друштвено рањивије.

Када је реч о безбедности младих жена, евидентан је специфичан вид родно заснованог насиља. Према истраживању које је спроведено између 1998. и 2003, и у коме је учествовало 3825 средњошколаца оба пола (од 15 до 19 година) из 24 града у Србији, свака осма девојка је пријавила да је била сексуално малтретирана или узнемиравана (силовање, покушај силовања, инцест, уцењивање, злоупотреба положаја) или жртва сексуалног узнемиравања.¹¹¹ У највећем броју случајева починиоци сексуалног злостављана су познати, а већина тих случајева је трајала више година. Ниједан младић није пријавио такво искуство, што не значи да такви примери не постоје. Већина описаних примера није пријављена ни родитељима, ни лекарима ни центрима за социјални рад. Само 1% је пријављен СОС телефонима и 16% полицији због ниског поверења жртви у институције.¹¹²

Родни стереотипи обесхрабрују девојчице свих узраста и из свих социоекономских средина за бављење спортом. Подаци добијени у средњим школама у Србији 2007.¹¹³ указују на велике разлике између младића и девојака у погледу бављења спортом. У том узрасту, више од половине девојака одустало је од сваког облика бављења спортом, па и од рекреативног, само 15% њих редовно тренира неки спорт. Међу младићима, одустао је тек сваки пети, а 37% се редовно бави спортом кроз тренинге. Осим тога, када се гледа време које се посвећује бављењу спортом, подаци показују да током недеље младић проведе око девет сати, а девојка више од четири сата у спортским активностима. Такође, резултати истраживања студентске популације у Војводини¹¹⁴ показују да се младићи више баве спортом него девојке.

Када је реч о незапослености младих и дугорочној незапоселности, угрожене су жене него мушкарци.

Сексуална оријентација младе понекад може да доведе у осетљив и рањив положај. Тако су познати случајеви дискриминације и различитих облика насиља над младима другачије сексуалне оријентације односно оријентације на сопствени пол.

Млади родитељи

Млади родитељи, посебно Ромкиње и Роми, јесу у ризику од образовне искључености што, последично, доприноси сиромаштву и стварању оквира да и њихова деца остану да живе у сиромаштву. Рано родитељство повезано је и са проблемима становања и тешкоћама при запослењу.

Млади са нерешеним стамбеним статусом

Актуелну стамбену област у Србији карактерише дефицит стамбеног простора у градовима, непостојање јавног стамбеног фонда, ниска стопа стамбене изградње, недостатак доступног стамбеног простора на тржишту, пренасељеност постојећег стамбеног фонда, велики број становника који живе у подсанарским условима.

Стамбени проблеми младих могу се посматрати у односу на узрастне категорије. Млади од 14-19 година, који још увек нису кренули у процес потпуног

¹¹¹ Статистички подаци за период 1994-2004. Извор: Педагошко друштво Србије у сарадњи са Инцест траума центром.

¹¹² Brankovic, Biljana (2003) Copyrighted Database on Family Violence and Sexual Violence against Women and Children. Belgrade: Federal Agency for Intellectual Property (на Српском).

¹¹³ Институт за психологију (2007). *Свакодневница младих у Србији: снимак буџета времена*, Београд. Истраживање је наручило и финансирало Министарство омладине и спорта РС.

¹¹⁴ АП Војводина (2007)

осамостаљивања, генерално се суочавају са проблемима неадекватног стамбеног простора (немају одвојене собе, простор за учење). Поред ових, одређене групе младих суочавају се и са проблемима удаљености стамбених јединица у односу на јавне сервисе (млади који живе у тзв. „дивљим насељима“) или се са ниском опремљеношћу станова (Роми, избегла и ресељена лица у колективном смештају).

Млади у периоду од 20-30 година налазе се у процесу интензивног осамостаљивања, директно израженог кроз запошљавање и становање. У овој старосној групи код родитеља живи 50% запослених и 70% незапослених¹¹⁵. Немогућност решавања стамбеног статуса представља један од основних отежавајућих фактора за заснивање породице.

Млади без родитељског старања

У Србији постоји 16 установа за децу/младе без родитељског старања. У њима је смештено око 2000 деце и младих.¹¹⁶ Према проценама, близу 60% корисника домова су адолесценти, од којих се сваки десети налази у завршној фази пред излазак из дома и осамостаљивање, што износи око 120 младих годишње.¹¹⁷ Од овог броја свега 15% се запосли у моменту напуштања заштите, а у наредне три године тај проценат се повећава само за 2%¹¹⁸. Млади у домовима, за разлику од њихових вршњака из природних породица, нису довољно оспособљени за самосталан живот. Недостатак основних просоцијалних вештина, као и пасиван приступ у задовољавању личних потреба, већину чини недовољно спремним за интеграцију у заједницу. Млади предуго остају у установама, излазе из њих по стицању пунолетства, односно завршетка школовања, најчешће без организоване подршке за обезбеђивање адекватног смештаја и заснивање радног односа.

У складу са Конвенцијом о правима детета (члан 20) смештај у другу породицу и усвојење су облици заштите и подршке који имају предност у односу на смештај у установу. Све до 2000. године ситуација у Србији била је другачија. Тек 2001. године успостављен је однос 50:50 између деце/младих у хранитељским породицама и домовима. У августу 2005. године тај однос је износио 65:35 у корист деце смештене у породицама. Иако се још увек значајан број деце/младих без родитељског старања налази у домовима, истовремено око 700 обучених хранитељских породица чека да прими децу на смештај.¹¹⁹ Од укупно око 5000 младих на смештају у институцијама и хранитељским породицама, између 40 и 50% налази се ван места пребивалишта. Издвајање деце и младих из примарне локалне заједнице, доводи до кидања породичних, родбинских и пријатељских веза, што отежава њихову интеграцију у новој средини.

Млади улице

Широм света има око 100 милиона деце и младих који су бескућници.¹²⁰ Према подацима полиције, број деце и младих који живе и/или раде на улици у Србији креће се око 400, од тога око 200 у Београду¹²¹. Сасвим поуздано се може претпоставити да је овај број неупоредиво већи. Ови млади углавном су лишени било какве организоване помоћи и подршке, и у великом су ризику да постану жртве трговине људима

¹¹⁵ Стратегија развоја здравља младих у Републици Србији, 2006

¹¹⁶ Министарство за рад и социјална питања, 2006.

¹¹⁷ Приручник за примену ДЕЛТА програма, 2007.

¹¹⁸ НВО "ГРИГ", 2006.

¹¹⁹ Министарство за рад и социјална питања, 2007.

¹²⁰ Rice, F.P. & Dolgin K. G. (2002) *The Adolescent: Development, Relationships and Culture*. Boston: Allyn and Bacon

¹²¹ Жегарац, 2006.

4. СПЕЦИФИЧНИ ЦИЉЕВИ И МЕРЕ КОЈИ ВОДЕ РЕШАВАЊУ ПРОБЛЕМА МЛАДИХ И ОСТВАРЕЊУ СТРАТЕШКИХ ЦИЉЕВА НАЦИОНАЛНЕ СТРАТЕГИЈЕ ЗА МЛАДЕ

У документу је издвојено дванаест општих циљева. У овом поглављу сви општи циљеви разрађени су кроз специфичне циљеве и мере које воде остварењу стратешких циљева Националне стратегије за младе. На крају сваког дела који се односи на општи циљ наведене су надлежности за рад на реализацији тих циљева и релевантна стретешка документа Републике Србије.

У акционом плану, који ће се израдити, детаљније ће се разрадити мере кроз активности, одредити надлежности, рокови, буџет, показатељи и начин праћења и вредновања примене Стратегије и могућности њеног даљег усавршавања.

1. ОПШТИ ЦИЉ: Унапређивати системе информисања младих на свим нивоима и у свим областима

Специфичан циљ

1.1. Обухватно и засновано информисати младе о могућностима и перспективама у локалној средини и на националном нивоу

Мере

1.1.1. Израда портала за младе који би био централна тачка за информисање младих из свих области обухваћених овом стратегијом.

1.1.2. Формирање канцеларије за младе на националном нивоу

1.1.3. Формирање канцеларије за младе у локалној средини

Специфичан циљ

1.2. Учинити доступним релевантне информације о правима младих и могућностима и приликама за младе

Мере

1.2.1. Подржавање иницијатива које имају за циљ образовање и информисање младих о њиховим грађанским правима и обавезама

1.2.2. Успостављање сарадње са образовним институцијама и организацијама ученика и студената како би се повећао степен информисаности о волонтеризму

1.2.3. Успостављање система информисања младих о могућностима путовања, студирања, размена, смотри, такмичења, учешћа на скуповима...

Специфичан циљ

1.3. Обогатити програмске шеме медијских кућа садржајима који имају едукативни карактер, који су примерени младима

Мере

1.3.1. Стимулисање продукције и увоза висококвалитетних програма за младе, као и заштита од непримерених програма

1.3.2. Развијање информативних програма или увођење блокова у постојеће информативне програме који би емитовали информације од интереса за младе

1.3.3. Волонтирање младих у медијским кућама, посебно оним које користе националне фреквенције

Специфичан циљ

1.4. Повећати ниво информатичке писмености младих

Мере

1.4.1. Повећање доступности обуке свим категоријама младих, посебно из осетљивих група, као и ваучерским финансирањем образовања за информационе технологије

1.4.2. Развијање нових и омасовљавање постојећих програма обуке на рачунару, укључујући и обуку за заштиту на мрежи

1.4.3. Повећање доступности интернета и кабловске телевизије,

1.4.4. Омогућавање приступа Интернету у свим школама и осталим институцијама образовања и културе

Специфичан циљ

1.5. Повећати ниво информисаности младих о избору занимања, могућностима запошљавања и перспективама на тржишту рада

Мере

1.5.1. Развијање праксе каријерног вођења и саветовања на свим нивоима образовања уз подршку стручних тимова

1.5.2. Приближавање услуга Центра за информисање и професионално саветовање у оквиру Националне службе за запошљавање младима

1.5.3. Информисање младих о стању и перспективама на националном и локалним тржиштима рада

1.5.4. Повећање ефикасности саветодавних служби у раду са младима

1.5.5. Усклађивање Номенклатуре занимања са међународним стандардима и јединствена примена на свим институционалним нивоима

1.5.6. Деловање кроз медијску кампању на младе са циљем подизања свести младих о преузимању одговорности за сопствени избор

Специфичан циљ

1.6. Градити глобалне електронске мреже међу омладинским организацијама које промовишу одрживи развој

Мере

1.6.1. Подршка и подстицање омладинских НВО, финансијска и логистичка

Специфичан циљ

1.7 Развијање информативних програма који су намењени младима

Мере

1.7.1. Сарадња са медијима и обезбеђивање места младима у одлучивању о програмским садржајима

Ко је надлежан

МОС, МП, МН, МК, МПР, МФ, НСЗ, МРСЦ, МЕРР, МЗЖС, ПССО, ЛС, НВО, Медији

Предвиђено да се уради у постојећим стратешким документима

Национална стратегија запошљавања

Стратегија средњег стручног образовања

2. ОПШТИ ЦИЉ: Поддржати развој отвореног, делотворног, ефикасног и праведног система формалног и неформалног образовања који је доступан свим младима и који је у складу са европским трендовима у образовању и националним контекстом

Специфичан циљ

2.1. Повећати обухват младих свим видовима формалног и неформалног образовања

Мере

2.1.1. Промовисање концепта целоживотног учења међу младима

2.1.2. Анализа стања у вези са потпуним обухватом младих средњим образовањем

2.1.3. Дефинисање додатних мера за укључивање у систем формалног и неформалног образовања младих корисника система социјалне заштите и младих из осетљивих група

2.1.4. Испитивање образовних потреба младих у формалном и неформалном образовању

2.1.5. Подизање свести код опште популације о значају формалних и неформалних облика образовања младих са инвалидитетом, Рома и Ромкиња, младих који живе у сиромаштву и у неразвијеним регионима Србије

2.1.6. Подизање свести о значају образовања међу Ромима

2.1.7. Утврђивање одговарајућег правног оквира за системска решења која подржавају инклузивно образовање

2.1.8. Поддржавање програма неформалног образовања намењених младима из осетљивих група који су усмерени на стицање знања о својим правима, начинима њиховог остваривања и на јачање самозаступничких вештина

2.1.9. Јачање капацитете пружалаца образовних услуга ради омогућавања већег обухвата образовањем припадника осетљивих група

2.1.10. Обезбеђивање боље вертикалне и хоризонталне покретљивости младих унутар система средњег и терцијарног образовања

2.1.11. Повећање капацитета ученичког и студентског смештаја

2.1.12. Обезбеђивање стипендија за средњошколско и терцијарно образовање за децу из сиромашних породица

2.1.13. Прилагођавање приступа образовним установама и домовима ученика потребама младих са инвалидитетом

Специфичан циљ

2.2. Повећати степен учешћа свих интересних група, а посебно младих, у различитим фазама процеса планирања и спровођења образовне политике

Мере

2.2.1. Стварање правне регулативе која омогућује укључивање свих интересних група у доношење битних одлука у образовању

2.2.2. Успостављање одрживих механизма међусекторске сарадње у области формалног и неформалног образовања

2.2.3. Подржавање процеса децентрализације образовања

2.2.4. Укључивање родитеља, ученика / студената и локалне заједнице у праћење и вредновање постигнућа образовних установа

2.2.5. Формирање центара за каријерно вођење и саветовање при образовним установама

2.2.6. Промовисање учешћа младих у процесима одлучивања у образовним установама (ђачки и студентски парламент)

2.2.7. Укључивање представника ученичких и студентских организација у комисије за доделу стипендија за формалне и неформалне облике образовања и обуке

2.2.8. Успостављање механизма за мерење степена задовољства младих образовним услугама

2.2.9. Побољшање протока информација о активностима које спроводе различите институције и интересне групе на плану формалног и неформалног образовања младих

2.2.10. Умрежавање података из информационих система различитих сектора који се баве формалним и неформалним образовањем младих

Специфичан циљ

2.3. Изградити систем осигурања квалитета формалног и неформалног образовања младих кроз успостављање стандарда

Мере

2.3.1. Дефинисање стандарда система формалног образовања (квалитет образовних установа, наставничког кадра, начина управљања и финансирања), наставног процеса и исхода образовања (којим знањима, вештинама и обрасцима понашања треба млади да овладају током школовања)

2.3.2. Дефинисање стандарда квалитета у неформалном образовању (програма, услова рада, процеса наставе/учења, кадра)

2.3.3. Израда националних смерница које се односе на индикаторе квалитета образовања, процедура и инструмената

2.3.4. Акредитовање организација за обуку и програме неформалног образовања

2.3.5. Развијање културе евалуације и самоевалуације у формалном и неформалном образовању

2.3.6. Континуирано испитивање постигнућа ученика

2.3.7. Модернизовање наставних планова и програма у циљу обезбеђивања функционалне, компјутерске и технолошке писмености

2.3.8. Унапређивање система професионалног развоја пружалаца услуга у образовању

- 2.3.9. Развијање програма и реализовање обуке стручњака и особља који раде са особама са инвалидитетом на свим нивоима
- 2.3.10. Подржавање примене метода и облика образовно-васпитног рада који подстичу активно учешће младих у наставном процесу и више когнитивне процесе
- 2.3.11. Повећање материјалне опремљеност школа и факултета наставним средствима неопходним за примену инклузивног приступа у образовању
- 2.3.12. Побољшање ученичког и студентског стандарда (приступи савременим технологијама, студентски кредити, услови живота у домовима ученика и студената)
- 2.3.13. Израда нових стандарда простора, опреме и дидактичких средстава у средњем образовању

Специфичан циљ

2.4. Обезбедити механизме и подстицаје за повећање ефикасности у формалном и неформалном образовању младих

Мере

- 2.4.1. Повећање процента издвајања за образовање у укупним јавним расходима
- 2.4.2. Унапређивање система финансијског планирања и управљања на свим нивоима образовања
- 2.4.3. Оптимализација мрежа установа у средњем и високом образовању у складу са потребама привреде, тржишта рада и локалних заједница, као и у складу са жељама и могућностима младих
- 2.4.4. Осигурање сертификовања диплома стечених кроз неформалне облике образовања кроз Национални оквир квалификација
- 2.4.5. Даље развијање механизма усмерених ка завршавању студија у одговарајућем року
- 2.4.6. Подстицање примене различитих облика хоризонталног учења (нпр. вршњачка едукација)
- 2.4.7. Обогаћивање јединственог информационог система у образовању подацима који омогућавају мерење напретка ка остварењу миленијумског циља бр.2. (стопа завршавања школовања, деца из осетљивих група, Роми, деца са сметњама и тешкоћама у развоју)

Специфичан циљ

2.5. Осигурати остваривање права свих младих на адекватно образовање уз обезбеђивање једнаких могућности за учење и развој

Мере

- 2.5.1. Обезбеђивање индивидуализованих мера подршке младима са инвалидитетом, ради постизања максималног академског и социјалног развоја у складу са концептом инклузивног друштва у оквиру формалних и неформалних образовних програма
- 2.5.2. Креирање и реализовање програма за стицање одговарајућих компетенција за рад у инклузивном образовном систему
- 2.5.3. Стварање подстицајне образовне средине за даровите ученике/студенте
- 2.5.4. Изградња правног оквира за усмеравање одговарајућег дела буџетских и донаторских средстава за повећање развојних капацитета за пружање образовних услуга у неразвијеним подручјима
- 2.5.5. Омогућавање младима активно учешће у креирању и реализацији ваннаставних активности

2.5.6. Искорењавање неписмености у популацији младих

Специфичан циљ

2.6. Ускладити систем образовања и обуке са садашњим и пројектованим захтевима тржишта рада

Мере

2.6.1. Израда националног оквира квалификација

2.6.2. Прилагођавање понуде формалних и неформалних облика образовања потребама тржишта рада и жељама младих

2.6.3. Усклађивање понуде образовних профила у школама са потребама тржишта рада уз уважавање специфичности локалних средина и принципа одрживог развоја

2.6.4. Модернизација и развој професионалне праксе и практичне наставе како у средњим школама и образовним институцијама, тако и у предузећима/привредним друштвима;

2.6.5. Развијање задовољавајуће равнотеже између општег и стручног образовања, теоријског и практичног образовања

2.6.6. Увођење модуларне наставе у средњем образовању

2.6.7. Увођење у садржаје ваннаставних активности информација и /или курсеве о каријерном вођењу и саветовању, стању и перспективама на тржишту, предузетништву, програмима волонтирања, радне праксе и приправничког рада, концепту целоживотног учења, итд

Специфичан циљ

2.7. Подршка развоју програма неформалног учења/образовања као интегралног дела квалитетног омладинског рада и веће професионализацији рада са младима у Србији

Мере

2.7.1 Подржавање омладинских пројекта и програма са јасном неформално-образовном компонентом

2.7.2. Развијање професионалних стандарда за рад са младима и признавање тих стандарда од стране МОСа

2.7.3. Утврђивање модела и механизма финансирања програма неформалног образовања

2.7.4. Израда базе података институција, организација, удружења и предузећа који реализују неформале образовне активности за младе (и Каталог програма неформалног образовања)

2.7.5. Јачање капацитета омладинских организација и организација које раде са младима за креирање и реализацију различитих програма обуке за младе

2.7.6. Подршка канцеларијама за младе у развијању и организовању програма неформалног образованња младих

2.7.7. Подржавање учешћа младих на међународним скуповима и семинарима у области неформалног образовања и омладинског рада

Ко је надлежан

МП, МРСЦ, МОС, МЕРР, МЗ, МЗЖС, МФ, ВРС, НСЗ, ЗУОВ, ЗВКВО, НПС, НСВО
УП, ПССО, НВО, ЛС АМСПП, ПК

Предвиђено да се уради у постојећим стратешким документима

Стратегија за смањење сиромаштва
Национални миленијумски циљеви развоја
Национални план акције за децу
Стратегија МПС за период 2005-2010
Национална стратегија привредног развоја Републике Србије од 2006. до 2012. године
Стратегија регионалног развоја РС за период од 2007. до 2012. године
Стратегија унапређења положаја особа са инвалидитетом у Републици Србији
Стратегија развоја образовања одраслих у Републици Србији
Стратегија развој стручног образовања
Национална стратегија за развој здравља младих у Србији

3. ОПШТИ ЦИЉ: Подстицати све облике запошљавања, samozapošljavanja и предузетништва младих

Специфичан циљ

3.1. Смањењити незапосленост младих и развијати превентивне мере

Мере

- 3.1.1. Повећање стопе запослености и смањење стопе незапослености младих уз подстицање активног тражења посла
- 3.1.2. Промовисање могућности радног ангажовања младих путем радне праксе, стажирања, приправничког и волонтерског рада ради сузбијања дугорочне незапослености младих и стицања неопходног искуства за заснивање квалитетног радног односа
- 3.1.3. Подстицање флексибилних облика запошљавања младих (рад на одређено време, рад са скраћеним радним временом, привремени и повремени послови, сезонски рад) ради стицања неопходног искуства за заснивање квалитетног радног односа
- 3.1.4. Приближавање институција тржишта рада младима
- 3.1.5. Омогућавање незапосленим и запосленим младима перманентно стицање нових знања и вештина путем вишег и квалитетнијег улагања у људски капитал кроз образовни систем, систем обука и додатног образовања и учење уз рад у предузећима, институцијама и организацијама;
- 3.1.6. Укључивање младих који завршавају високо образовање и школују се за профиле за којима не постоји или постоји слаба тражња на тржишту рада у посебне мере активне политике запошљавања
- 3.1.7. Омогућавање младима у свим срединама приступа мерама и програмима активне политике запошљавања
- 3.1.8. Промовисање концепта друштвено одговорног пословања
- 3.1.9. Јачање техничких и кадровских капацитета инспекција рада ради правовременог препознавања и сузбијања нерегуларности у радним односима младих (сузбијање нелегалног рада, злоупотребе закона у погледу учесталости одређених форми запошљавања младих и свих облика дискриминације)

Специфичан циљ

3.2. Обезбедити веће учешћа младих на тржишту рада

Мере

3.2.1. Смањење стопе неактивности младих, нарочито обесхрабрених младих из социјално-осетљивих група и младих без (адекватног) образовања

3.2.2. Увођење и унапређивање система обавезних евиденција у области рада са посебним нагласком на обухват лица евидентираних у омладинским задругама, приватним агенцијама за запошљавање и код осталих посредника у запошљавању и усклађивање и повезивање свих евиденција са јединственим системом евиденције Националне службе за запошљавање

3.2.3. Успостављање система праћења младих који напуштају образовни систем пре завршетка редовног школовања и укључивање у програме „друге шансе“ и стицања неопходних вештина за укључивање у процес рада

3.2.4. Охрабривање и подстицање младих без образовања да се укључе на тржиште рада кроз програме стицања неопходних вештина за укључивање у процес рада

3.2.5. Приближавање Националне службе за запошљавање младима ради повећања броја младих који се пријављују на евиденцију

Специфичан циљ

3.3. Развити самозапошљавање и предузетништво код младих

Мере

3.3.1. Подстицање економског раста земље стварањем повољне пословне климе и стабилног институционалног оквира

3.3.2. Увођење нових и унапређивање постојећих кредитних линија ради повећања заинтересованости младих за отпочињање сопственог пословања,

3.3.3. Оснаживање младих предузетника у преузимању сопствене иницијативе стимулативном пореском политиком

3.3.4. Оснаживање младих да се укључују у програме самозапошљавања Националне службе за запошљавање уз пружање све неопходне саветодавне и процедуралне подршке оснивању пословних јединица

3.3.5. Промовисање предузетништва, информисање и саветовање везано за процедуре, регулативу, доступност тржишних услуга младима за отпочињање сопственог пословања

3.3.6. Отварање центара за омладинско предузетништво у оквиру канцеларија за младе

3.3.6. Промовисање, повезивање и удруживање младих предузетника ради лакшег наступа на тржишту, подстицања тржишно оријентисане производње и услуга и одрживости пословних јединица

3.3.7. Предузимање конкретних мера за смањење незапослености омладине, тиме што би се нова радна места добијала на основу пројеката базираних на концепту одрживог развоја и заштити животне средине

Специфичан циљ

3.4. Подстицати запошљавање младих у сеоским срединама

Мере

3.4.1. Унапређивање социјално-економских услова живота у сеоским срединама путем развоја привредне и друштвене инфраструктуре

- 3.4.2. Увођење нових и унапређење постојећих програма субвенција за запошљавање младих у сеоским срединама, као и за развијање и унапређење сопствене тржишно оријентисане производње младих фармера
- 3.4.3. Стално информисање и едуковање младих на селу како да на најбољи начин искористе ресурсе у својој средини и одржавају своја газдинства виталним
- 3.4.4. Стипендирање младих талентованих ученика и студената са села у циљу бржег економског напретка руралних средина
- 3.4.5. Оснивање посебних фондова на нивоу локалне самоуправе за спровођење непосредних мера у сфери заштите и унапређења животне средине: ремедијација и рекултивација, пошумљавање, извођење противерозивних радова, уређење водотокова и др., где би млади били носиоци активности
- 3.4.6. Повољним кредитима подстицати развој малих предузећа за прикупљање секундарних сировина, рециклажу
- 3.4.7. Омогућити да се млади укључе у процес примене концепта одрживог развоја и заштите животне средине финансирањем омладинских идејних решења

Специфичан циљ

- 3.5. Повећати професионалну и просторну покретљивости младих

Мере

- 3.5.1. Успостављање функционалног информационог система као подршке сталном праћењу стања на националном и локалним тржиштима рада
- 3.5.2. Оглашавање слободних радних места јединствено и омогућавање потпуног извештавања младих о слободним радним местима, програмима обука, потребама локалне економије
- 3.5.3. Развијање тржишта некретнина и усмеравање стамбене политике у правцу пружања могућности младима да уз олакшице дођу до стамбених кредита

Ко је надлежан

МЕРР, МОС, НСЗ, МРСП, МФ,МП, МПО МДУЛС, МЕ, МЗЖС, ПССО, ЛС, РЗС, Удружења послодаваца, синдикална удружења, Агенција за МСПП, интерресорски

4. ОПШТИ ЦИЉ: Унапређивати могућности за квалитетно провођење слободног времена младих

Специфичан циљ

- 4.1. Промовисати културну продукцију и културне вредности код младих

Мере

- 4.1.1. Истраживање и праћење културних вредности и образаца културне потрошње младих
- 4.1.2. Децентрализовање националних институција културе и измештање активности у мање центре
- 4.1.3. Организовање волонтирања у установама културе у едукативне сврхе
- 4.1.4. Организовање радионица за креативно изражавање и разоноду за младе различитог узраста и из различитих група

Специфичан циљ

4.2. Подржавати и мотивисати стваралаштво младих у области културе и уметности

Мере

4.2.1. Организовање конкурса за стваралаштво младих на свим нивоима и у свим областима

4.2.2. Промовисање културне и уметничке продукције младих

4.2.3. Успостављање законске основе за остваривање права из области пензионог, социјалног и здравственог осигурања за младе

Специфичан циљ

4.3. Повећати доступност културних садржаја, посебно младима у мањим и сиромашнијим срединама

Мере

4.3.1. Повећање обима и квалитета продукције за младе и о младима

4.3.2. Обезбеђење субвенција за гостујућу културну понуду у унутрашњости

4.3.3. Формирање тима спонзора и донатора од привредних субјеката за финансирање или суфинансирање неких садржаја у области културне понуде који нису исплативи по критеријумима тржишта.

Специфичан циљ

4.4. Обезбедити услове младима за бављење спортским активностима у локалној заједници

Мере

4.4.1. Учешће општина у развоју школског спорта и спорта за све

4.4.2. Рационално и наменско коришћење спортских сала и спортских објеката у државној својини чији је корисник јединица локалне самоуправе, кроз одобравање њиховог коришћења за рекреативне активности младих.

Специфичан циљ

4.5. Подржавати учешће младих у спортским активностима током и након завршетка школовања

Мере

4.5.1. Увођење обавезних програма редовног физичког вежбања студената.

4.5.2. Спровођење програма унапређења спорта за све, односно бављења омладине спортом.

4.5.3. Спровођење пропагандних кампања која ће имати за циљ покретање неактивних појединаца и промоцију здравих стилова живота у којима доминира редовна физичка активност.

4.5.4. Увођење обавезних програма редовног физичког вежбања студената.

4.5.5. Отпочињање рада школских и универзитетских спортских лига.

Специфичан циљ

4.6. Повећати учешће омладине у локалним и међународним спортским програмима

Мере

4.6.1. Организовање и спровођење акција које служе активирању појединаца у рекреативном вежбању у оквиру радних средина и слободног времена.

Ко је надлежан:

МОС, МК, МП, ПССО, НВО, ЛС, научно-истраживачке институције, радиодифузне установе Србије, велики привредни субјекти, Савез за школски спорт и олимпијско васпитање

5. ОПШТИ ЦИЉ: Унапредити безбедност младих

Специфичан циљ

5.1. Нормативно и стратешко уредити сектор безбедности у циљу унапређивања безбедности младих

Мере

5.1.1. Усвајање Националне стратегије безбедности

5.1.2. Усвајање Националне стратегије превенције криминалитета

5.1.3 Увођење категорије „злочина из мржње“ у национално законодавство

5.1.4. Законско регулисање области приватног сектора безбедности

5.1.5. Усвојање кодекса и протокола за поступање професионалаца у јавном и приватном сектору, за пријављивање кривичних дела и прекршаја

5.1.6. Имплементирање Стратешког плана за рад полиције у заједници, са акцентом на локалне планове за превентивно и проактивно деловање у партнерству локалне заједнице и полиције

5.1.7. Обезбеђивање пуне имплементације међународних стандарда из области људских права у односу државног сектора безбедности према младима

5.1.8. Дефинисање прихватања стандардног протокола за документовање насиља у породици и његових последица по здравље жртава

5.1.9 Доношење измена и допуна Закона о малолетним учиниоцима кривичних дела и кривичноправној заштити малолетних лица, Законика о кривичном поступку, Кривичног законика, уз доношење протокола којима се дефинишу процедуре у поступању унутар појединих сектора

5.1.10. Доношење и примењивање Кодекса о приказивању програмских садржаја са елементима насиља, порнографије и других друштвено неприхватљивих понашања

5.1.11. Усвајање нацрта новог Закона о безбедности саобраћаја

Специфичан циљ

5.2. Институционално оснажити сектор безбедности и државне управе у циљу унапређивања безбедности младих

Мере

- 5.2.1. Оснаживање канцеларије Заштитника грађана за рад са младима
- 5.2.2. Оснаживање сектора унутрашње контроле у МУП,=Министарству одбране и Министарству правде
- 5.2.3 Ојачавање капацитета инспекције рада да прати однос према младима на радном месту уз санкционисање „мобинга“ и друге врсте злоупотребе запослених

Специфичан циљ

- 5.3. Подизати безбедносну културу младих

Мере

- 5.3.1. Увођење садржаја безбедносне културе у наставни план и програм у васпитно-образовне установе
- 5.3.2. Развијање безбедносне културе у саобраћају путем нових садржаја и начина рада у обуци за возаче и путем медијских кампања.
- 5.3.3. Осуђивање «културе оружја» кроз едукативне и промотивне активности
- 5.3.4. Упознавање младих са новим изазовима, ризицима и претњама по индивидуалну, јавну и националну безбедност.
- 5.3.5. Промовисање безбедносне културе кроз разне медијске активности (филм, позориште, телевизију и др.)
- 5.3.6. Промовисање ненасилног понашања и толеранције кроз рад канцеларија за младе.

Специфичан циљ

- 5.4. Јачати међусобно поверење између сектора безбедности и младих

Мере

- 5.4.1 Организовање едукативних програма за припаднике сектора безбедности из области људских права, вештина комуникација, савремених метода прикупљања доказа и других тема релевантних за безбедност младих
- 5.4.2 Промовисање сектора безбедности међу младима путем медијских активности
- 5.4.3. Развијање активности у циљу остваривања комуникације и сарадње полиције са младима – припадницима маргинализованих, мањинских и социјално рањивих група
- 5.4.4. Подстицање младих да пријављују насиље у породици, школи или на улици, било да су жртве или сведоци/очевици

5.4.5. Укидање дискриминације приговарача савести по питању дужине службења војног рока

Специфичан циљ

5.5. Повећати ниво безбедности и остваривања права младих у радном окружењу

Мере

5.5.1 Увођење СОС телефоне за кршење права на раду и угрожавања безбедности младих

5.5.2 Посебно заштитити социјално осетљиве групе младих

5.5.3. Форумисање програма и дефинисање процедура за препознавање сексуалног насиља на женама на послу, у школи и на другим јавним местима

Специфичан циљ

5.6. Повећати ниво безбедности у школама

Мере

5.6.1. Подржавање вршњачке едукације о превенцији насиља у школи и вршњачку подршку жртвама насиља и криминала

5.6.2. Образовање наставног особља из области безбедносне културе

5.6.3. У потпуности имплементирати програме «Безбедне школе» и «Школа без насиља»

Специфичан циљ

5.7. Стварати друштвену атмосферу и окружење у коме сви млади, а посебно друштвено осетљиве групе имају осећај личне и колективне безбедности

Мере

5.7.1. Строго санкционисање и осуђивање сваког говора мржње у јавности

5.7.2. Промовисање културе комуникација у јавном говору која не подстиче атмосферу страха и нетолеранције

5.7.3. Промовисање толеранције међу младима и интеграција маргинализованих и социјално рањивих категорија младих у друштво

5.7.4. Постављање јаснијег и одлучнијег раскида са ауторитарним и ратним периодом деведесетих година.

5.7.5. Подстицање грађанске одговорности код младих кроз образовне и медијске активности

Специфичан циљ

5.8. Превентирати и сузбити насиље у породици

Мере

5.8.1. Образовање/промовисање/информисање грађана/младих о проблему породичног насиља

5.8.2. Интегрисање обуке за препознавање насиља и помоћ жртвама насиља у породици у образовне политике и редовне наставне програме школа и факултета, здравствене струке, учитељских факултета и других школа као што су школе за социјални рад, за васпиаче, за унутрашње послове и др.

5.8.3 Развијање система санкционисања професионалаца за непријављивање и непоступање

Специфичан циљ

5.9. Развити процедуре и услуге неодложних интервенција намењених младима жртвама насиља и другима који се налазе у акутним кризним ситуацијама

Мере

5.9.1. Увођење акредитованих превентивних програма у школе

5.9.1. Увођење 24-часовно дежурства за неодложне интервенције у центрима за соц. рад

5.9.2. Доношење протокола о сарадњи који обезбеђују синхронизовано деловање јавних служби у пружању услуга неодложних интервенција

5.9.3. Селекционисање и обучавање дежурних породица за ургентни породични смештај младих

5.9.4. Унапређивање постојећих и развијање нових програма заштите жртава насиља међу младима

Специфичан циљ

5.10. Стварати услове за примену диверзионих поступака и алтернативних мера које се изричу младима у сукобу са законом

Мере

5.10.1. Идентификовање и развијање програма у локалној заједници који омогућавају примену васпитних налога и мера у складу са Законом о малолетним учиниоцима кривичних дела и кривичноправној заштити малолетних лица

Специфичан циљ

5.11. Развити координирани мултисекторски приступ у идентификовању, планирању и реализацији услуга за потребе младих жртава и починиоца насиља

Мере

5.11.1. Спровођење информативних и едукативних кампања о безбедносној заштити младих. Поред превентивног карактера, кроз кампање ће се пружити и информације практичног карактера о остваривању права грађана из области унутрашњих послова, заштити права и слобода, и слично

Ко је надлежан

Влада, МУП, МО, Народна скупштина, научне и образовне институције, Школе, Универзитети, НВО, Сва Министарства, ПССО, МПР, МВ, МОС, МРСП, Служба за људска и мањинска права, Медији, Приватни сектор безбедности, МП, ЛЗ, МПР, МИ,

СА, МК, РРА, НУНС, УНС, МИ, Заштитиник грађана, КПА, ФСЕР, Факултет безбедности, Аутошколе, АМСС, МС, МТИД, ПСБ, државни органи, омладинске организације, послодавци, НС, МЗ, ПР, МЗСО

6. ОПШТИ ЦИЉ: Чувати и унапредити здравље младих, смањивати ризике и водеће поремећаје здравља и развијати здравствену заштиту прилагођену младима.

Специфичан циљ

6.1. Чувати и унапредити здравље младих.

Мере

6.1.1. Увођење периодичних националних и локалних истраживања о здрављу младих при чему локална заједница укључује анализу локалних ресурса и квалитета простојећих интервенција у области заштите здравља младих.

6.1.2. Наглашавање промоције здравља младих – осигуравање одговарајуће средине за континуирану промоцију правилне исхране, физичке активности, репродуктивног здравља, менталног здравља, превенцију ППИ и ХИВ/АИДСа и злоупотребе психоактивних супстанци.

6.1.3. Изграђивање партнерства у промоцији здравља са институцијама од интереса за младе и у којима се млади окупљају, као и са институцијама које подржавају безбедно и здраво окружење младих, укључујући и законски подржане казнене мере за оне који не поштују прописе у областима које одређују здравље.

6.1.4. Промовисање здравља кроз стратешку комуникацију за промену понашања засновану на анализи циљане популације и континуираним активностима свих медија у акцијама здравственог маркетинга.

6.1.5. Развијање програма „здравих средина“ – здраве школе, факултети, општине/градови итд.

6.1.6. У партнерству са младима израђивање, спровођење и институционализовање здравствено васпитних садржаја (нпр. васпитање за здравље кроз животне вештине) кроз наставне планове и програме у свим образовним институцијама.

6.1.7. Развијање и унапређивање квалитета програма вршњачке едукације (кроз стандардизоване обуке, акредитоване и сертификоване вршњачке едукаторе и њихово континуирано праћење) при канцеларијама за младе и у локалним заједницама

6.1.8. Извођење и увођење студијских програма у области здравља адолесцената/младих у додипломску и последипломску наставу лекара и обезбеђивање макар једног на овај начин обученог специјалисте у раду са младима на нивоу дома здравља.

6.1.9. Отварање нових и развијање постојећих саветовалишта за младе при домовима здравља.

6.1.10. Стварање могућности за младе да добију психолошку подршку и помоћ изван здравствених и психијатријских установа, укључујући и СОС телефоне.

Специфичан циљ

6.2. Развијати здраве стилове живота

Мере

- 6.2.1. Извођење акција обуке и истраживања које укључују младе као акредитоване вршњачке едукаторе у области правилне исхране, културе која промовише физичке активности и гради хигијенске навике и орално здравље младих.
- 6.2.2. Организовање акција социјалног маркетинга и обележавања дана из Календара здравља кроз спортске активности на националном и локалним нивоима чији су носиоци млади.
- 6.2.3. Унапређивање знања и вештина родитеља, старатеља, васпитача у установама и осталог особља које ради са овим узрастом, у вези са значајем правилне исхране, физичке активности и оралног здравља младих.
- 6.2.4. Имплементирање акција специфичних за здравствену службу у области правилне исхране и спровођење десетог Програма превенције гојазности кроз саветовалишта за младе.
- 6.2.5. Стварање мултидисциплинарних тимова (гинеколог, стоматолог, педијатар и патронажна сестра) на нивоу заједнице који раде на заједничком циљу оралног здравља младих, укључујући и младе без родитељског старања у институцијама.
- 6.2.6. Наглашавање акција које промовишу понуду и потражњу здравих намирница и примену водича добре праксе за маркетинг у овој области.
- 6.2.7. Увођење система контроле производње намирница у функцији здравља, а нарочито оралног.
- 6.2.8. Смањење пореза на средства за одржавање оралне хигијене са 18% на 8%, тако да до 2013. одржавање оралне хигијене постане лак избор.
- 6.2.9. Стварање услова да бављење рекреативним спортом буде лак и јефтин избор за све младе укључујући сиромашне и посебно осетљиве и младе који живе са инвалидитетом.
- 6.2.10. Спровођење Закона о флуорисању воде, тако да се по важећем закону сви централни водоводни системи обавезују да флуоришу воду за пиће.

Специфичан циљ

6.3. Чувати и унапредити репродуктивно здравља младих

Мере

- 6.3.1. Развијање активности на јачању саветовалишта за младе, укључујући праћење репродуктивног здравља младих и планирање породице.
- 6.3.2. Формирање стручног тима за репродуктивно здравље младих из постојећег кадра дома здравља и усвајање јединствене методологије у раду на заштити репродуктивног здравља младих.
- 6.3.3. Дефинисање стручно-методолошких упутстава која су усклађена са савременим стручним и научним сазнањима у области заштите репродуктивног здравља младих.
- 6.3.4. Увођење садржаја значајних за заштиту репродуктивног здравља младих у наставне планове и програме средњих школа здравствене струке и додипломске и последипломске едукације лекара.
- 6.3.5. Подржавање акредитованих и сертификованих вршњачких едукатора у раду са младима по питању репродуктивног здравља.
- 6.3.6. Повећавање доступности кондома и контрацептивних средстава.
- 6.3.7. Мобилисање родитеља, политичара, медија и верских организација да заступају здравље и утичу на јавно мњење и политику у односу на репродуктивно здравље.

6.3.8. У сарадњи са младима остваривање програма са медијима и познатим личностима у сврху промоције здравих стилова и преговарање о редукацији маркетинга који фаворизује преузимање ризика, промовише родне стереотипе итд.

Специфичан циљ

6.4. Чувати и унапредити ментално здравље

Мере

6.4.1. Стварање младима могућности да добију психолошку подршку и помоћ изван здравствених и психијатријских установа – у школама, студентским домовима и интернатима и изван институција

6.4.2. Рад на унапређењу менталног здравља и примарној превенцији менталних поремећаја младих кроз школски систем и све облике масовних комуникација.

6.4.3. Повећавање превентивних и терапијских потенцијала примарне здравствене заштите, уз едукацију постојећих кадрова за менталне проблеме младих и даљи развој Саветовалишта за младе при домовима здравља.

6.4.4. Оснаживање и помагање постојећих специјализованих јединице за менталне проблеме младих у секундарним и терцијарним установама.

Специфичан циљ

6.5. Заштити младе од злоупотребе дувана, алкохола и осталих психоактивних супстанци и превенирати последица по здравље

Мере

6.5.1. Обезбеђивање младима знања о последицама злоупотребе ПАС ради доношења информисаних одлука о (не)преузимању ризика.

6.5.2. Обезбеђивање усмерења ка бављењу спортским и креативним активностима.

6.5.3. Обезбеђивање информација родитељима о превенцији и њихово обучавање да могу да се носе са проблемима који се појављују у случају злоупотребе ПАС (да пруже подршку младој особи у решавању проблема зависности).

6.5.4. Укључивање акредитованих и сертификованих вршњачких едукатора у васпитање за здравље кроз животне вештине,

6.5.5. Обраћање пажње на сва средства јавног информисања и едуковање новинара како да извештавају о ПАС.

6.5.6. Обезбеђивање праћења појаве злоупотребе ПАС и подржавање укључивања у ЕСПАД мрежу европских земаља за праћење и превенирање злоупотребе свих ПАС.

6.5.7. Јачање капацитета институција на свим нивоима заштите да благовремено препознају и контролишу последице злоупотребе ПАС међу младима, уз организацију програма за смањење штете.

Специфичан циљ

6.6.Превенирати полно преносиве инфекције (ППИ) и ХИВ/АИДС

Мере

6.6.1. Промовисање и обезбеђење активног учествовања младих у проширивању националног одговора на ХИВ/АИДС.

6.6.2. Доношење програма за интензивирање праћења и заштите младих од ППИ.

6.6.3. Подржавање вршњачких и омладинских група и НВО у заједници да доприносе локалном и националном одговору на ХИВ/АИДС.

6.6.4. Мобилисање родитеља, политичара, медија и верских организације да заступају здравље и утичу на јавно мњење и политику у односу на ППИ, ХИВ/АИДС и младе људе.

6.6.5. Проширивање приступа здравственим службама прилагођеним потребама младих, укључујући тестирање и саветовање, негу и службе подршке у области ППИ и ХИВ/АИДСа.

6.6.6. Пружање много веће подршке младима који живе са ХИВ/АИДС-ом и елиминисање сваког вида дискриминације.

Специфичан циљ

6.7. Развити капацитете система здравствене заштите

Мере

Предложене мере унутар здравственог система

6.7.1. Јавно залагање и стварање механизма кроз здравствену службу да сви млади људи имају једнака права на здравље и једнаку приступачност и доступност здравствених услуга.

6.7.2. Успостављање јасних механизма заштите младих унутар здравственог система од дискриминације у било ком облику и по било којој основи.

6.7.3. Јасно дефинисање и јавно објављивање (у писаној форми) свих права младог корисника унутар здравственог система, укључујући и облике партиципације младих у органима и телима у области здравства.

6.7.4. Повећање сензитивности и професионалних компетенција здравствених радника да препознају додатне потребе посебно осетљивих младих

6.7.5. Даљи развој саветовалишта за младе, која својим садржајем обухватају све области из оквира здравственог понашања, фактора ризика и превенције поремећаја здравља младих, као и иновирање знања кадрова свих профила који раде са младима у правцу примене пријатељски оријентисаног приступа према младима са којима долазе у контакт.

6.7.6. Активно пружање подршке свим организованим активностима које воде ка бољем здрављу младих а посебно: васпитању за здравље кроз животне вештине, вршњачкој едукацији уз акредитовање и сертификацију вршњачких едукатора, другим облицима организовања младих у области очувања здравља и помоћи оболелим.

Предложене мере кроз сарадњу са другим секторима

6.7.7. Решавања запошљавања и других социјално економских проблема младих као једних од најзначајнијих детерминанти здравља.

6.7.8. Образовање младих у коме здравствена компонента мора да буде значајније заступљена.

6.7.9. Сарадња на пољу културе, спорта и рекреације, где је помоћ младима у организовању слободног времена изузетан допринос здрављу а уједно представљају изузетне партнере у промоцији здравих стилова живљења.

6.7.10. Подршка најугроженијим групама у сарадњи са системом социјалне заштите.

6.7.11. Сарадња са правосуђем и системом безбедности у низу области (саобраћај, заштита од насиља, заштита од дроге, алкохола и дувана, поправни домови и слично)

Предвиђено да се уради у постојећим стратешким документима

Стратегија за развој и здравље младих, Национална стратегија за борбу против ХИВ/АИДСа, Стратегија јавног здравља (нацрт, пред усвајањем), Стратегија безбедности хране (предлог)

Стратегија контроле дувана у Републици Србији, Стратегија развоја заштите менталног здравља, Стратегија за борбу против дрога у Републици Србији за период од 2007 до 2011 (нацрт, пред усвајањем), Здравствена политика Србије, Стратегија реформе система здравствене заштите у Републици Србији „Боље здравље за све у трећем миленијуму“

Ко је надлежан

МЗ, ЛС, МН, МП, МПР МОС, МРСП, МУП, МПравде, НВО, Универзитет, Истраживачке институције, МИС, Заводи за јавно здравље

7. ОПШТИ ЦИЉ: Оснажити младе за иницијативе и активности које су у складу са основним циљевима одрживог развоја и здраве животне средине

Специфични циљеви

7.1. Развијати свест и понашање младих у духу одрживог развоја, заштите животне средине, као и очувања природне баштине.

Мере

7.1.1. Организовање у партнерству са младима различите облике образовних програма за младе кроз све видове формалног и неформалног образовања

7.1.2. Активно информисање и промовисање одрживе потрошње природних ресурса

7.1.3. Формирање регионалне као и интернационалне електронске мреже у циљу потпомагања глобалне кооперације

7.1.4. Коришћење спорта за активности везане за животну средину и одрживи развој

7.1.5. Вредновање и награђивање активности младих у овој области кроз успостављање награда за најуспешније акције

7.1.6. Унапређивање, раширење, умрежење и одржавање програма вршњачке едукације у локалним заједницама (кроз стандардизоване обуке и континуирано праћење)

7.1.7. Подстицање партнерске могућности омладинских организација и интернационалних агенција за развијање локалних и националних пројеката.

Специфичан циљ

7.2 Превенирати и смањити ризик по здравље младих који може потицати из животне средине

Мере

7.2.1 Развијање адекватаног информационог система праћења основних индикатора загађења и стварање базе података на националном, регионалном и локалном нивоу

7.2.2. Подизање нивоа свести (кроз образовање и информисање) о ризицима по здравље који могу потицати из животне средине (храна, вода, ваздух у спољашњој средини и затвореним просторима) и промовисати здрав начин живота

7.2.3. Развијање установа примарне здравствене заштите и програма превенције са стручњацима чије је образовање посебно усмерено на проблеме здравља проузроковане загађеном животном средином или нездравим стилем живота

7.2.4 Грађење система за сигурно управљање ризиком из животне средине и заштиту живота и здравља младих

Специфични циљеви

7.3. Обезбедити услове за активно учешће младих у доношењу одлука у вези заштите животне средине и одрживог развоја

Мере

7.3.1. Омогућавање учешћа младих у процесу одлучивања и преговорима у вези животне средине на глобалном и регионалном нивоу, а кроз учешће младих у државним саветима, националним делегацијама и саветодавним одборима

7.3.2. Формирање регионалне и интернационалне електронске мреже

7.3.3. Подстицање партнерских могућности омладинских организација и интернационалних агенција за развијање локалних и националних пројеката

Специфичан циљ

7.4. Развијати капацитете система који ће омогућити спровођење политике према младима, праћење и адекватно реаговање на све проблеме од значаја за младе у сегменту одрживог развоја и заштите животне средине.

Мере

7.4.1. Промовисање образовања и адекватно и благовремено информисање у вези животне средине и одрживог развоја

7.4.2. Омогућавање обуке младих лидера у овој области

7.4.3. Подстицање развоја малих предузећа за прикупљање секундарних сировина и рециклажу

7.4.4. Финансирање омладинске идејних пројеката из области одрживог развоја и заштите животне средине из посебног фонда

7.4.5 Тематско опредељивање специјалистичких и научних пројеката ка решавању актуелних проблема процеса и стања у животној средини Србије (климатске промене, прекомерна експлатација природних ресурса, поремећаји равнотеже и губитак биодиверзитета, проблем генетски модификованих врста)

7.4.6. Јачање невладиног сектора чије ће активности бити усмерене ка одрживом развоју и проблемима у животној средини

Ко је надлежан

МП, МОС, МЗЖС, МТИД, МК, МФ, ЛС, МЗ, МУП, МН, МРСЦ,

8. ОПШТИ ЦИЉ: Подстицати младе за активно учешће у решавању друштвених, личних, генерацијских и других проблема

Специфичан циљ

8.1. Мотивисати и подржати младе за активно учешће у друштву и организацијама грађанског друштва

Мере

8.1.1. Подршка иницијативама које имају за циљ систематско и организовано едуковање и информисање младих о њиховим грађанским правима и обавезама

8.1.2. Успостављање механизма подршке програмима и институцијама који имају за циљ промовисање активног грађанства и образовање о активном учешћу

8.1.3. Успостављање и оснаживање мреже младих вршњачких едукатора

8.1.4. Подршка отварању омладинских центара који би имали улогу простора за окупљање, дружење и неформално образовање младих као и Информативног центра, који би пружали подршку младима у креирању и реализацији сопствених активности и организација

Специфичан циљ

8.2. Унапређивати квалитет и равномерну распрострањеност програма који доприносе активнијем учешћу младих

Мере

8.2.1. Подршка развоју институција на локалном и регионалном нивоу које ће бити одговорне за развијање омладинске политике и локалних акционих планова за младе у сарадњи са омладинским организацијама и преставницима младих (формирање канцеларија за младе)

8.2.2. Активно сарађивање са локалним властима у циљу формирања квалитетних понуда за младе у мањим срединама као и формирање центара за развој каријера при свакој школи како би младима било омогућено да у овим срединама развију своје потенцијале, организују добар живот, нађу посао и обезбеде сигурну будућност.

8.2.3. Подржавање иницијатива које имају за циљ јачање сарадње и разумевања између ученика, студената, професора, родитеља и представника локалне самоуправе, и стварање простора за демократски разговор у образовним институцијама

Специфичан циљ

8.3. Развити стандарде квалитета омладинског рада и механизма за његово праћење и унапређивање

Мере

8.3.1. Успостављање сталног консултативног процеса са омладинским организацијама ради идентификовања примера добре праксе и најбољих метода промоције омладинског активизма и успостављање механизма за ефикасно преношење научених лекција.

8.3.2. Развијање занимања менторског рада с младима и професије "омладински радник" како би се законски уредила ова област друштвеног ангажовања

8.3.3. Формирање експертске групе са мандатом да развије стандарде квалитета омладинског рада, механизме за његово независно праћење, предложи начине за професионално усавршавање омладинских радника и да препоруке за континуирано унапређивање квалитета омладинског рада

Специфичан циљ

8.4 Успоставити механизма за вредновање волонтерског, друштвено корисног и добровољног рада младих

Мере

8.4.1. Подршка иницијативама за стварање политике о питањима везаним за волонтеризам и волонтерски рад

8.4.2. Подршка иницијативама за успостављање механизма за вредновање волонтерског, друштвено корисног и добровољног рада младих, система признавања знања и вештина и радног искуства стеченог волонтерским радом

8.4.3. Стварање механизма и услова за подршку волонтерског рада од стране пословног сектора

8.4.4. Промовисање вредности волонтерског рада и потребе за волонтерским радом у јавности кроз информисање и образовање

Специфичан циљ

8.5 Формирати програме подршке мобилности (покретљивости) младих

Мере

8.5.1. Формирање националне агенције за младе као независног тела које би успоставило партнерство са Омладинским програмом Европске Уније

8.5.2. Подстицање учешћа релевантних државних органа и омладинских организација у структурама и програмима за младе европских институција

8.5.3. Успостављање редовне сарадње са државним структурама које се баве младима у земљама Југоисточне Европе како би се пружила активна подршка и подстакла мотивација за учешће младих у активностима у региону

8.5.4. Успостављање сарадње са компанијама које се баве превозом како би се на нивоу државе ревидирали постојећи и формирали нови споразуми и договори о попустима и повластицама у путничком саобраћају за све облике јавног транспорта за младе

8.5.5. Успостављање активне сарадње са локалним и регионалним властима у циљу формирања квалитетних понуда за младе у мањим срединама као и формирање центара за развој каријера при свакој школи

8.5.6. Пружање активне подршке у добијању виза и финансирању путовања у земљи и иностранству за све младе и активно радити на олакшавању визног режима и успостављању јасне процедуре за исто са циљем укидања визног режима

8.5.7 Пружање активне подршке учешћа младих на међународним конференцијама, семинарима, тренинзима и другим скуповима ове врсте

Специфичан циљ

8.6 Сузбијати основне проблеме развоја грађанског друштва и пружање подршке волонтеризму и активизму младих

Мере

8.6.1. Организовање едукативних активности за побољшање сарадње и комуникације између три сектора

8.6.2. Подршка акцијама, програмима и иницијативама за подстицање креативности и одговорности младих

8.6.3 Едуковање младих лидера

Ко је надлежан

МОС, ЈС, Омладинске организације, Привредне организације у локалној средини, МП, НВО, ПССО, МЗ, МРСП, МСП, Експерти

9. ОПШТИ ЦИЉ: Развијати сарадњу младих, организовање и могућност учешћа у доношењу одлука кроз одржив институционални оквир на основу потреба младих и у партнерству са младима

Специфичан циљ

9.1. Дефинисати појам омладинске организације и стандарда деловања

Мере

9.1.1. Покретање консултативног процеса у циљу дефинисања појма омладинске организације и критеријума за разликовање организације коју чине млади и организације која ради за младе и са младима, и појма националне, регионалне и локалне омладинске организације

9.1.2. Подршка процесу доношења новог закона о удружењима грађана и његово спровођење

9.1.3. Развијање стандарда квалитета деловања и принципа омладинског организовања кроз консултативни процес и подршка њиховом спровођењу

Специфичан циљ

9.2. Успоставити институционалну подршку за формирање, финансирање активно деловање организација младих и програмских активности организација које раде за младе

Мере

9.2.1. Креирање механизма континуираног подстицаја младих у локалној заједници, омладинских организација и практичне и ефикасне подршке реализацији активности

9.2.2. Формирање канцеларија за младе на националном, регионалном и локалном нивоу

9.2.3. Институционална подршка организацијама младих финансирањем изградње капацитета и активности намењених младима

9.2.4. Разјашњавање односа, власништва и начина коришћења објеката и имовине државе како би се правно регулисали и ставили у функцију омладинског деловања и за потребе младих.

9.2.5. Промовисање отварања образовних институција за потребе омладинских организација и стварање критеријума и могућности за бесплатно уступање школских простора омладинским организацијама, у периоду када се простор не користи.

9.2.6. Подршка иницијативама омладинских организација за међународну сарадњу и приступање међународним фондовима и институцијама

9.2.7. Стандардизовање и унапређење рада ученичких парламената и других форми ученичког/студентског/омладинског организовања, репрезентативног заступања и учествовања и јачања капацитета вршњачке едукације

Специфичан циљ

9.3. Усвојити концепт заједничког управљања процесима и одлукама као основу за сарадњу локалних, и националних органа власти са младима

Мере

9.3.1. Израђивање програма образовања свих нивоа власти и младих о важности, предностима, могућностима и облицима активног учешћа младих у заједничким телима

9.3.2. Подршка активном укључивању представника младих, у органе и тела које одлучују о омладинским темама на свим нивоима на принципима заједничког управљања процесима и одлукама (Ко-менаџмент)

9.3.3. Покретање иницијативе за законско регулисање концепта заједничког управљања процесима и одлукама (Ко-менаџмент)

9.3.4. Примена принципа заједничког управљања процесима и одлукама у оквиру деловања државних органа, посебно у комисијама које се баве одлукама о финансирању омладинских организација и њихових програма

9.3.5. Подршка иницијативама које имају за циљ промену става/приступа старијих према активном учешћу младих, пре свега у одлучивању, и промени фокуса од „слушања младих“ до „пуног активног учешћа“.

Специфичан циљ

9.4. Подржати иницијативе младих за формирање дугорочне сарадње између организација младих на свим нивоима

Мере

9.4.1. Промовисање важности сарадње омладинских организација и успостављање поверења

9.4.2. Финансијска подршка иницијатива младих и организација младих за формирањем независних механизма/форми сарадње организација

9.4.3. Успостављање сталног дијалога са цивилним друштвом путем дефинисања ефикасних механизма за комуникацију и сарадњу са/између министарстава, привреде, медија и невладиних организација

9.4.4. Покретање иницијативе за ревидирање постојећих законских оквира рада ученичких Парламената како би се прецизније дефинисала улога парламената

Ко је надлежан

МОС, НВО, ЛС, МП, МН, Влада, ПССО

10. ОПШТИ ЦИЉ: Уједначити животне шансе свих група младих и смањити ризике од социјалне искључености и неједнакости за младе који живе у посебно тешким приликама

Специфичан циљ

10.1. Успоставити функционалну међусистемску сарадњу, како би се обезбедио холистички приступ у процени и задовољавању потреба младих из осетљивих група

Мере

10.1.1. Усаглашавање законе, усвајање протоколе о сарадњи

10.1.2. Увођење стручних стандарда у Центрима за социјални рад који се односе на процену, планирање, праћење и евалуацију потреба осетљивих група младих

Предвиђено да се уради у постојећим стратешким документима

Стратегија развоја социјалне заштите

Специфичан циљ

10.2. Побољшати понуду и квалитет услуга у установама за резиденцијални смештај младих

Мере

10.2.1. Изградња установа мањих смештајних капацитета, ближих природном окружењу корисника

10.2.2. Дефинисање и примена основних структуралних и функционалних стандарда за резиденцијални смештај

10.2.3. Перманентно едуковање запослених у институцијама за резиденцијални смештај

Предвиђено да се уради у постојећим стратешким документима

Стратегија развоја социјалне заштите

Специфичан циљ

10.3. Смањивати број младих корисника институционалног смештаја

Мере

10.3.1. Доношење средњорочних планова трансформације установа за резиденцијални смештај младих

10.3.2. Ревизија и трансформација постојеће мреже установа за резиденцијални смештај младих

10.3.3. Развој недостајућих услуга за младе који излазе из система институционалне заштите- „Куће на пола пута“, Становање уз подршку“

Предвиђено да се уради у постојећим стратешким документима

Стратегија развоја социјалне заштите

Специфичан циљ

10.4. Развијати услуге у локалној заједници као подршку за живот младих у породици и природном окружењу

Мере

10.4.1. Развијање хранитељског смештаја намењеног различитим групама младих (млади без родитељског старања, ометени у развоју, у сукобу са законом)

10.4.2. Развој услуга у заједници које подржавају останак младих у породичном окружењу-„помоћ у кући“, „дневни центри“, „одморишта“

10.4.3. Дефинисање и примена основних стандарда за услуге у заједници

10.4.4. Развијање програма директне помоћи на терену (outreach) и свратишта за младе на улици

Предвиђено да се уради у постојећим стратешким документима

Стратегија развоја социјалне заштите

Специфичан циљ

10.5. Континуирано заступати права и интересе младих из осетљивих друштвених група

Мере

10.5.1. Увођење независног заступања на свим нивоима

Предвиђено да се уради у постојећим стратешким документима

Стратегија развоја социјалне заштите

Специфичан циљ

10.6. Смањити предрасуде према младима из осетљивих друштвених група

Мере

10.6.1. Организовање кампања усмерених на смањење предрасуда

Специфичан циљ

10.7. Укључити младе из посебно осетљивих група за активан и продуктиван живот у заједници.

Мере

10.7.1. Осигурање приступачности социјалним, здравственим и другим услугама у архитектонском, организационом и програмском смислу особама са инвалидитетом

10.7.2. Развијање стандарда услуга, тренинга и квалификација за персоналне асистенте

10.7.3. Обезбеђивање развоја и примењивање свих техничких и технолошких формата у телевизијским програмима, филмовима, позоришним, спортским, туристичким и другим садржајима за несметано праћење од стране свих особа са инвалидитетом;

10.7.4. Подстицање и промовисање учешће младих са инвалидитетом у параспортским и заједничким активностима.

10.7.5. Развијање планова за примену Закона о спречавању дискриминације особа са инвалидитетом

10.7.6. Идентификовање младих улице и пружање подршке у прибављању основних личних докумената и остваривању дечијих и људских права

Предвиђено да се уради у постојећим стратешким документима

Стратегија за унапређење положаја особа са инвалидитетом

Специфичан циљ

10.8. Створити услове (простор, опрема и кадрови) за омасовљавање и доступност спортова осетљивим групама: девојчице свих узраста; сеоска омладина, особе са инвалидитетом, незапослени

Мере

10.8.1. Формирање посебних фондова за подршку параспортствима: наменска изградња простора и опремање постојећих простора, омасовљавање

10.8.2. Развијање промотивних и бесплатних активности спортских клубова и центара

10.8.3. Организовање јавних промоција, додела грантова и специфичних награда појединцима и програмима који раде са женском омладинском популацијом, сеоском омладином, незапосленима или особама са посебним потребама.

10.8.4. Стварање могућности да се спортским догађајима присуствује бесплатно или по субвенционисаним ценама према начелу афирмативне акције

Специфичан циљ

10.9. Створити понуду образовних програма, у погледу садржаја и узраста којима су програми намењени; креирати образовне програме који одговарају на специфичне захтеве и/или потребе осетљивих група

Мере

10.9.1. Развијање програма из различитих дисциплина и интердисциплинарних, на различитим нивоима комплексности. да гарантују стандардни квалитет образовних исхода.

10.9.2. Увођење система ваучерског финансирања образовања

10.9.3. Обезбеђивање да информације о образовној понуди буду доступне (развијање система информисања), као и едукација младих и њихових родитеља о критеријумима квалитета образовних програма и/или продуката

Специфичан циљ

10.10. Учинити доступним образовне програме особама из осетљивих категорија, пре свега, оних из економски и образовно депривираних средина.

Мере

10.10.1. Развијање система промоције програма који би били бесплатни или по субвенционисаним ценама (са учешћем локалне заједнице), а доступни младима без обзира на узраст, место становања...

10.10.2. Развијање система праћења образовног обухвата, постигнућа, као и напуштања школовања (средњошколског и видошколског), осетљивих група младих

Специфичан циљ

10.11. Повећати доступност културних садржаја, посебно младима у мањим и сиромашнијим срединама

Мере

10.11.1. Проширивање државних субвенција за неке категорије младих, које до сад нису били укључени у овај облик помоћи (мањинске етничке групе, млади из сиромашних породица, средњошколска омладина).

10.11.2. Увођење субвенција за гостујућу културну понуду у унутрашњости

10.11.3. Прављење тима спонзора и донатора од великих привредних субјеката

10.11.4. Ваучеризација и волонтирање у установама културе.

Специфичан циљ

10.12. Повећати запошљивост младих припадника осетљивих група

Мере

10.12.1. Подстицање запошљавања младих особа са инвалидитетом кроз доношење и спровођење закона о професионалној рехабилитацији и запошљавању особа са инвалидитетом, кроз учешће у мерама и програмима активне политике запошљавања и samozapoшљавања особа са инвалидитетом, и уклањање свих баријера које су препрека већој социјалној укључености;

10.12.2. Интензивно спровођење Акционог плана запошљавања Рома „Декада Рома 2005-2010“ са посебним нагласком на превођење неформалног у формални рад, подстицање и развијање предузетништва и традиционалних заната код младих већу укљученост младих у формално образовање, функционално основно образовање одраслих и обуке за потребе тржишта рада;

10.12.3. Подстицање запошљавања младих избеглих и интерно расељених лица кроз већу укљученост у коришћење услуга Националне службе за запошљавање, укључивање у програме запошљавања и самозапошљавања и стипендирање школовања деце и студената;

10.12.4. Подстицање посебним програмима запошљавање младих штићеника домова за незбринуту децу и младих из хранитељских породица након пунолетства, младих повратника у процесу реадмисије, и младих из других препознатих осетљивих група.

Предвиђено да се уради у постојећим стратешким документима

Стратегија за смањење сиромаштва, Стратегија за унапређење положаја особа са инвалидитетом, Национална стратегија запошљавања, Јединствени акциони план за унапређивање образовања, становања, запошљавања и здравствене заштите Рома у Србији

Специфичан циљ

10.13. Заштитити здравље осетљивих група младих и развити механизме за њихово учествовање у програмима унапређења здравља (млади који живе у сиромаштву, Роми, млади који живе са инвалидитетом млади који живе без родитељског старања у институцијама).

Мере

10.13.1. Израда циљаних програма акције за младе из осетљивих група

10.13.2. Афирмисање и имплементирање програма на терену, на местима где се угрожене групе младих најчешће налазе, као и програме за смањење штете

10.13.3. Укључивање у програме што више младе људе из осетљивих група.

10.13.4. Успостављање механизма за континуирано праћење младих из осетљивих група.

10.13.5. Успостављање партнерстава са центрима за социјални рад и невладиним организацијама, јединственог праћења

Предвиђено да се уради у постојећим стратешким документима

Стратегија за развој и здравље младих, Стратегија за смањење сиромаштва у Србији, Стратегија за унапређење положаја особа са инвалидитетом, Национална стратегија за решавање питања избеглица и интерно расељених лица, Стратегија за интеграцију и давање нових овлашћења Ромима, Јединствени акциони план за унапређивање образовања, становања, запошљавања и здравствене заштите Рома у Србији

Специфичан циљ

10.14. Омогућити осамостаљивање младих и заснивање домаћинства кроз подршку у решавању стамбених потреба

Мере

- 10.14.1. Усвајање Закона о социјалном становању (ЗСС)
- 10.14.2. Формирање Републичку Агенцију за становање
- 10.14.3. Развијање и унапређење мреже општинских агенције за становање
- 10.14.4. Израда Националне стратегије у области социјалног становања у којој ће се решавање стамбених потреба младих дефинисати као један од приоритета.
- 10.14.5. Формулисање државних програма изградње општинских станова за издавање
- 10.14.6. Обезбеђивање финансирања изградње општинских станова за издавање у складу са програмима, из републичког и локалних буџета, специјализованих међународних финансијских институција
- 10.14.7. Доношење општинске стамбене стратегије и акционе планове у којима се прецизно дефинишу реалне локалне стамбене потребе и начини њиховог решавања, а у складу са развојним политикама локалних самоуправа.
- 10.14.8. Нормативним мерама на републичком и локалном нивоу регулисање тржишта закупа и обезбеђивање веће заштите закупаца и посебно младих домаћинстава
- 10.14.9. Формулисање државних програма изградње станова за продају под непрофитним и нископрофитним условима
- 10.14.10. Обезбеђивање финансирање изградње станова за продају под непрофитним и ниско-профитним условима у складу са програмима, из републичког и локалних буџета, специјализованих међународних финансијских институција
- 10.14.11. Све програме субвенционисане изградње и продаје употпунити постојећим системом осигурања хипотекарних кредита.
- 10.14.12. Обезбеђивање фискалних подстицајних инструмената за куповину првог стана посебно за младе породице

Ко је надлежан

МРСП, МУП, МЗ, МП, МПР, ЛС, МОС, МОС, МЗТИ, МК, МЗИ, ЛС, Влада, МП, Велики привредни субјекти, МДУЛС, МЕРР, НСЗ, Републички парламент, МИ, МФ, НИП, Републичка агенција за становање, Општинске стамбене агенције, Национална корпорација за осигурање стамбених кредита, специјализоване националне агенције, све образовне институције, невладин сектор који се бави образовањем

11. ОПШТИ ЦИЉ: Систематски подржавати и вредновати изузетна испољавања и постигнућа младих у различитим областима.

Специфичан циљ

11.1. Подржати развој младих истраживача, научника и иноватора у циљу бржег економског раста и просперитета

Мере

- 11.1.1. Развијање нових и подршка постојећим фондовима за стипендирање младих научника и талената
- 11.1.2. Улагање у истраживање и развој и подстицање иновативности код младих
- 11.1.3. Реорганизовање постојећег или оснивање новог Центра за таленте ради информисања заинтересованих (организација, институција, предузећа) и пружања подршке најталентованијим младим људима у земљи

Специфичан циљ

11.2. Промовисање научно истраживачког рада младих

Мере

- 11.2.1. Организовање сајмова и конференција са представљањем радова младих истраживача
- 11.2.2. Успостављање система награђивања радова и резултата на такмичењима заснованог на јавним критеријумима.
- 11.2.3. Објављивање научних радова младих.
- 11.2.4. Тематско опредељивање специјалистичких и научних пројеката ка решавању актуелних проблема процеса и стања у животној средини Србије

Ко је надлежан

МОС, МП, МН, МФ, МЕРР, Влада, ЛС

12. ОПШТИ ЦИЉ: Спроводити научна истраживања о младима

Специфичан циљ

- 12.1. Систематско праћење стања, проблема, потреба и ставова младих

Мере

- 12.1.1. Спровођење истраживања проблема, потреба и ставова младих на нивоу државе
- 12.1.2. Подстицање локалних власти да покрену истраживања проблема, потреба и ставова младих у локалној средини, која би служила као основа за будући рад са младима и за младе и развој локалних планова акције за младе
- 12.1.3. Истраживање живота младих посебно у периодима образовних транзиција (на прелазу ка средњој школи – посебно са освртом на угрожене групе младих, ка факултету и прелазак од завршетка школовања у сферу рада)
- 12.1.4. Истраживање животних стилова младих који чекају посао с обзиром на могућа неформално-образовна усмерења

Ко је надлежан

МОС, Влада, Научно истраживачке институције, ПССО, ЛС, Омладинске организације

Република Србија прихвата своју одговорност за стварање услова и пружање потребних могућности за складан развој и живот младих у сигурном и повољном окружењу. Полазећи од тога начела, а имајући у виду потребу децентрализованог деловања свих државних тела и стручних институција, али и могућности и потребе заједничког деловања с локалном самоуправом и невладиним организацијама, Република Србија ће своју политику према младима спроводити координисано и међуресорски, на начин да ће сви органи државне управе учествовати у спровођењу Националне стратегије за младе у складу са надлежностима дефинисаним у Акционом плану који ће бити развијен на основу ове стратегије. Где год то буде могуће, државни сектор ће иницијативу и реализацију програма којима се остварују ови циљеви препустити јединицама локалне самоуправе, удружењима младих и за младе, универзитетима и другим аутономним сегментима цивилног друштва, активно пружајући своју материјалну, финансијску, политичку и сваку другу доступну подршку. Тамо где ће државни сектор, пре свега носиоци Акционог плана самостално покретати иницијативе ради остварења специфичних циљева стратегије нудиће партнерство и сарадњу јединицама локалне самоуправе и невладиним удружењима младих и за младе, како би их оснажили за појачано и координисано деловање и поступно преузимање улоге организатора и самосталног носиоца програма.

На основу ове Стратегије биће сачињен Акциони план од 2008. до 2013. године.

СКРАЋЕНИЦЕ

АПЗ	Активна политика запошљавања
АРС	Анкета о радној снази
АМСПП	Агенција за МСПП
ВРС	Влада Републике Србије
ENHIS	The European Environment and Health Information System
EU	Европска унија
ЗВКВО	Завод за вредновање квалитета образовања и васпитања
ЗУОВ	Завод за унапређивање образовања и васпитања
ЛС	Локална самоуправа
МЕРР	Министарство економије и регионалног развоја
МЗ	Министарство здравља
МЗЖС	Министарство заштите животне средине
МИ	Министарство за инфраструктуру
МК	Министарство културе
МН	Министарство науке
МОР	Међународна организација рада
МОС	Министарство омладине и спорта
МП	Министарство просвете
МПО	Министарство пољопривреде
МПП	Министарство за просторно планирање
МПР	Министарство правде
МРСП	Министарство рада и социјалне политике
МСПП	Мала и средња предузећа и предузетништво
МТИД	Министарство за телекомуникације и информатичко друштво
МДУЛС	Министарство државне управе и локалне самоуправе
МУП	Министарство унутрашњих послова
МФ	Министарство финансија
НАПЗ	Национални акциони план запошљавања
НВО	Невладина организација
НПС	Национални просветни савет
НСВО	Национални савет за високо образовање
НСЗ	Национална служба за запошљавање
OECD	Organization for Economic Co-operation and Development (Организација за економску сарадњу и развој)
ПАС	Психоактивне супстанце
ППИ	Полно преносиве инфекције
ПК	Привредна комора
ПССО	Покрајински секретаријат за спорт и омладину
РЗС	Републички завод за статистику Републике Србије
РРА	Републичка радиодифузна агенција
UNDP	United Nations Development Programme (Програм Уједињених нација за развој)
УП	Унија послодаваца
ЦИПС	Центар за информисање и професионално саветовање
PM ₁₀ и PM _{2.5}	суспендоване честице, пречника 10 или 2.5 микрометра

ПОЈМОВНИК:

Активне мере на тржишту рада: све активне мере и програми на које незапослено лице пријављено на евиденцију Националне службе за запошљавање према закону има право, а које су усмерене ка унапређењу запослености, односно остварењу пуног, продуктивног и слободно изабраног запослења

Активно становништво, радна снага: становништво радног узраста, запослена и незапослена лица, старости од 15 до 64 године

Активно учешће младих, партиципација: подразумева права, средства, простор и могућност, а по потреби и подршку да се учествује у доношењу одлука и активностима које доприносе изградњи бољег друштва.

Безбедност је одсуство претњи по усвојене вредности

Вештина: способност успешног обављања неке активности

Волонтерски рад: облик организованог, добровољног рада без накнаде, пружање помоћи другима зарад њихове добробити или добробити целог друштва

Друштвено одговорно пословање: савремени концепт управљања компанијом који има за циљ успостављање квалитетнијег животног стандарда запослених, потрошача и осталих судионика локалне заједнице без нарушавања профитабилности компаније

Ефективност образовног система: степен успешности образовања изражен мером резултата, у терминима постигнутих излазних компетенција ученика и улагања у систем образовања.

Емисија - испуштање загађујућих материја или енергије из индивидуалних и/или дифузних извора у животну средину и њене медијуме

Животна средина јесте скуп природних и створених вредности чији комплексни међусобни односи чине окружење, односно простор и услове за живот

Злочин из мржње

А) Било који криминални преступ, укључујући преступе према особама или имовини, где су жртва, имовина или мета напада одабране због њихове стварне или привидне везе, повезаности, придружења или чланства групе како је дефинисана под Б.

Б) Група може бити заснована према карактеристикама које су заједничке члановима те групе, као што су стварна или привидна расна припадност, национално или етничко порекло, језик, боја коже, религиозна припадност, пол, године, менталне или физичке сметње, сексуална опредељеност и слично.

Знање: скуп организованих информација које поседује неки појединац, разумевање информација, појмова и односа и коришћење информација

Инвалидитет: инвалидност проистиче из интеракције особа са оштећењима са баријерама у окружењу и баријерама које се одражавају у ставовима заједнице, а отежавају пуно и ефективно учешће особа са инвалидитетом у друштву на основу једнакости са осталим члановима тог друштва

Индикатори квалитета образовања: јасно дефинисани показатељи који омогућавају процене о кључним аспектима образовног система. Индикатори који се најчешће користе односе се на обухват, осипање из система, школска постигнућа ученика.

Иницијално образовање: обухвата све програме образовања који се дешавају пре уласка у свет рада, односно првог запошљавања

Инцидент мотивисан мржњом је било који инцидент или чин, било да се у закону дефинише као кривично дело или не, против лица или имовине, су жртва, имовина или мета напада одабране због њихове стварне или привидне везе, повезаности,

придружења или чланства групе како је дефинисана под Б. (извор: OSCE ODIHR)
Информатичка писменост: способност коришћења рачунара за професионалне потребе и у свакодневном животу

Ко-менаџмент: заједничко управљање процесима и одлукама је посебан вид активног учешћа младих који младим људима омогућава равноправно позицију у односу на своје старије партнере у раду на заједничим циљевима .

Компетенција: функционално интегрисана знања и вештине које могу да се употребе у новим ситуацијама и различитим контекстима. Компетенције укључују различите способности практичне примене знања, когнитивних и мануалних вештина, ставове и вредности и димензију мотивације .

Континуирано образовање и обука: се односи на програме и процесе образовања који се дешавају после обавезног образовања, односно за неке категорије после иницијалног образовања и обуке или после уласка у свет рада у циљу унапређивања знања, вештина, компетенција, стицања нових компетенција, даљег личног и професионалног развоја

Култура оружја је појам који описује културне елементе који из било ког разлога фаворизују постојање, поседовање или употребу ватреног оружја од стране група или заједница у друштву. Она се односи на широко распрострањено друштвено прихватање употребе и поседовања ватреног оружја.¹²²

Неформално образовање се односи на све програме и активности образовања и учења изван школског система. Реч је о организованим, планираним и ситематизованим програмима који се не завршавају са друштвеном верификацијом стечених знања и постигнућа у смислу процена наученог, оцена и диплома

Образовни исходи: јасни и мерљиви показатељи резултата учења које је ученик остварио, а који показују шта ученик зна и шта може да уради након неког периода учења.

Образовни стандарди: јасно одређењу што ученик мора да зна, разуме и уме да уради на крају одређеног циклуса учења у процесу образовања.

одрживи развој – складан однос екологије и привреде, како би се природно богатство наше планете сачувало за будуће нараштаје; тежња да се створи бољи свет балансирајући социјалне, економске и факторе заштите животне средине.

Особе са инвалидитетом: особе са урођеном или стеченом физичком, сензорно интелектуалном или емоционалном онеспособљеношћу које услед друштвених или других препрека немају могућности или имају смањене могућности да се укључе у активности друштва на истом нивоу са другима, без обзира на то да ли могу да остварују поменуте активности уз употребу техничких помагала или уз службе подршке

Пасивне мере на тржишту рада: облик финансијске и друге помоћи незапосленом лицу које је пријављено на евиденцију Националне службе за запошљавање, а које је према закону стекло право на помоћ

PISA (Program for International Student Assessment): програм међународне евалуације образовних постигнућа ученика на завршетку периода општег образовања чији је основни циљ процена различитих аспеката припремљености ученика за изазове наставка школовања и сналажења у свакодневним животним ситуацијама. Процењују се постигнућа ученика у четири области: математика, природне науке, разумевање прочитаног и решавање проблема.

Сектор безбедности обухвата све актере који могу легитимно употребљавати силу и задужени су за пружање безбедности појединцу, друштву или држави. Ту улазе

¹²² Cvetkovic, Vladimir, „Serbian Society and Gun Culture“, Sociologija, no1, 2006.

државни органи попут војске, полиције, служби безбедности и др. као и приватне фирме које се баве војним делатностима, пословима физичко техничког обезбеђења и обавештајним делатностима. Реформисан сектор безбедности је систем који може ефикасно и учинковито пружити људску и државну безбедност у оквирима демократске владавине.

Стопа активности: удео радно активног становништва старости од 15 до 64 године у укупном становништву исте старосне доби радно активног становништва

Стопа запослености: удео запослених старости од 15 до 64 године у укупном становништву исте старосне доби

Стопа неактивности : удео неактивног становништва старости од 15 до 64 године у укупном становништву исте старосне доби

Стопа незапослености: удео незапослених старости од 15 до 64 године у активног становништву исте старосне доби

TIMSS (Trends in International Mathematics and Science Study): међународно испитивање која спроводи „International Association for the Evaluation of Educational Achievement” у четворогодишњим циклусима (1995., 1999., 2003., 2007.). Резултати TIMSSа дају податке о успешности ученика на крају четвртог и осмог разреда из математике и природних наука у поређењу са ученицима из других земаља.

Тропосферски озон – озон који се налази у тропосфери и игра значајну улогу у урбаном смогу и ефекту стаклене баште

Умење: способности ефикасног коришћења знања у контексту

Формално образовање: образовање које се дешава у школском систему од основне школе до постдипломских студија на универзитету, на основу одобрених програма образовања који воде до дипломе (сертификата), односно националних признања о стеченим квалификацијама, компетенцијама и нивоима образовања и које се финансира из јавних фондова

Целоживотно учење: процес учења који се одвија током целог живота особе ради личног развоја, стицања нових знања и компетенција, ефикаснијег прилагођавања новим животним околностима, новим технологијама, сазнањима и достигнућима људског друштва. Укључује све облике учења, а не само формално учење у образовним институцијама

Центар за информисање и професионално саветовање: услужни сервис који незапосленима, запосленима који имају потребу за променом посла, ученицима и студентима, помаже при планирању каријере путем информисања о занимањима, могућностима запошљавања и укључивања у програме додатног образовања и обуке, као и саветовања за избор и промену занимања. У Центру се такође и послодавцима пружа могућност информисања о избору квалитетних кадрова за радну праксу или запослење, као и добијања савета за одабир кадрова.

УЧЕСНИЦИ У ПРОЦЕСУ ИЗРАДЕ НАЦИОНАЛНЕ СТРАТЕГИЈЕ ЗА МЛАДЕ

1. САВЕТОДАВНО ТЕЛО у процесу израде Националне стратегије за младе Републике Србије

1. Снежана Самарџић Марковић, Министар омладине и спорта, председник Саветодавног тела
2. Весна Пиперски Туцаков, Државни секретар Министарства омладине и спорта (председник Радне групе и национални координатор у процесу израде Националне стратегије за младе до 10.01.2008.)
3. Ивана Ковачевић, Помоћник министра за омладину (председник Радне групе и национални координатор у процесу израде Националне стратегије за младе од 11.01.2008.)
4. Сузана Шулејић, Секретар Министарства омладине и спорта
5. Зора Крњаић, Саветник министра омладине и спорта, координатор Радне тематске групе
6. Александра Смиљанић, Министар за телекомуникације и информатичко друштво
7. Зоран Лончар, Министар просвете
8. Јасна Матић, Државни секретар Министарства економије и регионалног развоја
9. Зоран С. Поповић, Амбасадор, помоћник министра, Министарство спољних послова
10. Дејан Цветковић, Директор Microsoft за Србију
11. Јудита Рајхенберг, Представник УНИЦЕФ за Србију и Хрватску, представник Саветодавног одбора међународних организација и донатора
12. Ненад Малетин, Општина Панчево, представник Саветодавног одбора локалних власти
13. Бојан Бркић, РТС, Представника Саветодавног одбора медија
14. Никола Пуцаревић, Студентска уније Србије, представник Саветодавног одбора омладинских удружења грађана
15. Озрен Симјановски, Лига социјалдемократа Војводине, представник Саветодавног одбора подмладака политичких партија
16. Ана Фиртел Влајић, Савет страних инвеститора, представник Саветодавног одбора пословног сектора
17. Соња Лихт, Београдски фонд за политичку изузетност
18. Миљенко Дерета, Грађанске иницијативе
19. Модест Дулић, АП Војводина, Покрајински секретаријат за спорт и омладину
20. Гордана Рајков, Народни посланик, Центар за самостални живот инвалида
21. Michael T. Harvey, Mission Director, USAID (од 13.02.2008.)

2. РАДНА ГРУПА ЗА ИЗРАДУ НАЦИОНАЛНЕ СТРАТЕГИЈЕ ЗА МЛАДЕ

1. Весна Пиперски Туцаков, Министарство омладине и спорта (Председник до 24.01.2008.)
2. Ивана Ковачевић, Министарство омладине и спорта (Председник од 24.01.2008.)
3. Татјана Гарчевић, Министарство за дијаспору
4. Оливера Поповић, Министарство просвете
5. Зоран Шћекић, Министарство одбране
6. Снежана Лакићевић Стојачић, Министарство рада и социјалне политике
7. Татјана Рајовић, Министарство здравља
8. Татјана Јанковић, Министарство за инфраструктуру
9. Марија Гаћеша, Министарство културе
10. Драгица Тривић, Министарство науке
11. Оливера Станојковић, Министарство за државну управу и локалну самоуправу
12. Јелица Јанковић, Министарство финансија
13. Радмила Букумирић Катић, Министарство економије и регионалног развоја
14. Оливера Зечевић, Министарство унутрашњих послова
15. Александар Грдинић, Министарство рада и социјалне политике
16. Оливера Арсић, Министарство унутрашњих послова
17. Снежана Бућић, Министарство за дијаспору
18. Ана Филиповић, секретар Радне групе

3. САВЕТОДАВНИ ОДБОРИ:

САВЕТОДАВНИ ОДБОР ОМЛАДИНСКИХ НВО

1. Никола Пуцаревић, Студентска Унија Србије
2. Јелена Манић, Београдска отворена школа
3. Милан Стефановић, Протефта
4. Тања Азанајц, Грађанске иницијативе
5. Владица Пејић, Президент
6. Милош Ђајић (Данијела Маљевић), Центар модерних вештина
7. Љупка Михајловска, Удружење студената са хендикепом
8. Данијела Ненадић, Центар за ненасилни отпор
9. Марина Милојевић, Ромски информативни центар
10. Александар Губаш, Клуб ОПА
11. Игор Доловић, Центар за промоцију активизма младих
12. Јелена Нешић, Иницијатива за демократску транзицију

САВЕТОДАВНИ ОДБОР ЛОКАЛНИХ ВЛАСТИ

1. Алексанра Младеновић, Град Крагујевац
2. Владимир Митровић, СО Лесковац
3. Тања Глишић, СО Лозница
4. Ненад Малетин, СО Панчево
5. Драгана Повреновић, СО Палилула
6. Немања Ранковић, СО Нови Београд
7. Андрија Ромић, СО Суботица
8. Саша Делчев, СО Димитровград

9. Александра Раонић, СКГО Бајина Башта

САВЕТОДАВНИ ОДБОР ПОСЛОВНОГ СЕКТОРА

1. Драгомир Петковић, АСНС
2. Мина Вукојчић, УГС Независност
3. Радован Крнајски, Привредна Комора Војводине
4. Маријан Зовић, Унија Послодаваца Србије
5. Миланка Самуровић, Савез незапослених
6. Ана Фиртел Влајић, Савез страних инвеститора
7. Велибор Совровић, Привредна комора Србије
8. Дејан Тонић, Група гласови младих светске банке
9. Милош Миловановић, Туристичка организација Србије

САВЕТОДАВНИ ОДБОР МЕЂУНАРОДНИХ ПАРТНЕРА

1. Надиа Ђук (заменик: Моника Лајхнер), Савет Европе
2. Кристина Дејвис (заменик: Марија Рудић), ОЕБС
3. Марија Радовановић, ГТЗ
4. Марина Старчевић, CARE
5. Александра Весић, BCIF
6. Јован Протић, UNDP
7. Maria Luisa Fogara (заменик: Јелена Зајегановић), UNICEF
8. Гордана Делић, БТД
9. Срђан Свирчев, CIDA

САВЕТОДАВНИ ОДБОР ПОДМЛАДАКА ПОЛИТИЧКИХ СТРАНАКА

1. Дарко Стевановић, УНИЈА РОМА СРБИЈЕ
2. Арпад Фремонд, СВМ
3. Сеад Рамичевић, Бошњачка демократска странка Санцака
4. Јована Фа, Г17 Плус
5. Озрен Симјановски, ЛСДВ
6. Миа Магазин, ДСС
7. Јосипа Војнић Тунић, Демократска заједница Хрвата у Војводини
8. Ђорђе Видицки, ПСС
9. Мина Лазаревић, ДС

САВЕТОДАВНИ ОДБОР МЕДИЈА

1. Весна Сладојевић, РТС
2. Саша Мирковић, Б92
3. Милан Илић, ТВ Пирот
4. Анкица Маринковић, Политика
5. Миодраг Жарковић, ЛОЛА
6. Смиљана Милинков, Радио 021
7. Данијела Шеган, Студио Б

4. РАДНА ТЕМАТСКА ГРУПА ЗА ИЗРАДУ НАЦИОНАЛНЕ СТРАТЕГИЈЕ ЗА МЛАДЕ

КОРДИНАТОРИ ТЕМАТСКИХ ГРУПА

1. Зора Крњаић, координатор Радне тематске групе
 2. Весна Бјеговић Микановић, координатор тематске групе за здравље младих
 3. Филип Ејдус, координатор тематске групе за безбедност младих
 4. Драгица Павловић Бабић, координатор тематске групе за слободно време младих
 5. Нада Половна, координатор тематске групе за образовање младих до 09.02.2008.
 6. Јасмина Коцопелић, координатор тематске групе за образовање младих од 09.02.2008.
 7. Косовка Огњеновић, координатор тематске групе за запошљавање младих
 8. Мирослав Бркић, координатор тематске групе за социјалну заштиту младих
 9. Драгана Вујановић, координатор тематске групе за заштита животне средне и одржви развој младих
 10. Александар Јовановић, координатор тематске групе за активно учешће младих
 11. Александар Тошић, секретар Радне тематске групе
- Саветници за анализу статистичких података**
12. Татјана Мутавџић, Институт за јавно здравље Републике Србије „ Др Милан Јовановић Батут“
 13. Експерти Републичког завода за статистику
- Консултант у процесу хармонизације текста стратегије**
14. Видосава Граховац (до 31.12.2007)
- Консултант за правна питања**
15. Живка Ђурић

ТЕМАТСКЕ ГРУПЕ

4.1. Тематску групу **Здравље** младих у изради Националне стратегије за младе чинили су:

1. Весна Бјеговић Микановић, Координатор тематске групе, Медицински факултет, школа јавног здравља
2. Мирјана Богуновић, Институт за јавно здравље Републике Србије „ Др Милан Јовановић Батут“
3. Нина Бркић, У-Реер, ЕХО Центар Црвена линија, Нови Сад
4. Весна Брзев Ђурчић, Клиника за психијатрију КБЦ „ Др Драгиша Мишовић-Дедиње“
5. Александар Драшковић, ВМА
6. Небојша Ђурасовић, Канадски програм, „Здравље младих на Балкану“, представник младих
7. Виолета Ергић, УНОДЦ, UN Office on Drug and Crime
8. Јелена Зајегановић Јаковљевић, УНИЦЕФ
9. Драган Илић, Завод за заштиту здравља студената Београд
10. Милош Илић, У-Реер

11. Слађана Јовић, Институт за јавно здравље Републике Србије „ Др Милан Јовановић Батут“
12. Драгана Лозановић, Институт за здравствену заштиту мајке и детета Србије „др Вукан Чупић“
13. Петар Настић, Институт за ментално здравље Београд
14. Гордана Рајин, Институт за здравствену заштиту мајке и детета Србије „ Др Вукан Чупић“
15. Татјана Рајовић, Министарство здравља Републике Србије
16. Марија Раковић, УНФПА
17. Љиљана Соколов Јовановић, Завод за јавно здравље Београд
18. Александар Тошић, Министарство омладине и спорта
19. Мирјана Арсић, Министарство омладине и спорта
20. Викторија Цуцић, ЈАЗАС
21. Споменка Ђирић Јанковић, Градска Општина Нови Београд
22. Војислав Ђурчић, клиника за психијатрију КБЦ „ Др Драгиша Мишовић-Дедиње“

4.2. Тематску групу **Безбедност** младих у изради Националне стратегије за младе чинили су:

1. Филип Ејдус, Координатор тематске групе, ЦЦВО - Центар за цивилно-војне односе
2. Јелена Унијат, секретар групе, ЦЦВО
3. Бојана Балон, UNDP
4. Соња Стојановић, ЦЦВО
5. Мирослав Хацић, Факултет Политичких Наука
6. Александар Тошић, Министарство омладине и спорта
7. Светислав Пауновић, UN HABITAT
8. Урош Мирчевић, Факултет за безбедност Универзитета у Београду
9. Срђан Глигоријевић, ISAC фонд
10. Светлана Станаревић, Факултет Безбедности
11. Петар Милићевић, EBCO Balkan
12. Војин Милојевић, Кендо Савез Србије
13. Јована Шкроњуг, ИОМ
14. Мариновић Тијана, UNICEF
15. Јелена Јеличић, Атлантски Савет Србије
16. Радомир Јевтић, Васпитно поправни дом Крушевац
17. Ивана Радовић, АСТРА
18. Милош Васиљевић, Атлантски Савет Србије

4.3. Радну тематску групу **Запошљавање** младих у изради Националне стратегије за младе чинили су:

1. Косовка Огњеновић, Координатор тематске групе, Институт за економска и социјална истраживања
2. Радмила Букумирић-Катић, Министарство економије и регионалног развоја
3. Љиљана Џувер, UNDP Пројекат „Отпремником до посла“
4. Драган Ђукић, Национална служба за запошљавање
5. Јасмина Кијевчанин, Тим Потпредседника Владе за имплементацију Стратегије за смањење сиромаштва
6. Јелица Јанковић, Министарство финансија

7. Ивана Копривица, НВО „Грађанске иницијативе“
8. Милка Дамјановић, UNDP
9. Милош Тркуља, Microsoft Co
10. Александар Грдинић и Јесенка Чворо, Министарство рада и социјалне политике
11. Valli Corbanese, Међународна организација рада

4.4. Радну тематску групу **Активно учешће младих** у изради Националне стратегије за младе чинили су:

1. Александар Јовановић, Координатор тематске групе, Савет Европе, Директорат за омладину и спорт
2. Данијела Јовић, Forum Syd Balkans Programme
3. Север Цигурски, Кабинет потпредседника Владе Републике Србије, ГОП Пројекат
4. Александар Богдановић, Центар за развој инклузивног друштва
5. Милица Бојић, Унија средњошколаца Србије
6. Марко Граховац, У реер, Veosupport
7. Александар Губаш, Центар за права детета, Клуб ОПА
8. Александар Јанковић, Канцеларија за младе општине Нови Београд
9. Меланија Колошњаи-Ненин, УГ Укрстање, Нови Сад
10. Сузана Крстић, Група "Хајде да..."
11. Давор Марковић, Ромска иницијатива младих "Gypsy soul", Бор
12. Тања Азањац, Грађанске иницијативе, Програм за младе
13. Тијана Морача, Грађанске иницијативе, Програм за младе
14. Драгослав Стевовић, Едукативни центар, Крушевац
15. Биљана Симоновић, BalkanIDEA, Нови Сад
16. Катлин Брашић, The United Nations Development Programme, UNDP
17. Александра Митровић, Министарство омладине и спорта
18. Снежана Станковић, Покрајински секретаријат за спорт и омладину, АП Војводина
19. Јелена Зајегановић-Јаковљевић, The United Nations Children's Fund, UNICEF
20. Јелена Здравковић, United Nations Development Fund for Women, UNIFEM

4.5. Радну тематску групу **Социјална заштита младих** у изради Националне стратегије за младе чинили су:

1. Мирослав Бркић, Координатор тематске групе, Факултет Политичких наука
2. Александар Грдинић, Министарство рада и социјалне политике
3. Ђорђе Мојовић, UN-НАВИТАТ
4. Оливера Арсић, Министарство унутрашњих послова
5. Драган Вукевић, Министарство рада и социјалне политике
6. Живорад Гајић, Републички завод за социјалну заштиту
7. Милан Самарџија, Центар за социјални рад Стари град
8. Александра Ђалошевић, UNDP
9. Михаела Јанша, UNDP
10. Душица Вујачић Ричер, UNICEF
11. Ива Бранковић, Савет за права детета
12. Александар Тошић

4.6. Радну тематску групу **Слободно време младих** у изради Националне стратегије за младе чинили су:

1. Драгица Павловић Бабић, Координатор тематске групе, Филозофски факултет Београд, Институт за психологију
2. Оливера Поповић, Министарство просвете
3. Марија Гаћеша, Министарство културе
4. Тамара Николић, Министарство омладине и спорта
5. Александар Ленц, Министарство омладине и спорта
6. Зорица Бојичић, Општина Ваљево
7. Марија Зотовић, Филозофски факултет Универзитета у Новом Саду, одељење за психологију

4.7. Радну тематску групу **Образовање** младих у изради Националне стратегије за младе чинили су:

1. Нада Половина, Координатор тематске групе до 09.02.2008, Институт за педагошка истраживања
2. Јасмина Коџопељић, координатор тематске групе за образовање младих од 09.02.2008, Филозофски факултет Универзитета у Новом Саду
3. Звездана Ђурић, Завод за унапређивање образовања и васпитања
4. Драгица Тривић, Министарство науке
5. Дејан Станковић, Институт за педагошка истраживања
6. Оливера Поповић, Министарство просвете
7. Ивана Луковић, Институт за педагошка истраживања
8. Тања Павлов, НВО Група 484
9. Тања Игњатовић, НВО Аутономни женски центар
10. Билјана Делић, НВО FICE Србија
11. Дарко Марковић, НВО „Хајде да“
12. Милка Дамјановић, UNDP
13. Светлана Маројевић, UNICEF
14. Corbenese Valli, ILO
15. Снежана Клашња, Министарство омладине и спорта (од 9. фебруара 2008.)

4.8. Радну тематску групу **Заштита животне средине** младих у изради Националне стратегије за младе чинили су:

1. Драгана Вујановић, Координатор тематске групе, Фармацеутски факултет Универзитета у Београду
2. Милка Гвозденовић, НВО Млади истраживачи
3. Зоран Чворовић, Факултет за безбедност Универзитета у Београду
4. Марина Илић, Институт за физичку хемију
5. Предраг Јакшић, Природно математички факултет Универзитета у Нишу, Биолошки смер
6. Стеван Петровић, НВО Зелена омладина Србије
7. Елизабет Пауновић, Министарство здравља, Помоћник министра за односе са иностранством
8. Татјана Јанковић,

9. Весна Јосић, Секретаријат за заштиту животне средине Града Београда
10. Радомир Мијић, Секретаријат за заштиту животне средине Града Београда

5. НВО РЕСУРС ЦЕНТРИ У ПРОЦЕСУ ИЗРАДЕ НАЦИОНАЛНЕ СТРАТЕГИЈЕ ЗА МЛАДЕ

1. Центар за друштвено економски развој - Јагодина
2. Центар грађана Агора – Алексинац
3. Центар за дечија права – Краљево
4. Центар за развој цивилног друштва – Зрењанин
5. Центар за развој парламентарне дебате – Београд
6. Удружење грађана Друштво истраживача „Валдимир Мандић Манда“ – Ваљево
7. Удружење грађана Друштво за развој креативности – Алексинац
8. Удружење грађана Европски покрет у Србији – Локално веће – Ниш
9. Грађанска мрежа – Ковин
10. Хуманитарно удружење Пријатељи – Сремска Митровица
11. Народни Парламент – Лесковац
12. Удружење грађана Нова Визија – Пријеполје
13. Омладина ЈАЗАС-а Југозападне Србије – Ужице
14. Омладина ЈАЗАС-а – Зајечар
15. Омладина ЈАЗАС-а – Нови Сад
16. ПААД центар за социокултуролошке изузетности
- Нови Бечеј
17. Центар за биопсихосоцијалне студије –ПАНАЦЕА – Београд
18. НВО Школа мира – Крагујевац
19. Сомборски омладински БУМ – Сомбор
20. Удружење грађана Светионик – Лозница
21. Удружење грађана Иницијативе –
22. Удружење грађана Танго – Крагујевац
23. Удружење грађана Дуга – Ада
24. Удружење грађана Здраво да сте – Београд
25. Удружење грађана Грађанска читаоница Либерграф – Ужице
26. Удружење грађана грађанска читаоница Пирко – Пирот
27. Центар за мир, сигурност и толеранцију АБЦ – Врање
28. Топлички центар за демократију и људска права - Прокупље
29. Асоцијација за развој духа и интелекта АРДИ – Београд
30. Асоцијација за развој Општине Врбас - Врбас

6. ЈЕДИНИЦЕ ЗА ПОДРШКУ И ПРАЋЕЊЕ У ПРОЦЕСУ ИЗРАДЕ НАЦИОНАЛНЕ СТРАТЕГИЈЕ ЗА МЛАДЕ:

1. Удружење грађана Ресурс центар Лесковац – Лесковац
2. Удружење грађана Едукациони центар Лесковац – Лесковац
3. Удружење грађана Ужички центар за људска права и демократију – Ужице
4. Удружење грађана Група 484 – Београд
5. Удружење грађана Добротворно друштво Панонија – Нови Сад
6. Удружење грађана Форум цивилне акције Форца – Пожега
7. Удружење грађана Снага пријатељства Амита – Београд
8. Удружење грађана Логос – Смедеревска Паланка

9. Удружење грађана Зајечарска иницијатива – Зајечар
10. Удружење грађана Осмех – Врбас, Нови Сад

7. ЦЕНТРАЛНЕ ОРГАНИЗАЦИЈЕ У ПРОЦЕСУ ИЗРАДЕ НАЦИОНАЛНЕ СТРАТЕГИЈЕ ЗА МЛАДЕ:

1. НВО за едукацију локалних НВО ресурсних центара – Грађанске иницијативе
2. НВО за формирање, координацију и праћење рада Саветодавних одбора – Београдски фонд за политичку изузетност
3. НВО за административно техничке послове у оквиру Тима за подршку – ЛИНК 011
4. НВО за израду плана комуникације и промоцију омладинске политике- Медија реформ центар Ниш
5. НВО за израду плана комуникације и промоцију омладинске политике - Машталиште
6. НВО за израду плана комуникације и промоцију омладинске политике – СМАРТ колектив
7. НВО за подршку реализације конкурса за јачање капацитета удружења младих – Млада Србија

Посебно се захваљујемо нашим међународним партнерима на пруженој техничкој подршци при изради првог нацрта Националне стратегије за младе, и то Програму Уједињених нација за развој (УНДП), Немачкој агенцији за техничку сарадњу (ГРЗ) и Организацији за европску безбедност и сарадњу (ОЕБС).